

POLSKA AKADEMIA NAUK
ODDZIAŁ W LUBLINIE

BIULETYN INFORMACYJNY

5

Lublin 2000

Komitet Redakcyjny

Zbigniew Lorkiewicz
Jan Pleszczyński
Marek Rozmus

Adres Redakcji: Polska Akademia Nauk, Oddział w Lublinie
ul. Akademicka 19
20-033 Lublin, tel./fax (81) 537-58-68
e-mail: pan-ol@platon.man.lublin.pl
<http://www.pan-ol.lublin.pl>

© Copyright Polska Akademia Nauk, Oddział w Lublinie, Lublin 2000

ISSN 1505-7445

Wyd.I. Nakład 300 egz.
Skład komputerowy: Polska Akademia Nauk, Oddział w Lublinie
Druk: Wydawnictwo POLIHYMNIA Sp.z o.o. Aleja Róż 17, 20-809 Lublin

SPIS TREŚCI

PREZENTACJE

Mój naukowy życiorys	<i>Jerzy Święch</i>	5
Mój naukowy życiorys	<i>Marian Budzyński</i>	8
Mój naukowy życiorys	<i>Zdzisław Gliński</i>	11

PRACOWNIE NAUKOWE- LABORATORIA-BADANIA

Jubileusz 50-lecia działalności Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach. 50 lat istnienia i 138 lat tradycji nauk rolniczych	<i>Seweryn Kukuła</i> <i>Stanisław Krasowicz</i>	14
--	---	----

WYDARZENIA

Hrubieszowskie w dobie panowania Gotów	<i>Andrzej Kokowski</i>	22
Histon H1 – nowe oblicze dawno znanego białka	<i>Andrzej Jerzmanowski</i>	37
Regulacja replikacji DNA plazmidów λ	<i>Grzegorz Węgrzyn</i>	39
Konsekwencje poznania genomów mikroorganizmów	<i>Anna Skorupska</i>	42
Kongres Kultury Chrześcijańskiej	<i>Jan Pleszczyński</i>	45

KSIĄŻKI

48

KOMUNIKATY

Polsko-izraelskie sympozjum	<i>Władysław Rudziński</i>	53
Nasze książki w Wilnie	<i>Piotr Kieraciński</i>	56
Spojrzenie na Wschód	<i>Jan Pleszczyński</i>	69

PRO MEMORIA

Alfred Jahn	<i>Józef Wojtanowicz</i>	72
Władysław Kunicki-Goldfinger	<i>Zbigniew Kwiatkowski</i>	76
Tadeusz Przeciszewski	<i>Jan Pleszczyński</i>	78

KRONIKA ODDZIAŁU

80

PREZENTACJE

Jerzy Święch

Mój życiorys naukowy

Kiedy sięgam pamięcią do początku swoich zainteresowań, które w przyszłości miały się skonkretyzować w sposób o wiele bardziej stanowczy, nie mogę pominąć okresu moich studiów na polonistyce Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, a było to w latach 1956-1961, kiedy to pod okiem moich ówczesnych mistrzów próbowałem stawiać pierwsze i - jak mi się zdawało - samodzielne kroki, publikując w latach 1959-1960 swoje pierwsze prace na łamach studenckiego pisma *Językoznawca*. Okazało się rychło, że predyspozycje kierują mnie raczej ku innej dyscyplinie niż językoznawstwo, choć szkole tej wiele zawdzięczam, mianowicie ku teorii i historii literatury, w takim porządku, w jakim obydwie te dziedziny tu wymieniam. Pierwsze bowiem moje, już niestudenckie prace dotyczyły dość wąskiej specjalności, jaką była wersologia, czyli nauka o wierszu polskim, w czym upatruję wpływ dość wczesnych i - jak się okazało - owocnych kontaktów z Instytutem Badań Literackich PAN oraz profesor Marii Grzędzielskiej z UMCS. Niedługo potem zwróciłem się już zdecydowanie (i na zawsze) w stronę historii literatury polskiej, broniąc w roku 1969 rozprawę doktorską poświęconą mało znanej poetce i tłumaczkce okresu Młodej Polski Zofii Trzeszczkowskiej, używającej męskiego pseudonimu "Adam M-ski". Rolę promotora w przewodzie odegrała profesor Janina Garbaczowska, której osoby nie mogę tu pominąć, gdyż to właśnie jej zawdzięczam zatrudnienie mnie na stanowisku asystenta w ówczesnej Katedrze Historii Literatury Polskiej UMCS w roku 1961.

Od początku lat 70. zabrałem się do pracy nad literaturą polską w latach II wojny światowej, początkowo nad twórczością konspiracyjną w kraju, by następnie zająć się ogromnym i niezbadanym terenem działalności literackiej na uchodźstwie w latach 1939-1945. Praca ta pochłonęła mi niemal 30 lat życia, przynosząc sukcesy, których ocena nie do mnie należy, ale też i wymiernie skutki w postaci licznych publikacji naukowych, w tym pięciu książek: *Okupacja a stereotypy. Studium z dziejów poezji konspiracyjnej 1939-1945* (Lublin 1977, rozprawa habilitacyjna), *Pieśń niepodległa. Model poezji konspiracyjnej 1939-*

1945 (PWN Warszawa 1982), *Wiersze Krzysztofa Baczyńskiego* (WSiP Warszawa 1991), *Literatura polska w latach II wojny światowej* (PWN Warszawa 1997), *Poeci i wojna. Rozprawy i szkice* (PWN Warszawa 2000). W przypadku *Literatury polskiej w latach II wojny światowej* mogę bez fałszywej skromności powiedzieć o sukcesie, gdyż ten pierwszy, wydany w prestiżowej PWN-owskiej serii *Wielka Historia Literatury Polskiej* podręcznik akademicki, liczący blisko 600 stron, doczekał się do chwili obecnej aż pięciu kolejnych wydań. Z pewnością nie mógłbym tego dzieła napisać, gdyby nie pomoc udzielona mi przez zagraniczne fundacje, które pozwoliły na prowadzenie badań za granicą w latach 1986, 1990 i 1991. Poza tą dziedziną, która stała się moją specjalnością, ogłaszałem też prace z zakresu teorii przekładu artystycznego i dziejów literatury polskiej na emigracji, te drugie w czasie, kiedy temat należał jeszcze do zastrzeżonych przez władze. W sumie mój dorobek naukowy zamyka się liczbą ok. 120 publikacji, ogłaszanych drukiem w kraju i zagranicą.

W swojej karierze akademickiej poza uzyskiwaniem kolejnych stopni naukowych mam do odnotowania funkcje kierownika Zakładu Literatury Współczesnej, którą pełnię nieprzerwanie od roku 1978 oraz dyrektora Instytutu Filologii Polskiej UMCS w latach 1980-1986. Od roku 1993 jestem kierownikiem studiów doktoranckich filologii polskiej UMCS. W latach 1981-1989 prowadziłem wykłady z literatury współczesnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, utrzymując zresztą stale kontakty naukowe i personalne z tą uczelnią. Wcześniej też udało mi się wejść w kontakt ze środowiskami polonistycznymi w kraju, występując na licznych konferencjach, biorąc udział w przewodach doktorskich (20) i habilitacyjnych (10), uczestnicząc od wielu lat w Radzie Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN oraz Komitecie Nauki o Literaturze Polskiej PAN. Byłem trzykrotnie współorganizatorem (obok IBL PAN) Konferencji Teoretycznoliterackich, jednych z najbardziej prestiżowych imprez naukowych w kraju. Od r. 1994 zasiadam w Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych (obecnie w trzeciej już kadencji). W l. 1995-1996 byłem przewodniczącym Sekcji Nauk o Literaturze, Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej KBN. Stosunkowo też wcześniej, mimo niesprzyjających warunków zewnętrznych, nawiązałem kontakty ze środowiskami zagranicznymi, biorąc począwszy od r. 1962 udział w konferencjach, zjazdach i sympozjach naukowych we Francji, Włoszech, Belgii, Czechosłowacji, na Węgrzech. Dwukrotnie prowadziłem zajęcia na uniwersytetach w USA jako *visiting professor*. Jestem (lub byłem) członkiem krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych. Najwyżej jednak, gdy idzie o zagranicę, cenię sobie kontakty personalne.

Stosunkowo wcześniej, bo tuż po doktoracie, powierzono mi prowadzenie seminariów magisterskich lecz nie jestem w stanie dokładnie podać, ilu absolwentów polonistyki wyszło z dyplomem magistra z mojego seminarium,

szacuję, że było to co najmniej ok. 200 osób. Do chwili obecnej wydoktoryzowałem 9 osób, a byli to zarówno moi asystenci z Zakładu, doktoranci ze studiów doktoranckich, jak i osoby spoza uniwersytetu. Byłem nadto promotorem w dwóch przewodach doktorskich *honoris causa*: Tomasa Venclovy (1991) oraz Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (1997), dwukrotnie też w przewodach takich występowałem w roli recenzenta (prof. Michał Głowiński oraz red. Jerzy Giedroyc).

Curriculum vitae prof. Jerzego Święcha

Święch Jerzy Wojciech, ur. 8 kwietnia 1939 r. w Hoczwi (Bieszczady)
historyk literatury polskiej, specjalność: literatura współczesna

1961 – magister filologii polskiej UMCS

1969 – doktor n. humanistycznych

1978 – doktor habilitowany n. humanistycznych

1991 – profesor tytularny

1961 – asystent w Katedrze Historii Literatury Polskiej UMCS

1969 – adiunkt w Zakładzie Literatury Współczesnej UMCS

1978 – docent w Zakładzie Literatury Współczesnej UMCS

1978 – kierownik Zakładu Literatury Współczesnej UMCS

1981-1986 – dyrektor Instytutu Filologii Polskiej UMCS

1991 – profesor nadzw. UMCS

1997 – profesor zw. UMCS

Członek Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Committee for Translation Studies (1979-1984), Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN (od r. 1981), Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN (od r. 1981), Zarządu Głównego Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza (1989-1995), Oddziału Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza w Lublinie (wiceprezes w l. 1971-1989), Komitetu Głównego Olimpiady Polonistycznej (od r. 1985).

Visiting professor: University of Minnesota, Minneapolis USA (1991), University of Wisconsin-Milwaukee, USA (1997).

1979 – nagroda Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, 1997 – nagroda Ministra Edukacji Narodowej, 1998 – nagroda Fundacji im. Turzańskich (Toronto)

Odnaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski

Rodzina: żona Irena Głowacka-Święch, lekarz-okulista, córka Anna Święch-Zubilewicz, dr n. medycznych, okulista, syn Andrzej Święch, mgr anglista

PREZENTACJE

Marian Budzyński

Mój życiorys naukowy

Marian Jerzy Budzyński urodził się 2 lutego 1935 roku w Serokomli. Wszystkie kolejne etapy kształcenia odbył w Lublinie, gdzie ukończył szkołę podstawową, a następnie Technikum Chemiczne. W latach 1955-1961 studiował na Wydziale Zootechnicznym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie, uzyskując w czerwcu 1959 roku dyplom inżyniera zootechniki (studia pierwszego stopnia) oraz w marcu 1961 roku dyplom magistra (studia drugiego stopnia), po wykonaniu dyplomowej pracy w Zakładzie Hodowli Owiec i Koni pod kierunkiem wybitnego polskiego uczonego profesora Adama Domańskiego.

Bezpośrednio po studiach rozpoczął pracę jako zootechnik w Wydziale Rolnictwa PWRN w Lublinie. Po trzech latach pracy w praktycznej terenowej hodowli zwierząt rozpoczął w 1963 roku działalność naukową w Katedrze Szczegółowej Hodowli Zwierząt - Zakładzie Hodowli Koni Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie, przechodząc w swej karierze nauczyciela akademickiego kolejne stanowiska od starszego asystenta do profesora zwyczajnego.

W 1968 roku uzyskał tytuł naukowy doktora nauk rolniczych na Wydziale Zootechnicznym WSR w Lublinie, habilitował się w roku 1973 uzyskując stopień naukowy doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie hodowli zwierząt na Wydziale Zootechnicznym Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, natomiast tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w roku 1982; od roku 1991 pracuje na stanowisku profesora zwyczajnego.

Ogólny dorobek piśmienniczy prof. Mariana Budzyńskiego obejmuje 372 pozycje, w tym 134 oryginalne prace naukowe, 173 artykuły i komunikaty naukowe przedstawione i opublikowane na krajowych i międzynarodowych sympozjach, konferencjach i kongresach naukowych, 8 podręczników, skryptów i książek, 15 ekspertyz, 36 artykułów popularnonaukowych dla praktycznej hodowli, a także 9 projektów urządzeń i aparatów, z których 6 zostało opatentowanych.

Głównym obszarem zainteresowań badawczych prof. Budzyńskiego są różnorodne problemy związane z hodowlą i użytkowaniem koni. Do najbardziej liczących się osiągnięć naukowych należy zaliczyć:

- badania dotyczące oceny wartości użytkowej i hodowlanej koni pociągowych, sportowych i wyścigowych oraz opracowanie wskaźników ruchu (szybkość ruchu, długość i częstotliwość kroku itp.) oraz mierników dzielności wyścigowej, przydatnych w selekcji i doskonaleniu uzdolnień pracowórczych koni
- prace dotyczące oceny wzrostu i rozwoju koni oraz charakterystyka eksterierowa na podstawie opracowanych standardów biometrycznych źrebiąt w różnym wieku przydatne przy ocenie prawidłowości wychowu
- obszerne i kompleksowe badania nad programami hodowlanymi poszczególnych ras koni oraz nad programem krajowym z uwzględnieniem rozmiarów liczbowych i polityki hodowlanej
- prace o charakterze poznawczym i aplikacyjnym dotyczące wskaźników rozplodowych ogierów i kłaczy gwarantujących reprodukcję pogłowia krajowego
- prace dotyczące racjonalizacji żywienia koni oraz ekonomiki produkcji koni i ich wykorzystania gospodarczego
- badania fizjologiczne dotyczące poziomu niektórych wskaźników profilu metabolicznego we krwi młodych ogierów w zakładzie treningowym oraz wskaźników fizjologicznych u kłaczy i aktywności enzymatycznej
- nowatorskie badania kompleksowe dotyczące oceny cech psychicznych i zróżnicowania nerwowego koni.

Profesor Budzyński jest promotorem jednego doktoratu honoris causa (prof. dr hab. Ewald Sasimowski) i sześciu zakończonych przewodów doktorskich, konsultował trzy zakończone przewody habilitacyjne. Jest autorem szeregu recenzji dorobku naukowego i dydaktycznego do wniosków o nadanie tytułów naukowych, stanowisk profesora i stopni naukowych doktora habilitowanego oraz recenzji prac doktorskich, a także ocen kandydatów na członków PAN. Znaczące są osiągnięcia organizacyjne profesora w zakresie naukowo-dydaktycznym, tworzenia bazy doświadczalnej oraz wdrażania osiągnięć naukowych do praktyki. Brał udział w rozwoju Wydziału Zootechnicznego AR w Lublinie. W latach 1978-1981 był prodziekanem i w latach 1987-1990 dziekanem Wydziału Zootechnicznego, w latach 1976-1982 był zastępcą dyrektora a w latach 1992-1997 dyrektorem Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej, w latach 1977-1991 był kierownikiem Zakładu Hodowli Koni, w latach 1995-1997 kierownikiem Pracowni Etologii Zwierząt, a od roku 1997 do chwili obecnej kierownikiem Katedry Etologii i Podstaw Technologii Produkcji Zwierzęcej Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt AR w Lublinie.

Wykazał wiele inwencji i zaangażowania w działalność i rozwój licznych organizacji naukowych, doradczych i opiniodawczych. Odbił liczne staże naukowe (m.in. w Moskwie), uczestniczył w kongresach Europejskiej Federacji

Zootechnicznej i sympozjach, m.in. na Węgrzech (1970), Warszawie (1975), NRD (1974, 1976, 1979, 1983, 1988), Czechosłowacji (1986), RFN (1981), ZSRR (1982), Hiszpanii (1992), Włoszech (1992, 1994), Francji (1994), USA (1997).

Działalność naukowo-badawcza, dydaktyczna i organizacyjna profesora została wyróżniona nagrodami i odznaczeniami, m.in. nagrodą III stopnia Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego (1969), nagrodą II stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1980) i I stopnia (1982), Złotą Odznaką „Zasłużony dla miasta Lublina” (1988), Zasłużonego Pracownika Rolnictwa (1978), Złotym Krzyżem Zasługi (1979), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1984), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1985), Złotą Odznaką „Za wybitne zasługi dla Akademii Rolniczej w Krakowie” (1990) oraz piętnastoma innymi odznaczeniami indywidualnymi.

PREZENTACJE

Zdzisław Gliński

Mój naukowy życiorys

Zdzisław Franciszek Gliński urodził się 4 października 1935 roku w rodzinie inteligenckiej. Jest absolwentem Wydziału Weterynaryjnego Akademii Rolniczej w Lublinie, gdzie w 1959 roku otrzymał dyplom lekarza weterynarii. Studiował też na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie uzyskał w 1964 stopień magistra mikrobiologii.

W 1965 roku uzyskał stopień naukowy doktora nauk weterynaryjnych, a w 1972 roku habilitował się z zakresu epizootologii. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1982 roku, profesora zwyczajnego w roku 1988.

Od 1959 roku do dziś jest zatrudniony na Wydziale Medycyny Weterynaryjnej Akademii Rolniczej w Lublinie jako nauczyciel akademicki. Od 1965 roku kieruje na tym Wydziale Zespołem Apipatologii, zaś od 1992 roku jest też kierownikiem Katedry Epizootologii i Kliniki Chorób Zakaźnych. Prowadzi zajęcia z następujących dyscyplin: choroby zakaźne zwierząt, choroby odzwierzęce, choroby owadów udomowionych.

Jest członkiem Permanent Commission for Bee Pathology APIMONDIA, International Society for Invertebrate Pathology, Polskiego Towarzystwa Nauk Weterynaryjnych i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, a także Assessment Committee to Evaluate PhD Thesis na Uniwersytecie w Roskilde (Dania).

Jest redaktorem sekcji DD (weterynaria) *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska w Lublinie*, członkiem Rady Programowej czasopisma *Medycyna Weterynaryjna*, kierownikiem specjalizacji nr 9 w Krajowej Komisji Specjalizacji Lekarzy Weterynarii oraz członkiem Komitetu Nauk Weterynaryjnych PAN.

Prof. Zdzisław Gliński wypromował dotychczas 12 doktorów, a jeden przewód doktorski jest w trakcie realizacji. Jest też opiekunem trzech prac magisterskich. Pod jego kierownictwem trzy osoby uzyskały stopień doktora habilitowanego.

Prof. Zdzisław Gliński jest współautorem 16 wydanych podręczników i 4 skryptów uniwersyteckich, wśród nich: *Słownik encyklopedyczny immunologii bezkręgowców* (1991), *Zarys immunologii owadów* (1992), *Patologia i terapia chorób owadów użytkowych* (1994), *Leksykon immunologii owadów* (1996), *Immunobiologia pszczoły miodnej* (1995), *Zjawiska odporności przeciwwakażnej*

u bezkręgowców (1997), *Kompendium chorób odzwierzęcych* (1999), *Immunologia porównawcza i rozwojowa zwierząt* (2000), *Immunologia porównawcza* (1999), *Choroby zakaźne zwierząt I. Epizootiologia ogólna* (1999), *Choroby zakaźne zwierząt II. Grzybice* (2000). Dwie pozycje są w druku: *Honey Bee Immunology* (Belgia) i *Glossary of Insect Immunology* (RFN).

Jest też autorem lub współautorem 245 prac naukowo-badawczych, 102 prac referatowych, 86 doniesień na kongresy naukowe. Kieruje lub kierował 6 programami badawczymi, w tym programem dotyczącym monitorowania środowiska przy pomocy wskaźników biologicznych (1992-1995), profilu immunologicznego *Apis mellifera* i *Bombus sp.*, kompleksowych metod zwalczania grzybicy ortobiellakowej (1995-1997), badań nad sposobami diagnozowania i zwalczania infekcji wywołanych u zwierząt przez drobnoustroje z rodzaju *Salmonella*.

Prof. Zdzisław Gliński był inicjatorem, współorganizatorem i współprzewodniczącym 5 polsko-niemieckich sympozjów *Salus Apis mellifera* (Szczecin 1992, Ronenburg 1994, Olsztyn 1996, Berlin 1998, Puławy 2000) oraz *The 1st European Scientific Apicultural Conference*, Puławy 2000.

Jest recenzentem dorobków na tytuł naukowy profesora, stopień doktora habilitowanego, tytuł doktora oraz recenzentem wielu prac magisterskich na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie, Wydziale Biologii Uniwersytetu w Białymstoku, Wydziale Zootechnicznym Akademii Rolniczej w Lublinie.

Prof. Zdzisław Gliński przebywał jako *visiting professor* na Uniwersytecie w Bolonii, Uniwersytecie Guelph (Kanada), Uniwersytecie w Gandawie, Swedish University of Agricultural Sciences w Uppsali, College of Veterinary Medicine w Helsinkach, Uniwersytecie W. Goethego we Frankfurcie nad Menem, Uniwersytecie Weterynaryjnym w Koszycach i Szkole Weterynaryjnej w Lyonie. Odbył staże naukowe w Università degli Studi di Bologna, Uniwersytecie im. W. Goethego we Frankfurcie nad Menem oraz Swedish Agricultural University w Uppsali.

Od kilkunastu lat współpracuje z Institut für Bienenkunde w Oberursel (RFN), Swedish University of Agricultural Sciences w Uppsali, United States Department of Agriculture, Bee Division Tuscon Arizona, College of Veterinary Medicine w Helsinkach, Royal Swedish Academy of Agricultural Sciences and Forestry.

Jest wielokrotnym laureatem nagród Rektora Akademii Rolniczej w Lublinie, Ministra Edukacji Narodowej, Nagrody Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN (1996) i „Pro Scientia Veterinaria Polona”.

Wraz z prof. dr. hab. Janem Jaroszem stworzył polską szkołę immunologii i immunopatologii owadów. Jest inicjatorem i realizatorem międzynarodowych badań realizowanych w ramach współpracy Polskiej Akademii Nauk z Royal Swedish Academy of Agricultural Sciences and Forestry i Swedish University of Agricultural Sciences w Uppsali nad odpornością pszczoły miodnej i trzmieli.

Jego główne zainteresowania naukowe dotyczą:

- diagnostyki i zwalczania chorób infekcyjnych zwierząt
- immunologii porównawczej i rozwojowej ze szczególnym uwzględnieniem owadów
- wpływu czynników środowiskowych na efektywność odczynów obronnych organizmu
- profilów immunologicznych pszczoły miodnej i trzmieli oraz sterowaniem odpornością tych owadów

Do najważniejszych jego osiągnięć można zaliczyć: pionierskie i unikalne badania nad układem odpornościowym owadów, zwłaszcza pszczoły miodnej i trzmieli w stanie zdrowia i choroby, których efektem było określenie „profilów immunologicznych” tych owadów i podjęcie prób modulacji odporności w zwalczaniu chorób infekcyjnych, zwłaszcza grzybic. Badania nad indukowaniem supresji odporności u owadów, szkodników upraw lub wektorów chorób człowieka i zwierząt zaowocowały wprowadzeniem nowych strategii do biologicznych metod ich zwalczania. Niemniej ważne były badania nad możliwościami przenoszenia przez owady krwiopijne wirusa HIV. Efektem wieloletnich badań prowadzonych wspólnie z naukowcami z Katedry Chorób Ptaków Wydziału Medycyny Weterynaryjnej AR w Lublinie było opracowanie doskonalszych metod monitoringu infekcji wywołanych przez salmonelle w populacjach ptaków hodowlanych. Wykazanie (przy współpracy z Instytutem Agrofizyki PAN w Lublinie) działania supresyjnego środowiska skażonego metalami ciężkimi na mechanizmy odporności humoralnej i komórkowej pszczoły miodnej stworzyło podstawy do oceny epidemiologicznych i immunotoksykologicznych aspektów skażenia produktów pszczelich przez ksenobiotyki. Za niewątpliwe osiągnięcie można uznać studia nad określeniem wpływu immunomodulującego wyciągów roślinnych oraz nad możliwością wykorzystania furanokumaryn pochodzenia roślinnego w terapii grzybicy otorbielakowej, a także wprowadzenie nowych leków (klotrimazol, pochodne chitozanu) do zwalczania grzybicy otorbielakowej. Badania nad furanokumarynami są realizowane przy współpracy prof. dr. hab. Tadeusza Wolskiego z Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Lublinie. Dużą wartość naukową i aplikacyjną ma określenie właściwości *Mellisococcus pluton* czynnika etiologicznego zgnilca europejskiego oraz wykazanie immunosupresyjnego działania *Paenibacillus larvae* czynnika przyczynowego zgnilca amerykańskiego, oraz opracowanie nowych strategii zwalczania chorób wywołanych przez te patogeny.

**PRACOWNIE NAUKOWE -
LABORATORIA - BADANIA****Jubileusz 50-lecia działalności Instytutu Uprawy Nawożenia
i Gleboznawstwa w Puławach
50 lat istnienia i 138 lat tradycji nauk rolniczych**

31 maja 2000 roku Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach obchodził jubileusz 50-lecia. W Instytucie dużą wagę przywiązuje się do tradycji: uroczystości jubileuszowe odbywały się więc pod hasłem *50 lat istnienia i 138 lat tradycji nauk rolniczych*. Tradycje nauk rolniczych w Puławach sięgają bowiem roku 1862, kiedy to utworzono wyższą uczelnię pod nazwą Instytut Politechniczny i Rolniczo-Leśny. IUNG jest też jednym ze spadkobierców funkcjonującego w Puławach Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW). W okresie międzywojennym i po II wojnie światowej do roku 1950 Instytut ten był jedynym rolniczym instytutem badawczym w Polsce, zajmującym się całokształtem problematyki nauk rolniczych. Po reorganizacji nauk rolniczych w 1950 roku w miejsce zlikwidowanego PINGW powstało szereg pracujących w ramach Ministerstwa Rolnictwa, specjalistycznych instytutów branżowych.

Jednym z nich jest obchodzący jubileusz 50-lecia IUNG. Organizatorem i pierwszym dyrektorem tej znanej w kraju i zagranicą placówki był prof. dr hab. Anatol Listowski, pełniący tę funkcję w latach 1950-1968. Od samego początku z Instytutem związali się wybitni polscy twórcy nauki, profesorowie: Bolesław Świętochowski, Arkadiusz Musierowicz, Marian Górski, Stefan Barbacki, Michał Strzemski, Felicjan Dembiński, Jadwiga Ziemięcka, Anna Mieczysińska, Kazimierz Boratyński. Znaczący wkład wnieśli też zmarli w ostatnim dziesięcioleciu profesorowie: Marek Ruszkowski, Tadeusz Witek, Stefan Jelinowski, Marian Król. Kolejni dyrektorzy to: prof. dr hab. Stanisław Nawrocki – członek rzeczywisty PAN, stojący na czele Instytutu w latach 1968-1991, prof. dr hab. Marian Król (1991-1995) i pełniący tę funkcję obecnie doc. dr hab. Seweryn Kukuła.

W dniu jubileuszu, 31 maja 2000 roku, delegacje pracowników złożyły wiązanki kwiatów na grobach najbardziej znanych pracowników IUNG. Następnie społeczność Instytutu zgromadziła się na mszy świętej w intencji zmarłych i żyjących pracowników IUNG, odprawionej w kościele wybudowanym przez księcia Adama Jerzego Czartoryskiego. W uroczystościach jubileuszowych uczestniczyła jako gość honorowy dr Barbara księżna Czartoryska.

Głównym punktem uroczystości jubileuszowych było uroczyste posiedzenie Rady Naukowej IUNG, które rozpoczęło się o godz. 11⁰⁰ w Sali Gotyckiej Pałacu Czartoryskich, będącego siedzibą Instytutu. W posiedzeniu tym, obok członków Rady Naukowej, uczestniczyli przedstawiciele prezydenta RP, ministra rolnictwa i rozwoju wsi, parlamentarzyści z Lubelszczyzny, władze administracyjne i samorządowe województwa lubelskiego, rektorzy wyższych uczelni, starosta powiatu puławskiego, dyrektorzy bratnich instytutów naukowych, dyrektorzy Rolniczych Zakładów Doświadczalnych oraz emerytowani pracownicy IUNG.

Widok Sali Gotyckiej podczas uroczystego posiedzenia Rady Naukowej IUNG
z okazji jubileuszu 50-lecia

fot. Archiwum IUNG

Po uroczystym otwarciu posiedzenia przez przewodniczącego Rady Naukowej prof. dr hab. Ryszarda Turskiego głos zabrał dyrektor S. Kukuła. Powitał on zaproszonych gości z kraju i zagranicy oraz wszystkich przedstawicieli

Instytutu, a następnie wygłosił referat okolicznościowy pt. *50 lat działalności Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach*. W swoim wystąpieniu dyrektor podkreślił ciągłość historyczną nauk rolniczych w Puławach. Zaakcentował bardzo dobrą, partnerską współpracę z Radą Naukową, organizacjami związkowymi i towarzystwami naukowymi działającymi w Instytucie. Zebrani chwilą ciszy uczcili pamięć zmarłych pracowników Instytutu. Głównym nurtem tematycznym referatu dyrektora była prezentacja osiągnięć poszczególnych dyscyplin oraz ukazanie ewolucji tematyki badawczej. W sposób wyraźny podkreślono znaczenie i wagę realizowanego obecnie w ramach działalności statutowej programu pt. *Podstawy zrównoważonego gospodarowania i ochrony przestrzeni rolniczej w Polsce*.

Wyniki swoich badań IUNG przekazuje praktyce rolniczej za pośrednictwem ośrodków doradztwa rolniczego. Pracuje on również na rzecz urzędów administracji państwowej i władz samorządowych, poprzez tworzenie integrowanych systemów informacji wykorzystywanych przy podejmowaniu decyzji w zakresie polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich.

IUNG oferuje praktyce rolniczej oparte na wynikach badań zalecenia agrotechniczne i technologie produkcji zbóż, roślin pastewnych oraz tytoniu i chmielu. Zalecane technologie różnią się poziomem intensywności i uwzględniają zróżnicowaną sytuację ekonomiczną różnych grup gospodarstw. Są one ponadto ukierunkowane na uzyskiwanie produktów o określonej jakości. Unikalny charakter mają wieloletnie doświadczenia płodozmianowe oraz badania nad porównaniem i oceną systemów ekologicznego i integrowanego na tle rolnictwa konwencjonalnego. Instytut prowadzi też badania nad systemem rolnictwa precyzyjnego. Ważnym kierunkiem działalności Instytutu jest także tworzenie zintegrowanego systemu informacji o glebach, agroklimacie i pokrywie roślinnej kraju. Zapisywane w systemie numerycznym informacje o glebach obejmują ich właściwości geomorfologiczne, stan agrochemiczny, stopień podatności na procesy degradacji, zwłaszcza erozję, skażenie metalami ciężkimi i siarką oraz niektórymi szkodliwymi substancjami organicznymi. Zgromadzone informacje charakteryzują się dużą reprezentatywnością. Umożliwiają one wykonanie szeregu map numerycznych o różnej skali i zasięgu terytorialnym, przydatnych do zarządzania przestrzenią rolniczą.

IUNG posiada nowoczesne Główne Laboratorium Analiz Chemicznych. Doskonale wyposażone Centrum Szkoleniowo-Kongresowe umożliwia prowadzenie działalności dydaktyczno-szkoleniowej oraz organizację konferencji. Pracownicy Instytutu mają bogate doświadczenie w dziedzinie organizacji i urządzania gospodarstw rolnych, ekologizacji obszarów wiejskich oraz gospodarowania na obszarach problemowych i chronionych. Specjaliści pracujący w Instytucie mają też bardzo dobre rozeznanie w zakresie

oddziaływania rolnictwa, przemysłu i aglomeracji miejsko-przemysłowych na środowisko przyrodnicze. Są ekspertami, którzy oceniają przydatność odpadów mineralnych i organicznych jako nawozów.

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa specjalizuje się w dyscyplinach naukowych związanych z gleboznawstwem i ochroną gruntów, chemią gleb, gospodarką płodozmianową, uprawą roli i roślin (zbożowych, pastewnych, chmielu, tytoniu). Ważniejsze osiągnięcia Instytutu w okresie 50 lat to:

- opracowanie podstaw klasyfikacji gleb i stworzenie podstaw gleboznawstwa rolniczego
- opracowanie map glebowych w różnych skalach dla całej Polski, a szczególnie map waloryzacji przestrzeni produkcyjnej całego kraju
- opracowanie zasad racjonalnego nawożenia mineralnego i organicznego opartych na dokładnym rozeznaniu zasobów gleb w składniki pokarmowe roślin (mikroelementy) oraz odczynu gleby
- rozeznanie czynników degradujących środowisko rolnicze (działalność przemysłowa w tym przemysłu wydobywczego, urbanizacji, stosowania przemysłowych środków produkcji w rolnictwie)
- opracowanie metod rekultywacji terenów zdegradowanych (przez przemysł nawozów azotowych, wydobywczy siarki, węgla brunatnego)
- opracowanie i stałe doskonalenie technologii uprawy zbóż, roślin pastewnych, chmielu, tytoniu
- wyhodowanie nowych odmian tytoniu i chmielu o wysokich parametrach jakościowych
- rozeznanie zachodzących w kraju zjawisk erozji i metod zagospodarowania terenów erodowanych
- badania nad substancjami swoistymi roślin decydującymi o ich wartości żywieniowej jako paszy oraz o możliwościach ich wykorzystania w ochronie roślin, przemyśle i medycynie
- opracowanie metod oznaczania pozostałości herbicydów w glebie i wodzie oraz stopnia skażenia środowiska przyrodniczego
- opracowanie zasad organizacji gospodarstw ze specjalnym uwzględnieniem gospodarki płodozmianowej
- doskonalenie i stałe modyfikowanie zasad uprawy roli uwzględniające postęp techniczny - konstrukcję nowych maszyn i urządzeń uprawowych i czynniki przyrodnicze - wpływ uprawy na właściwości gleby.

Mówiąc o osiągnięciach IUNG należy podkreślić, że jego działalność nie rozpoczęła się od podstaw z chwilą jego powstania, lecz w wielu dziedzinach

była kontynuacją prac rozpoczętych w PINGW, zarówno w dziedzinie badań środowiskowych jak i agrotechnicznych.

Znaczące osiągnięcia Instytutu w ostatnim okresie to: stworzenie zintegrowanego systemu informacji o przestrzeni rolniczej, ocena stopnia skażenia gleb oraz opracowanie Polskiego Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych, nawiązującego do standardów Unii Europejskiej i postanowień Dyrektywy Azotanowej. Instytut prowadzi szeroką, wielokierunkową współpracę zagraniczną we wszystkich sferach zainteresowań badawczych. Pracownicy IUNG uczestniczą w realizacji projektów międzynarodowych. Są też koordynatorami niektórych z nich.

Dotychczasowe osiągnięcia Instytutu, potężne zasoby informacji, potencjał kadrowy i wyposażenie są gwarancją rzetelnej realizacji projektów krajowych i międzynarodowych.

Ogromna większość pracowników całe swe życie zawodowe związała z Instytutem. Do długoletnich i najbardziej znanych pracowników IUNG należą m.in. profesorowie: Stanisław Nawrocki, Zdzisław Gonet, Józef Rola, Henryka Rola, Roman Czuba, Mariusz Fotyma, Ewa Fotyma, Henryk Terelak, Henryk Pondel, Alina Kabata-Pendias, Wanda Maliszewska, Jan Mazurek, Jadwiga Mazurek, Anna Józefaciuk, Czesław Józefaciuk, Tadeusz Górski, Anna Jelinowska, Jerzy Borowiecki, Marian Jurzysta, Maria Ruszkowska, Józef Kobus, Michał Płoszyński, Władysław Myśków, docenci: Czesław Maćkowiak, Irena Duer, Seweryn Kukuła.

Z młodszego pokolenia wymienić należy profesorów: Wiesława Oleszka, Antoniego Fabera, Stefana Martyniuka, Jana Kusia, docentów: Apoloniusza Berbecia, Ewę Solarską, Stanisława Krasowicza i wielu innych. Spośród doktorów szczególną aktywnością wyróżniają się: Tomasz Stuczyński, Krystyna Filipiak, Adam Harasim, Jerzy Grabiński, Jerzy Książak, Janusz Podleśny, Grażyna Podolska, Stanisław Gosek, Tamara Jadczyzyn, Julian Mgdal, Jerzy Dwornikiewicz, Teresa Doroszevska.

Cennym źródłem informacji o Instytucie i pracujących w nim ludziach jest wydana z okazji jubileuszu *Księga Pamiątkowa*. Wiele ciekawych informacji zdobyć też można zwiedzając Salę Tradycji Puławskiego Ośrodka Nauk Rolniczych, mieszczącą się w środkowej części pałacu Czartoryskich, który jest siedzibą Instytutu. IUNG jest placówką, która kultywuje tradycje, otaczając opieką szereg zabytkowych obiektów. W puławskim Instytucie szacunek dla tradycji spleta się z nowoczesnością.

Oceniając dokonania Instytutu w okresie półwiecza doc. Seweryn Kukuła, dyrektor IUNG, powiedział: *Dokonania Instytutu to przede wszystkim efekty pracy rzeszy pracowników, zarówno naukowych jak i pracowników obsługi i administracji*. W referacie znalazło też odzwierciedlenie znaczenie współpracy międzynarodowej oraz nadzieje jakie pracownicy wiążą z V programem Unii

Europejskiej. Wskazano również szereg słabości dotyczących m.in. funkcjonowania RZD IUNG, odczuwających trudności i problemy, z którymi boryka się całe polskie rolnictwo. Końcowa część referatu poświęcona była wizerunkowi współczesnego IUNG i perspektywom rozwoju tej placówki. Wyrazem tego były następujące stwierdzenia: *Wymogiem chwili jest poszukiwanie płaszczyzn współpracy z organizacjami producentów, władzami samorządowymi i administracją państwową wszystkich szczebli; albo: Wzorując się na rozwiniętych gospodarczo krajach Europy należy postrzegać rolę Instytutu polegającą na wspieraniu decyzji i wspomaganii polityki regionalnej, a nade wszystko słuzeniu praktyce rolniczej.*

Przewodniczący Wydziału V Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN, prof. dr hab. Marian Truszczyński wręcza medal im. M. Oczapowskiego dyrektorowi IUNG doc. dr. hab. Sewerynowi Kukule (z lewej)

fol. Archiwum IUNG

W trakcie uroczystego posiedzenia Rady Naukowej, po odczytaniu listów gratulacyjnych od prezydenta oraz ministra rolnictwa i rozwoju wsi, przewodniczący Wydziału Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych prof. dr hab. Marian Truszczyński wręczył medal im. Michała Oczapowskiego przyznany Instytutowi Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach za

wybitny wkład w rozwój nauk rolniczych. Natomiast uczestniczący w uroczystości wicewojewoda lubelski Adam Wilczewski wręczył medal przyznany IUNG przez wojewodę w uznaniu zasług wniesionych w rozwój województwa lubelskiego.

Kolejnym punktem uroczystości było wręczenie odznaczeń. Na wniosek dyrekcji IUNG prezydent RP Aleksander Kwaśniewski odznaczył 5 osób Złotym Krzyżem Zasługi, 8 Srebrnym i jedną Brązowym Krzyżem Zasługi. Wręczono także 16 osobom honorową odznakę "Zasłużony dla Rolnictwa" przyznaną przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi Artura Balazsa. Miłym akcentem uroczystości, uwypuklającym działalność IUNG w dziedzinie opieki nad zabytkami, było wręczenie Stanisławowi Dębczakowi, pracownikowi Działu Administracyjno-Gospodarczego, Złotej Odznaki "Za Opiekę nad Zabytkami".

Następnie głos zabrali zaproszeni goście, a wśród nich dyrektor Duńskiego Instytutu Rolniczego A. Jensen. Przekazano szereg pamiątkowych upominków w postaci pucharów i albumów. Potem zastępca dyrektora IUNG doc. Stanisław Krasowicz odczytał fragmenty wybranych listów gratulacyjnych, które napłynęły na adres dyrekcji i Rady Naukowej. Jako pierwszy odczytał list prof. dr. hab. Andrzeja Wiszniewskiego, przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych - Ministra Nauki, który usprawiedliwiając swą nieobecność pisał m.in.: *Z okazji tego doniosłego Jubileuszu pragnę przekazać na ręce Pana Dyrektora bardzo serdeczne gratulacje wraz z najlepszymi życzeniami wielu dalszych sukcesów i wszelkiej pomyślności dla wszystkich pracowników Instytutu. Życzenia te przesyłam z wielką przyjemnością z uwagi na znane osiągnięcia i duży dorobek a także znaczący wkład Instytutu w rozwój polskiej nauki i rolnictwa.*

Na podkreślenie zasługują także słowa zawarte w liście ministra środowiska Antoniego Tokarczuka: *Dotychczasowa działalność Instytutu na rzecz rolnictwa i ochrony środowiska zasługuje na szacunek i poparcie. (...) Stan polskiego rolnictwa na etapie starań naszego kraju o wejście w struktury Unii Europejskiej jest bardzo ważnym elementem polityki gospodarczej, również w kontekście ochrony środowiska.* Wyrazy uznania i życzenia sukcesów zawierał też list prof. Jana Gawęckiego nadesłany w imieniu Zespołu P-06.

Bezpośrednio po posiedzeniu Rady Naukowej odbyło się otwarcie Sali Tradycji Ośrodka Nauk Rolniczych w Puławach. Myślą przewodnią tej inicjatywy była realizacja zasady, aby ocalić od zapomnienia to, co najcenniejsze, a zwłaszcza wkład i zaangażowanie ludzi, którzy swe życie i pracę naukową związali z Puławami.

Uroczystym dopełnieniem posiedzenia Rady Naukowej było spotkanie koleżeńskie oraz występ Zespołu Pieśni i Tańca "JAWOR" AR w Lublinie.

Integralną częścią obchodów jubileuszu była też międzynarodowa konferencja *Gospodarowanie w rolnictwie zrównoważonym u progu XXI wieku* w dniach 1-2 czerwca 2000 r. W konferencji tej, oprócz Polaków, uczestniczyli naukowcy z Danii, Węgier, Niemiec i Holandii. Byli oni autorami referatów

przedstawianych podczas czterech sesji, obok referatów przygotowanych przez przedstawicieli Polski. Poszczególne sesje koncentrujące się wokół referatów problemowych były poświęcone następującym problemom:

I. Idea zrównoważonego rozwoju rolnictwa

Prof. dr hab. Andrzej Czyżewski (AE Poznań): *Rola polityki makroekonomicznej w kształtowaniu warunków dla zrównoważonego rozwoju rolnictwa*, dr Egbert Lantinga (Holandia): *Idea rolnictwa zrównoważonego*

II. Racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Prof. dr hab. Henryk Terelak, dr Tomasz Stuczyński, doc. dr hab. Stanisław Krasowicz (IUNG): *Racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce*, prof. dr György Varallyay (Węgry): *Racjonalne wykorzystanie przestrzeni rolniczej w Europie*

III. Zrównoważony rozwój gospodarstwa rolnego

Prof. dr hab. Jan Kuś, prof. dr hab. Mariusz Fotyma (IUNG): *Zrównoważony rozwój gospodarstwa rolnego*, dr Carl Aage Pedersen (Dania): *Zrównoważony system gospodarowania w rolnictwie*

IV. Technologie produkcji roślinnej w rolnictwie zrównoważonym

Prof. dr hab. Jerzy Borowiecki, prof. dr hab. Wiesław Oleszek (IUNG): *Technologie produkcji roślinnej w rolnictwie zrównoważonym*, dr Armin Werner (Niemcy): *System wspomagania decyzji w produkcji roślinnej na poziomie gospodarstwa i pola*

Materiały konferencyjne zostały opublikowane w postaci dwóch tomów zeszytu specjalnego *Pamiętnika Puławskiego*. Każdej z sesji, z wyjątkiem I, towarzyszyły warsztaty robocze ukierunkowane na dyskusję.

Konferencja wykazała, że gospodarowanie w rolnictwie zrównoważonym jest problemem niezwykle złożonym i trudnym. Musi być ono rozpatrywane na różnych poziomach i w ujęciu globalnym na poziomie kraju, w odniesieniu do regionu, gospodarstwa i pola. Koncepcja ta wymaga spojrzenia systemowego i całościowego. Narzuca ona także konieczność tworzenia i stałego wzbogacania różnego rodzaju zbiorów i systemów informacji. Tworzone zbiory (systemy zbiorów) powinny stanowić podstawę i wspomagać systemy decyzyjne wszystkich szczebli. Problematyka ta powinna być kontynuowana. Wspieranie systemów gospodarowania w rolnictwie zrównoważonym mogłoby być tematem konferencji naukowej w roku przyszłym. Byłaby to kontynuacja problemów poruszanych w roku bieżącym.

Uczestnicy uroczystego, poświęconego jubileuszowi, posiedzenia Rady Naukowej i konferencji pozytywnie ocenili stronę organizacyjną realizowanych przedsięwzięć, składając wyrazy uznania na ręce dyrektora IUNG.

Seweryn Kukula, Stanisław Krasowicz

Doc. dr hab. Seweryn Kukula jest dyrektorem, a doc. dr hab. Stanisław Krasowicz zastępcą dyrektora IUNG w Puławach

WYDARZENIA

Hrubieszowskie w dobie panowania Gotów

Dzieje obszaru zawartego pomiędzy Wisłą na zachodzie, Bugiem na wschodzie, Roztoczem na południu i równinami Mazowsza oraz podmokłym krajobrazem Polesia na północy, dopiero przed kilkunastoma laty ujawniły złożoność procesów kulturowych jakie miały tutaj miejsce w okresie rzymskim¹. Bardzo długo w opracowaniach syntetycznych obejmujących pierwsze cztery stulecia po n. Chr., Lubelszczyzna uważana była za strefę peryferyjną i mało znaczącą dla wyjaśniania historii starożytnej środkowej Europy. Jednak już wykopaliska na trzech cmentarzyskach: z okresu przedrzymskiego i rzymskiego (II w. p.n.e. - II w. n.e.) w Masowie² oraz ze starszego okresu rzymskiego (I-II w. n.e.) w Opoce³ i Puławach-Włostowicach⁴ pozwoliły na nieco inną ocenę charakteru i czasu osadnictwa starożytnego, przynajmniej w zakresie pierwszych dwóch stuleci naszej ery.

1. Wykopaliska na cmentarzu Gotów w Masłomęczu w roku 2000

2. Za czaszką zmarłej Gotki gliniany puchar naśladowujący wyrób szklany i grzebień

3. Dokumentacja pochówku jednego z nielicznych mężczyzn na cmentarzu w Masłomęczu

4. Od jakości dokumentacji zależy późniejsza interpretacja odkrycia

5. Naczynia Gotów - przykład jednej z najbardziej konserwatywnych tradycji utrzymania techniki, technologii i formy

fotografie ze zbiorów prof. A. Kokowskiego

Absolutnie w nowym, nieoczekiwanym dla wiedzy o starożytności świetle postawiły dzieje okresu rzymskiego w interesującym nas regionie, badania archeologiczne w Kotlinie Hrubieszowskiej, intensywnie realizowane od bez mała dwudziestu pięciu lat⁵. Oprócz zaskakujących odkryć w postaci potężnej struktury osadniczej wywołanej wędrówką Gotów z okresu II/III wieku, określanej umownie jako „grupa maślomęcka”, zarejestrowano tutaj również niezwykle ważne dla poznania minionych dziejów i zarazem interesujące materiały, o dużo starszej metryce, z czasów III-II w. p.n.e., w archeologicznym języku nazywanych dla uproszczenia „grupą czernicyńską”⁶. Stały się one niezwykle istotnym elementem dla badania wędrówki innego germańskiego ludu - Bastarnów⁷.

Pomimo widocznego postępu badań poza Kotliną Hrubieszowską, w dalszym ciągu najmniej wyraziste dla archeologów są czasy przypadające na schyłkowy okres pierwszego wieku i pierwszą połowę drugiego wieku po Chr. Na zachodniej Lubelszczyźnie, pomiędzy Wieprzem i Wisłą rozwijała się wtedy kultura przeworska⁸, zaliczana do szeroko rozumianych „Wandalów”⁹. Jej obecności na wschód od środkowego Wieprza udało się potwierdzić jak do tej pory tylko w niewielu punktach¹⁰ i to zasadniczo wyłącznie na podstawie znalezisk pojedynczych przedmiotów, mających często charakter „zgub”. Przyczyna takiego stanu rzeczy jest niewyjaśniona, jednak nie może wynikać z niedostatecznego rozpoznania archeologicznego. Najprawdopodobniej istniała tutaj nieczytelna w źródłach archeologicznych bariera polityczna, która uniemożliwiała kolonizację wschodnich obszarów Wyżyny Lubelskiej. Można również założyć, że uwaga „Wandalów”, a raczej jednego z ich odłamów znanego pod imieniem Burów¹¹, bardziej zwrócona była ku kolonizacji Podkarpacia¹², przez co nie docenili oni w porę kluczowego znaczenia geopolitycznego Kotliny Hrubieszowskiej.

Pierwsze groby kultury przeworskiej w pobliżu tego subregionu, jak również liczniejsze znaleziska będące jej wytworami, pojawiły się dopiero w ostatnim ćwierćwieczu II stulecia, co mogło mieć przynajmniej dwojaką przyczynę.

Pierwsza z nich wskazuje na związek z wojnami markomańskimi jakie wybuchły na pograniczu Cesarstwa Rzymskiego w 166 roku. Spowodowały one w krótkim czasie włączenie się w działania militarne różnych plemion mieszkających na północ od głównych sprawców konfliktu - Markomanów i Kwadów¹³. Potwierdzony został między innymi udział w prowadzonych na różnych frontach walkach społeczności wandalskich, w tym Hasdingów i Wiktofalów¹⁴. W materiale archeologicznym wyraża się to obecnością wytworów kultury przeworskiej nad środkowym Dunajem i w dorzeczu Cisy. Znacząca część badaczy starożytności sądzi, że największy udział w konflikcie miały społeczności ze wschodniego obszaru kultury przeworskiej, w tym również

szeroko rozumianej Lubelszczyzny. Tłumaczyłoby to rozrzedzenie osadnictwa tej kultury na Mazowszu i w interesującym nas regionie, jak również przesunięcie się go do Kotliny Hrubieszowskiej oraz na zachodni Wołyń i Podole¹⁵.

Z obrzeża Kotliny Hrubieszowskiej znaleziska reprezentujące kulturę przeworską pochodzą z miejscowości: Góra Grabowiecka¹⁶, Obrowiec¹⁷, Werbkowice-Kotorów¹⁸, Wronowice-Paprzyca¹⁹, Przewodów²⁰ i Podlodów²¹. Interesującym jest, że bez wyjątku mają one charakter militarny - reprezentują bowiem groby wojowników (nie ma grobów, które można by uznać za kobiece), ale również datowane są na ten sam czas. Stąd rodzi się druga możliwość uzasadnienia przyczyny pojawienia się kultury przeworskiej w Kotlinie Hrubieszowskiej, jako następstwa przesuwania się społeczności gockich, które w końcu II wieku podjęły wędrówkę na południe²². Uważa się wręcz, że wymienione wyżej groby są świadectwem walk, jakie Goci stoczyli z "Wandalami" na drodze do opanowania południowo-wschodniej Europy, a cmentarzysko z Przewodowa na przedpolu Grzędy Sokalskiej może kryć szczątki uczestników ostatniej "bitwy o Kotlinę"²³. W tym kontekście zrozumiałym jest, że do tej pory nie udało się zlokalizować jednoznacznych śladów po osadach kultury przeworskiej, których po prostu nie zdążono posadowić²⁴.

Najprawdopodobniej więc jeszcze w końcu II wieku do Kotliny Hrubieszowskiej dotarli pierwsi osadnicy utożsamianej z Gotami kultury wielbarskiej²⁵. Można w nich widzieć kreowanych w literaturze przedmiotu *exploratores* przygotowujących podbijane obszary dla nowych osadników²⁶. Z całą pewnością jednak już na przełomie II i III wieku obszar pomiędzy Huczwą, Bugiem i Bukową był we władaniu tego ludu²⁷.

Dokumentem obecności Gotów są pozostałości po bez mała 70 osadach, 10 cmentarzyskach²⁸, znalezisko skarbu złotych monet i medalionów z Metelina²⁹ oraz miecz wyłowiony z Bugu koło Gródka³⁰ i najpewniej wiele ze znalezionych na powierzchniach pól monet rzymskich. Osady tworzą kilka wyraźnych skupisk. Centralną pozycję w Kotlinie posiada zgrupowanie rozlokowane wokół dzisiejszej wsi Masłomęcz, na obszarze której zlokalizowano największą z osad i przynajmniej dwa cmentarzyska³¹. Badania na jednym z nich (stanowisko nr 15) przyczyniły się walenie do wyodrębnienia wspomnianej wyżej grupy masłomęckiej³², która wyróżnia się w środowisku kultur kręgu gockiego szczególnym obrządkiem pogrzebowym, preferującym birytualizm, i cząstkowaniem zwłok w przypadku pochówków inhumowanych. Poza tym, ową niezwykłą formacją kulturową charakteryzuje wysoki poziom rzemiosła - między innymi bardzo szybko przyswojono sobie tutaj umiejętność toczenia naczyń, najpewniej produkcję szkła³³, wysoko postawiona była metalurgia kolorowa³⁴; oraz szerokie kontakty handlowe³⁵. Jeden z bardziej interesujących dokumentów ostatniego zajęcia stanowi ozdobna ataszka z brązu z wyobrażeniem twarzy "Meduzy", służąca do mocowania ucha wiadra, znaleziona na

powierzchni osady w Gródku nad Bugiem³⁶ oraz rzymski świecznik (*candelabrium*) mający za podstawę trójnog wyobrażający lwie łapy³⁷. Interesujące jest że obydwie wymienione przedmioty, jak również szereg innych importów rzymskich (na przykład tzw. fibula legionowa w kształcie niedźwiedzia³⁸) pochodzą ze strefy środkowego oraz górnego Dunaju i nie znajdują innych odpowiedników w Europie środkowej.

Wszystko wskazuje na to, że Kotlina Hrubieszowska w przeciągu III i co najmniej w pierwszej połowie wieku IV odgrywała wiodącą rolę polityczną i gospodarczą w tej części Europy. Świadczy o tym między innymi obecność tak zwanych "wielkich domów"³⁹ (Hrubieszów Podgórze) o powierzchni użytkowej i gospodarczej około 200 m². Zwraca również uwagę niezwykle koncentracja znalezisk monet rzymskich⁴⁰. Tylko na powierzchni osady w Gródku znaleziono ponad 100 różnych egzemplarzy⁴¹, będących najprawdopodobniej najzwyczajszymi zgubami, niedostrzeżonymi przez zamożnych mieszkańców. Pozwala to sądzić, że w tej części starożytnej Europy monetą posługiwano się jako powszechnym środkiem płatniczym. Innym wskazaniem powszechności obiegu monet może być duża ilość ich rzymskich fałszerstw (tzw. *subberati*)⁴². Dla części społeczności gockiej monety miały również znaczenie magiczne, o czym świadczą liczne znaleziska zawieszek jakie z nich wykonywano⁴³. Innym wskazaniem szczególnej roli omawianego obszaru jest nagromadzenie i różnorodność importów - zarówno prowincjonalnorzymskich (naczynia szklane, metalowe, ceramiczne, ozdoby ze szkła i metali)⁴⁴ jak i barbarzyńskich (bursztyn⁴⁵, jubilerskie i metalowe wyroby kultur bałtyjskich⁴⁶ i sarmackich⁴⁷, produkty skandynawskich warsztatów metalurgicznych⁴⁸).

Bardzo szybko początkowo "gocki" charakter Kotliny nabrał rysu "polikulturowości" i polietniczności, co również dowodzi wielkiego znaczenia jej obszaru dla dziejów okresu późnej starożytności. Antropologiczne badania szczątków kostnych pokazują na przykład znaczny udział czynnika sarmackiego⁴⁹ a rekonstrukcje twarzy - cechy wręcz laponoidalne⁵⁰. Natomiast w trakcie wykopalisk na cmentarzyskach w Masłomęczu i Gródku natrafiono na groby, które można wprost przypisać Sarmatom⁵¹ i Bałtom. Z kolei obecność w niektórych grobach zabronionych przez rytuał gocki przedmiotów wykonanych z żelaza⁵², każe brać pod uwagę znaczny udział w strukturze grupy masłomęckiej "autochtonicznej" ludności kultury przeworskiej⁵³.

Niezwykle ważne dla badania grupy masłomęckiej są dwa znaleziska wyobrażeń twarzy ludzkich. Brązową blachę z przedstawieniem głowy mężczyzny znaleziono w Gródku nad Bugiem⁵⁴, natomiast odcisniętą za pomocą stempla twarz w złotej blasze, w otoczeniu wyobrażeń ptasich głów i delfinów - w Masłomęczu⁵⁵. Pomijając wartość artystyczną tych przedmiotów, są one znakomitym dokumentem bliskich związków Kotliny Hrubieszowskiej ze Skandynawią.

Najbardziej ekscytującym elementem kulturowym grupy masłomeckiej są bez wątpienia jej cmentarze. Charakteryzuje je z jednej strony niezwykła funkcja i rola w życiu społeczności grupy, o czym świadczy zaprojektowanie szeregu form przestrzennych umożliwiających gromadzenie się w celach obrzędowych i wypełnianie różnych rytuałów nie zawsze mających bezpośrednio związek z kultem zmarłych⁵⁶. Służyły temu między innymi kręgi wyznaczone przez mogiły grobów, jak również z góry założony porządek grzebania zmarłych, uwzględniający ich status rodowy, majątkowy i społeczny⁵⁷. Stwierdzono również, że cmentarz w Masłomęczu założony był w obrębie regularnego prostokąta i ogrodzony "plotem". W późnym okresie rzymskim zaczęły natomiast powstawać małe cmentarze rodowe, w rodzaju obiektów odkrytych w Moroczynie⁵⁸, Gródku nad Bugiem (stanowisko 1)⁵⁹, i Hrubieszowie-Antonówce⁶⁰ oraz namiastka cmentarzy elit społecznych, za jaką należy uznać bogaty, pojedynczy pochówek w wielkiej komorze grobowej odkryty jeszcze w latach pięćdziesiątych w Werbkowicach-Kotorowie⁶¹.

Innym elementem grupy masłomeckiej, jaki nieustająco przykuwa uwagę, jest skomplikowany obrządek pogrzebowy, nakazujący grzebanie części zmarłych w postaci cząstkowej; dokładanie do grobów dzieci kości osobników dorosłych; nieraz wielokrotne otwieranie mogił celem zadośćuczynienia innym obrzędom ku czci zmarłych; czy też zwyczaj grzebania wraz ze zmarłymi zwierząt. Wszystkiemu towarzyszyły niezwykle zróżnicowane formy i wielkości jam grobowych, często mających postać grobowców z drewnianymi komorami ze ścianami obwieszonymi tkaninami lub matami, oraz różne formy pojemników na zwłoki - od skrzyń zbijanych z desek, po dębunki w pniach drzew i kosze⁶².

Obowiązujące reguły obdarowywania zmarłych były identyczne jak na całym obszarze kultur kręgu gockiego. Zabraniały one między innymi wkładania do grobów broni i narzędzi pracy, co na przykład z upodobaniem czynili Wandalowie; jak również unikania przedmiotów wykonanych z żelaza. Tak więc najczęściej znajduje się elementy stroju w postaci jego zapieć z brązu i srebra (fibule), części pasa i ozdób (naszyjniki z paciorków szklanych, bursztynowych i metalowych) oraz różnego rodzaju amulety⁶³ i wisiorki. Poza tym często występują osobiste przybory kobiece w postaci igieł, przęślików i zatyczek do przędzy oraz grzebienie i naczynia⁶⁴. Niezwykle intrygujący był zwyczaj nakazujący składanie przy prawym łokciu zmarłej osoby wyprażonych w ogniu kamieni⁶⁵, dla którego brak racjonalnego wytłumaczenia.

U schyłku starożytności, najpewniej w początkach czwartego wieku, ludność grupy masłomeckiej radykalnie zmieniła swoje poglądy na filozofię śmierci i zaprzestała grzebać swoich zmarłych w tradycyjny sposób. Od tej pory zaczęła dominować kremacja, a przepalone szczątki były wysypywane na wyznaczonym w tym celu na powierzchni cmentarza miejscu, na zniwelowanych mogiłach

grobów, tworząc kilkunastocentymetrową warstwę na planie koła. W jego centrum natrafiono na ślady po niewielkiej budowli, która mogła spełniać funkcję “kapliczki cmentarnej”⁶⁶.

Zmianie w sposobie traktowania zmarłych towarzyszyły narodziny innego obrzędu, który pozostawił na cmentarzysku w Masłomęczu ślad w postaci poniszczonych elementów odzieży oraz potłuczonych szklanych i glinianych naczyń. Można jedynie domyślać się, że oto uchwycone zostały relikty bliżej nie znanego święta, najprawdopodobniej ku czci zmarłych, które wyrażało się “orgiastycznym” finałem polegającym na niszczeniu przyniesionych przedmiotów⁶⁷.

Około połowy IV wieku obserwuje się w Kotlinie Hrubieszowskiej postępujące rozrzedzenia osadnictwa⁶⁸. Jest to najpewniej skutek mającej w tym czasie miejsce intensywnej kolonizacji Grzędy Sokalskiej, która stała się konkurencyjnym “centrum” osadniczym⁶⁹. Należy sobie wyobrazić, że wkrótce przejęło ono wszystkie kompetencje grupy masłomęckiej i przynajmniej do schyłku starożytności pełniło wiodącą rolę w stymulowaniu kontaktów interkulturowych. Najprawdopodobniej również nie bez przyczyny dla tej destabilizacji były wypadki polityczne w strefie nadczarnomorskiej oraz zbliżające się zagrożenie huńskie. To one spowodowały najpewniej radykalny odływ ludności gockiej⁷⁰.

Po 375 roku, który jest datą początku najazdu Hunów, pozostały w rejonie Hrubieszowa już tylko niewielkie grupy ludności. Trwały one - najprawdopodobniej w uzależnieniu politycznym od państwa Attyli - przynajmniej do połowy V wieku⁷¹. Świadczą o tym znaleziska z okolic Gródka nad Bugiem, między innymi unikatowych, ostrogockich masywnych zawieszek w kształcie litery “S” z wyobrażeniami stylizowanych głów smoków na zakończeniach⁷². Do tego samego horyzontu czasu należy zaliczyć również elementy bogato zdobionych sprzączek pasów w panującym wtedy stylu “Sösdala-Kaçin-Untersiebenbrun”⁷³. Wyróżniały się one obecnością bardzo masywnych kolców, zdobionych często stylizowanymi głowami zwierzęcymi, niekiedy powlekanych złotą folią, a uzupełniały je jęczyzkowate okucia końców pasów, jakie znane są z Gródka nad Bugiem, Masłomęcza, Stefankowic i Uśmierza⁷⁴. Na ten sam czas winien być datowany tzw. skarb z Metelina lub z jego okolic, którego najmłodszym elementem jest solidus Teodozjusza II, bity w latach 442/443⁷⁵.

Można się jednak domyślać, że pomimo osłabienia osadnictwa, Kotlina w dalszym ciągu pełniła rolę pośrednika w kontaktach - tym razem państwa Gotów na Krymie⁷⁶ - najpierw z obszarem ujścia Wisły, gdzie powstało państwo Widiwariów⁷⁷, później natomiast z niezwykle frapującym tworem interkulturowym z obszaru północnego Mazowsza i zachodnich Mazur w rejonie Wielkich Jezior, nazywanego grupą olsztyńską⁷⁸. Tym sposobem w okolice

Pruszcza trafiły zapinki typu "późnosarmackiego"⁷⁹, do Pielgrzymowa dotarły zapinki w stylu "Fîntînele Rît-Jakuszowice-Gródek"⁸⁰, a do grupy olsztyńskiej krymskie sprzączki z kolcami w kształcie głów orłów⁸¹.

O tym, że zanikające co prawda osadnictwo późnogermańskie trwało również na obrzeżach Kotliny Hrubieszowskiej, świadczą najlepiej dwa spektakularne skarby: srebrnych, połączonych ozdób i srebrnych monet (silikw) z Zamościa - datowany na okres około 450 roku⁸² i ozdób, oraz uprząży końskiej ze srebra z miejscowości Każyn na Wołyniu⁸³.

Najpewniej dopiero w schyłkowej fazie V wieku, z całą pewnością jednak w pierwszej połowie wieku VI pojawili się w Kotlinie Hrubieszowskiej pierwsi osadnicy słowiańscy⁸⁴. Czy ich przybycie spowodowało całkowite wyniszczenie pozostałości osadników z kulturą gocką, czy też zostały one wchłonięte w nową rzeczywistość polityczną i gospodarczą - jest na razie tajemnicą.

Andrzej Kokowski

Dr hab. Andrzej Kokowski, prof.UMCS, jest kierownikiem Katedry Archeologii Wydziału Humanistycznego UMCS w Lublinie

¹ Najpełniejsze podsumowanie tego zagadnienia w: A. Kokowski, *Lubelszczyzna w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*, Lublin 1991, s. 171-210

² J. Gurba, *Cmentarzysko lateńsko-rzymskie w Masowie, pow. Garwolin, badane w 1953 roku*, Wiadomości Archeologiczne, t. 20:1954, s. 303; tenże - *Grób wojownika z późnego okresu lateńskiego z Masowa w pow. garwolińskim*, Przegląd Archeologiczny, t. 20:1958, s. 326-331

³ E. Szarek-Waszkowska, *Cmentarzysko kultury przeworskiej w miejscowości Opoka, pow. Puławy*, Studia i Materiały Lubelskie, t. 5:1971, s. 79-187; oraz istotne weryfikacje i uzupełnienia do tej publikacji: A. Kokowski, *Lubelszczyzna ...*, *op. cit.*, s. 96-116; A. Kokowski, *Ostroga z cmentarzyska kultury przeworskiej w Opoce*, [w:] *Kultura przeworska*, t. II, Lublin, s. 167-169; M. Stasiak, *Ceramika z cmentarzyska kultury przeworskiej w Opoce*, *Kultura przeworska*, t. II:1994, s. 4-165

⁴ L. Gajewski, J. Gurba, *Civilisation de Przeworsk dans la région de Lublin*, *Inventaria Archaeologica Pologne*, z. 45:1981; J. Gurba, *Z problematyki osadnictwa Lubelszczyzny w pierwszych wiekach naszej ery*, *Folia Societatis Scientiarum Lublinensis*, vol. 20:1978, Hum. 1-2, s. 15-19

⁵ Podsumowanie dziejów badań jak również oceny ich wartości zawarte jest w tekstach A. Kokowskiego: *Badania nad okresem przedrzymskim, okresem rzymskim i wczesnym okresem wędrówek ludów*, *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, t. I:1996, s. 249-253; *Research on the Pre-Roman and Roman Periods in Postwar Poland*, *World Archaeological Bulletin*, t. 8:1997, s. 224-237, 264-304; *20 lat archeologii w Masłomęczu*, [w:] *20 lat archeologii w Masłomęczu*, t. I:1997, Lublin, s. 11-26; *Dorobek archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego ostatniego półwiecza w Polsce południowo-wschodniej. Stan i perspektywy badań*, [w:] M. Kobusiewicz, S. Kurnatowski (red.) *Archeologia i prahistoria polska w ostatnim półwieczu. Materiały z konferencji Dorobek archeologii i prahistorii ostatniego półwiecza w Puszczykowie koło Poznania (27-30 października 1997 r.)*, Poznań, s. 325-337

- ⁶ A. Kokowski, *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich na Lubelszczyźnie*, [w:] K. Godłowski, R. Madyda-Legutko (red.) *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem rzymskim w Polsce*, Kraków, s. 185-187. Porównaj też sformułowane w 1985 roku a opublikowane w 1991 roku interesujące uwagi na temat złożoności interpretacji materiałów grupy czerniczyńskiej - S. Czopek, *Grupa czerniczyńska jako wynik latenizacji wschodniej Lubelszczyzny*, *Archeologia Polski*, t. XXXVI:1991, s. 93-113; również - S. Czopek, *Kultura pomorska a kultura zarubiniecka. Z badań nad schyłkową fazą kultury pomorskiej we wschodniej Lubelszczyźnie*, [w:] A. Kokowski (red.) *Mémoires Archéologiques*, Lublin 1985, s. 101-103; S. Czopek, *W kwestii tzw. grupy czerniczyńskiej*, *Kultura przeworska*, t. 4:1999, s. 201-204; A. Kokowski, *Lubelszczyzna ... op. cit.*, s. 177-180; S. Czopek, *Grupa czerniczyńska, prezentacja i analiza źródeł*, [w:] *Prace i Materiały Zamojskie*, t. III:1991, s. 45-142
- ⁷ Na temat sytuacji kulturowej i politycznej wywołanej pojawieniem się Bastarnów porównaj tekst: A. Kokowski, "Prowincja" kultury przeworskiej w młodszym okresie przedrzymskim nad dolnym Wieprzem, [w:] red. J. Andrzejowski, *COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa 1999, s. 203-216
- ⁸ A. Kokowski, *Lubelszczyzna ... op. cit.*, s. 183-187
- ⁹ J. Strzelczyk, *Wandalowie i ich afrykańskie państwo*, Warszawa 1992, s. 70-78
- ¹⁰ A. Kokowski, *Lubelszczyzna ... op. cit.*, s. 184 ryc. 88
- ¹¹ J. Kolendo, *Lugowie Burowie oraz Burowie. Przyczynek do interpretacji sytuacji politycznej i kulturowej Europy barbarzyńskiej w końcu I wieku i w II wieku n.e.*, [w:] J. Andrzejowski (red.) *COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 226-228
- ¹² K. Godłowski *Przemiany kulturowe i osadnicze w południowej i środkowej Polsce w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1984, s. 49, 61; A. Kokowski, *Ramy chronologiczne kultury przeworskiej w południowo-wschodniej Polsce*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. LIV:2000 (w druku)
- ¹³ H-W. Böhme, *Archäologische Zeugnisse zur Geschichte der Markomanenklriege (166-180 n. Chr.)*, *Jahrbuch Römisch-Germanische-Zentralmuseum-Mainz*, t. 22:1975, s. 153-217; J. Wielowiejski, *Tło historyczne wojen markomańskich oraz niektóre aspekty ich wpływu na kontakty Rzymian z ludami zadunajskimi*, [w:] J. Wielowiejski (red.) *Znaczenie wojen markomańskich dla państwa rzymskiego i północnego Barbaricum*, *Scripta Archaeologica II*, Warszawa 1982, s. 5-39
- ¹⁴ Szeroko na ten temat: K. Godłowski, *Północni Barbarzyńcy i wojny markomańskie w świetle archeologii*, [w:] J. Wielowiejski (red.) *Znaczenie wojen markomańskich dla państwa rzymskiego i północnego Barbaricum*, *Scripta Archaeologica II*, Warszawa 1982, s. 48-80; szczegółowiej - M. Olędzki, *Die Fibeln Typ Almgren 43 als Zeugnisse für die Anwesenheit eingewanderter Viktovalen im mittleren Donauraum*, *Prähistorische Zeitschrift*, t. 62:1992, s. 90-111
- ¹⁵ K. Godłowski, *Przemiany ... op. cit.*, s. 81-83; A. Kokowski, *Lubelszczyzna ... op. cit.*, s. 187-189
- ¹⁶ E. Banasiewicz, *Zespół zabytków z grobu kultury przeworskiej odkryty w Górze Grabowiec, woj. zamojskie*, *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, t. II:1997, s. 277-279
- ¹⁷ A. Kokowski, *Lubelszczyzna ... op. cit.*, s. 85-88, 89 ryc. 42

- ¹⁸ M. Stasiak-Cyran, *Nowe materiały do poznania kultury przeworskiej na Lubelszczyźnie*, Kultura Przeworska, t. IV:1998 (1999), s. 163-169
- ¹⁹ L. Gajewski, *Zniszczony grób ciałopalny z późnego okresu wpływów rzymskich we Wronowicach-Paprzycy, woj. zamojskie*, Wiadomości Archeologiczne, t. XLV:1980, s. 248-249
- ²⁰ M. Śmiszko, *Kultury wczesnego okresu epoki Cesarstwa Rzymskiego w Małopolsce Wschodniej*, Lwów 1932, s. 22-24
- ²¹ J. Gurba, Z. Ślusarski, *Bogato wyposażony grób z III wieku z Podlądowa w pow. tomaszowsko-lubelskim*, Przegląd Archeologiczny, t. 17:1964-1965, s. 202-207; być może również - E. Banasiewicz, *Sprawozdanie z prac sondażowych na cmentarzysku kultury przeworskiej w Podlądowie stan. 2, gm. Łaszczów*, [w:] *Sprawozdania z badań archeologicznych w województwie zamojskim w 1993 roku*, Zamość 1994, s. 37-39. W tym miejscu należy wspomnieć jeszcze o odkrytym w Swaryczowie grobie wojownika kultury przeworskiej z tego samego horyzontu czasowego - A. Kokowski, J. Kuśnierz, A. Urbański, *Grób wojownika kultury przeworskiej ze Swaryczowa w woj. zamojskim*, Kultura przeworska, t. 3:1997 (1998), s. 141-150; jak również o najprawdopodobniej przeworskiej ostrodze z Kolonii Husynne, stan. 4 - E. Banasiewicz, *Sprawozdanie z prac ..., op. cit.*, s. 38 ryc. 2:3. Wszystko wskazuje na to, że w tej samej grupie znalezisk należy umieścić jeszcze grot z zadziarami, z profilowaną tuleją z Horodła - A. Kokowski, *Lubelszczyzna ..., op. cit.*, s. 162
- ²² A. Kokowski, *Lubelszczyzna ..., op. cit.*, s. 187; A. Kokowski, *Vorschlag zu relativen Chronologie der südöstlichen Kulturen des "Gotenkreises" (Die Forschungsergebnisse zur Masłomęcz-Gruppe in Polen)*, [w:] G. Fuchs-Gomolka (red.) *Die Sîntana de Mureș-Černjachov-Kultur. Akten des Internationalen Kolloquiums in Caputh vom 20. bis 24. Oktober 1995. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte*, t. 2:1999, Bonn, s. 179-209
- ²³ A. Kokowski, *Schätze der Ostgoten*, Stuttgart 1995, s. 39; A. Kokowski, *Archeologia Gotów. Goci w Kotlinie Hrubieszowskiej*, Lublin 1999, s. 44-45
- ²⁴ Zbliżona "dramaturgia" dziejów osadnictwa przeworskiego miała miejsce na "łuku Karpat" - A. Kokowski, *Strefy kulturowe w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim na łuku Karpat*, [w:] S. Czopek, A. Kokowski (red.) *Na granicach antycznego świata. Sytuacja kulturowa w południowo-wschodniej Polsce i regionach sąsiednich w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*, Rzeszów, s. 25-44
- ²⁵ A. Kokowski, *Zagadnienie osadnictwa ludności kultury wielbarskiej na Lubelszczyźnie*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski (red.) *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, t. I:1988, Lublin, s. 245-246, 251 ryc. 7; A. Kokowski, *Lubelszczyzna ..., op. cit.*, s. 187-188
- ²⁶ V. Bierbrauer, *Archäologie und Geschichte der Goten vom 1.-7. Jahrhundert, Versuch einer Bilanz*, Frühmittelalterliche Studien, t. 29:1995, s. 98-105; A. Kokowski, *Schätze ..., op. cit.*, s. 40-41; A. Kokowski, *Vorschlag zu relativen ..., op. cit.*, s. 184 tabela 2, 186 ryc. 2
- ²⁷ A. Kokowski, *Grupa masłomęcka. Z badań nad przemianami kultury Gotów w młodszym okresie rzymskim*, Lublin 1995, s. 34-42; A. Kokowski, *Vorschlag zu relativen ..., op. cit.*, s. 184, 186 ryc. 2, 186, ryc. 3
- ²⁸ E. i A. Kokowsky, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w mikroregionie pomiędzy Huczwą, Bugiem i Bukową na tle osadnictwa grupy masłomęckiej z młodszego okresu rzymskiego*, Zamość 1987, s. 51-65

- ²⁹ K. Przybysławski, *Monety rzymskie znalezione na naszych ziemiach*, Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne, t. 6:1907, s. 606; J. Gurba, *Importy rzymskie z województwa lubelskiego*, Archeologia, t. 7:1955 (1957), s. 158; J. Bodzek, *W sprawie znalezisk monet Karola Beyera*, Wiadomości Numizmatyczne, R. XL:1996, s. 142-145; A. Bursche, *Złote medaliony rzymskie w Barbaricum, symbolika prestiżu i władzy społeczeństw barbarzyńskich u schyłku starożytności*, Światowit, Supplement Series A: Antiquity, vol. II 1998, s. 236-237
- ³⁰ T. Borodziej, A. Kokowski, *Znaleziska wotywnie (?) na Lubelszczyźnie*, Wiadomości Archeologiczne, t. 51:1986-1990 (1991), s. 223, 224 ryc. 1a, 225 ryc. 2; A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 76 ryc. 52 (uwaga! omyłkowo na tej rycinie wydrukowano połączenie obrysu miecza z Gródka z wyobrażeniem Marsa i Wiktorii na mieczu z Podlodowa)
- ³¹ Bibliografia dotycząca tego zgrupowania i dzieje jego badań w - A. Kokowski, *20 lat archeologii w Masłomęczu*, [w:] J. Ilkjaer, A. Kokowski (red.) *20 lat archeologii w Masłomęczu*, t. I:1997 (1998), Lublin, s. 11-26
- ³² A. Kokowski, *Interpretacja kulturowa materiałów typu Masłomęcz*, [w:] J. Gurba (red.) *Zachodnia strefa osadnictwa kultury czerniachowskiej*, Lublin 1986, s. 71-90; A. Kokowski, *Stan i potrzeby ...*, *op. cit.*, s. 192
- ³³ A. Kokowski, *Proweniencja szkieł antycznych w aspekcie analizy typologicznej na przykładzie materiałów z cmentarzyska w Masłomęczu*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Archeologia, t. 12:1987, s. 51-61
- ³⁴ R. Zieleń, *Z problematyki badań metalurgicznych wyrobów grupy masłomęckiej*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski (red.) *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, t. II, Lublin, s. 81-102
- ³⁵ A. Kokowski, *Kontakty ludności grupy masłomęckiej ze światem antycznym*, [w:] J. Gurba, T. Łoposzko (red.) *Z osiągnięć polskiej archeologii śródziemnomorskiej*, Lublin 1991, s. 153-165
- ³⁶ Informację o tym znalezisku zawdzięczamy panu Piotrowi Kani z Gródka nad Bugiem, za co niniejszym serdecznie dziękujemy. Pełne opracowanie unikatowego znaleziska w: M. Gładysz, *Znalezisko z Gródka nad Bugiem*, [w:] *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*, Supplement, t. 2, Warszawa 2000 (w druku)
- ³⁷ A. Kokowski, *Niecodzienny import prowincjonalnorzymski z Gródka nad Bugiem*, [w:] *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*, Supplement, t. 2, Warszawa 2000 (w druku)
- ³⁸ A. Kokowski, *Prowincjonalnorzymska fibula (typ Böhme 29) z Gródka nad Bugiem*, Studia Gothica, t. 2:1998, s. 231-236
- ³⁹ E. Banasiewicz, *Kompleks osadniczy ...*, *op. cit.*, s. 48 ryc. 3, s. 53-55; A. Kokowski, *Zur Frage sogenannter "großer Häuser" in Mittel- und Osteuropa*, [w:] A. Leube (red.) *Haus und Hof in östlichen Germanien*, *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie (Berlin)*, t. 50:1998, s. 14-24
- ⁴⁰ A. Kokowski, *Monety antyczne na Lubelszczyźnie*, Wiadomości Numizmatyczne, R. 28:1984 (1985), s. 44-49; A. Kokowski, *Lubelszczyzna ...*, *op. cit.*, s. 152-157, s. 151 ryc. 76
- ⁴¹ A. Kokowski, *Wykrywacze metali - instrument naukowy, czy barbarzyńskie narzędzie*, [w:] W. Brzeziński (red.) *Wykrywacze metali w archeologii*, Warszawa 2000, s. 27

- ⁴² A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 155, 157. W Gródku nad Bugiem znaleziony został również przez Piotra Kanię unikatowy fragment "rulonu" monet zawiniętych pierwotnie w tkaninę - wszystkie trzy sztuki okazały się rzymskimi fałszerstwami (zbiory Katedry Archeologii UMCS - ekspertyza dr. B. Paszkiewiczza)
- ⁴³ A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 155-157, s. 183 ryc. 113; A. Bursche, J. Okulicz-Kozaryn, *Groby z monetami rzymskimi na cmentarzysku kultury wielbarskiej w Weklicach koło Elbląga*, [w:] J. Andrzejowski (red.) *COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa 1999, s. 147-148; A. Kokowski, *Archeologia Gotów ...*, *op. cit.*, s. 88 ryc. 108
- ⁴⁴ A. Kokowski, *Proweniencja szkieł...*, *op. cit.*, s. 51-61; A. Kokowski, *Stan badań nad dziejami szkła okresu rzymskiego na Lubelszczyźnie*, *Acta Universitatis Nicolae Copernici*, t. 18:1990, s. 77-98; A. Kokowski, *Kontakty ludności ...*, *op. cit.*, s. 153-165; A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 68-71, 155-165
- ⁴⁵ A. Reszeczyńska, *Zabytki bursztynowe w kulturze wielbarskiej i w grupie masłomęckiej*, *Studia Gothica*, t. 2:1997 (1998), s. 114-116
- ⁴⁶ A. Bitner-Wróblewska, *Elementy bałtyjskie w kulturze wielbarskiej*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski (red.) *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, t. II 1989, Lublin, s. 163, 172-171; A. Kokowski, *Gródek nad Bugiem ...*, *op. cit.*, t. II, s. 62 ryc. 50:21; A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 68 ryc. 45; A. Kokowski, *Grupa masłomęcka ...*, *op. cit.*, s. 268-269; A. Kokowski, *Die Masłomęcz-Gruppe. Ihre Chronologie und Beziehungen innerhalb des gotischen Kulturkreises - ein Beispiel für den kulturellen Wandel der Goten im Verlauf ihrer Wanderungen*, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 78:1997 (1999), s. 825, zestawienie 15c; A. Kokowski, *La fin de la civilisation de Wielbark et ses conséquences*, [w:] J. Tejral, Ch. Pilet, M. Kazanski (red.) *L'occident romain et l'Europe Centrale à l'époque des grandes migrations*, *Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno*, t. 13:1999, Brno, s. 314-315
- ⁴⁷ A. Kokowski, *Geschichte der Verbindungen der Goten mit den Sarmaten im Lichte der Untersuchungen der Masłomęcz-Gruppe und der Kulturen des Goten-Kreises*, [w:] C. von Carnap-Bornheim (red.) *Germanen und Sarmaten*, Marburg 2000, (w druku)
- ⁴⁸ A. Kokowski, *Dziewiętnasty sezon wykopaliskowy na cmentarzysku ludności grupy masłomęckiej na stanowisku nr 15 w Masłomęczu w pow. Hrubieszów, woj. lubelskie*, *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, t. IV:1999, s. 130, 132; A. Kokowski, *Archeologia Gotów ...*, *op. cit.*, s. 79 ryc. 91
- ⁴⁹ W. Kozak-Zychman, *Charakterystyka antropologiczna ludności Lubelszczyzny z młodszego okresu rzymskiego*, Lublin 1996, s. 39-40
- ⁵⁰ Z. Łubocka, *Rekonstruktion der weichen Teile aufgrund des Schädels aus dem Gräberfeld der Masłomęcz-Gruppe in Gródek an Bug*, *Studia Gothica*, t. 2:1997 (1998), s. 21-34; A. Kokowski, *Archeologia Gotów ...*, *op. cit.*, s. 79 ryc. 89
- ⁵¹ A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 75, 176-179; A. Kokowski, *Gródek nad Bugiem ...*, *op. cit.*, t. 2: s. 38 ryc. 30, s. 57-64 ryc. 47-51, s. 123-124 ryc. 105-106; t. 3: fot. 41-42, 75-79, 170-172; A. Kokowski, *Archeologia Gotów ...*, *op. cit.*, s. 95 ryc. 120-121
- ⁵² M. Gładysz, *Zabytki żelazne w inwentarzach grobowych kultury wielbarskiej i grupy masłomęckiej*, *Studia Gothica*, t. 2:1997 (1998), s. 35-88
- ⁵³ M. Gładysz, *Zabytki żelazne ...*, *op. cit.*, 57-58

- ⁵⁴ A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 123, 124 ryc. 80; A. Kokowski, *Archeologia Gotów ...*, *op. cit.*, s. 79 ryc. 90
- ⁵⁵ A. Kokowski, *Dziewiętnasty sezon ...*, *op. cit.*, s. 130; A. Kokowski, *Archeologia Gotów ...*, *op. cit.*, s. 79 ryc. 91
- ⁵⁶ A. Kokowski, *Die Masłomęcz-Gruppe als Ausdruck der Kulturwandlungen im Raum von Lublin in der späten Kaiserzeit*, *Archaeologia Polona*, t. 28:1990, s. 151-171; A. Kokowski, *Auf den Spuren der Goten, Die Gräber der Masłomęcz-Gruppe*, *Das Altertum*, t. 38:1992, s. 81-93; A. Kokowski, *Cmentarzyska ludności grupy masłomeckiej*, *Acta Universitatis Wratislaviensis 2050 - Studia Antropologiczne*, t. 5:1998, s. 69-76
- ⁵⁷ A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 92-97
- ⁵⁸ A. Kokowski, W. Mazurek, *Stanowisko ...*, *op. cit.*, *passim*
- ⁵⁹ W. Bender, E. Kierzkowska, K. Kierzkowski, J. Bronicka-Rauhutowa, *Badania w Gródku ...*, *op. cit.*; K. Kierzkowski, *Cmentarzysko ...*, *op. cit.*, *passim*.
- ⁶⁰ A. Kokowski, *Lubelszczyzna ...*, *op. cit.*, s. 138-145
- ⁶¹ T. Piętka-Dąbrowska, *Werbkowice-Kotorów, distr. de Hrubieszów, tombe de femme à inhumation N° 1*, *Inventaria Archaeologica Poloniae*, z. 5:1961, tabl. 34
- ⁶² A. Kokowski, *Lubelszczyzna ...*, *op. cit.*, s. 200
- ⁶³ A. Kokowski, *Zur Herkunft einiger Amuletten im Kreise der Gotenkultur*, [w:] *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st-5th centuries A.D.*, Asód-Nigeryhasa 2000 (w druku)
- ⁶⁴ B. Rutkowska, *Grupa masłomecka w świetle badań archeologiczno-antropologicznych (Masłomęcz, stanowisko 15)*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski (red.) *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, t. II, Lublin 1989, s. 36-41
- ⁶⁵ A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 167
- ⁶⁶ A. Kokowski, *Cmentarzysko z młodszego okresu wpływów rzymskich w Masłomęczu*, *Rocznik Zamojski*, t. 1:1987, s. 267-268; M. Mączyńska, *Ein spätkaiserzeitliches "Totenhaus" aus Ostpolen und seine Beziehungen zu Skandinavien*, [w:] A. Wesse (red.) *Studien zur Archäologie des Ostseeraumes von der Eisenzeit zum Mittelalter. Festschrift für Michael Müller-Wille*, Neumünster 1998, s. 299-308
- ⁶⁷ A. Kokowski, *Lubelszczyzna ...*, *op. cit.*, s. 206, ryc. 93:b
- ⁶⁸ A. Kokowski, *La fin de la civilisation ...*, *op. cit.*, s. 313
- ⁶⁹ A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 98-100; A. Kokowski, *La fin de la civilisation ...*, *op. cit.*, s. 313
- ⁷⁰ J. Strzelczyk, *Goci, rzeczywistość i legenda*, Warszawa 1984, s. 76-81; A. Kokowski, *Vorschlag zu relativen ...*, *op. cit.*, s. 188-194
- ⁷¹ A. Kokowski, *La fin de la civilisation ...*, *op. cit.*, s. 316, 320-321; A. Kokowski, *Über eine Fibel aus Teptiuków Kolonia (zur die jüngste Besiedlungsstufe der Masłomęcz-Gruppe)*, [w:] M. Mączyńska, T. Grabarczyk (red.) *Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa*, Łódź 2000 (w druku)
- ⁷² A. Kokowski, *"S"-förmige Schließhaken mit "Drachenköpfen" aus der Völkerwanderungszeit*, [w:] *Festschrift Jaroslav Tejral zum 60-Geburtstag*, Brno 2000 (w druku); A. Kokowski, *Zum einen Fund aus Lindtorf, Kr. Stendal*, *Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte*, (w druku)

- ⁷³ R. Madyda-Legutko, *The Buckles with Imprint Ornamentation*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. 43:1978, s. 3-16
- ⁷⁴ L. Gajewski, J. Gurba, *Metalowa końcówka pasa znaleziona w miejscowości Stefankowice, pow. Hrubieszów*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXXVIII:1973, s. 109; L. Gajewski, J. Gurba, *Nowe znalezisko metalowej końcówki pasa w pow. hrubieszowskim*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XL:1975, s. 426-427; A. Bitner-Wróblewska, W. Wróblewski, *Próba nowego spojrzenia na chronologię i proveniencję okucia końca pasa z Uśmierza, woj. zamojskie*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. LII:1991/1992 (1992), s. 61-68; A. Kokowski, *La fin de la civilisation ...*, *op. cit.*, s. 314 ryc. 3
- ⁷⁵ Ostatnio kwestionuje się nie tylko pochodzenie "skarbu" z miejscowości Metelin, sugerując iż właściwsze byłoby określenie "okolice Metelina", jak również to, że mamy rzeczywiście do czynienia nie z antycznym jednorazowym depozytem, ale ze zbiorem nowożytnym antycznych znalezisk z okolic Metelina - J. Bodzek, *W sprawie znalezisk ...*, *op. cit.*, s. 142-145
- ⁷⁶ O państwie Gotów na Krymie - I.S. Pioro, *Krymskaja Gotija*, Kiev 1990; H. Wolfram, *Die Goten von den Anfängen bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts*. München 1990, s. 25, 61, 87-91, 108, 262, 279; M. Mączyńska, *Wędrowki ludów, historia niespokojnej epoki IV i V wieku*, Warszawa-Kraków, s. 95-98
- ⁷⁷ K. Godłowski, *Z badań nad rozprzestrzenieniem się Słowian w V-VII w. n.e.*, Kraków 1979, s. 41-43; K. Godłowski, *Ziemia polskie w okresie wędrowek ludów. Problem pierwotnych siedzib Słowian*, [w:] *Barbaricum* 1989, s. 35; J. Okulicz, *Das Gräberfeld von Weklitz zur Besiedlungsgeschichte des Weichseldeltaraums in der römischen Kaiserzeit*, *Archeologia*, t. 40:1989 (1991), s. 117; H. Wolfram, *Die Goten ...*, *op. cit.*, s. 49
- ⁷⁸ J. Okulicz, *Pradzieje Ziemi Pruskiej od późnego paleolitu do VII w.n.e.*, Wrocław 1973, s. 476-491; J. Okulicz, *Próba identyfikacji archeologicznej ludów bałtyjskich w połowie pierwszego tysiąclecia naszej ery*, [w:] *Barbaricum* 1989, s. 90-95; W. Nowakowski, *Studia nad ceramiką zachodniobałtyjską z okresu wędrowek ludów. Problem tzw. pucharów na pustej nóżce*, [w:] *Barbaricum* 1989, s. 101-147
- ⁷⁹ M. Pietrzak, F. Rożnowski, *Niezwykłe pochówki z późnego okresu rzymskiego z Pruszcza Gdańskiego, stanowisko 5*, [w:] W. Nowakowski (red.) *Concordia. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1996, s. 194, 198 ryc. 4:3-4; A. Kokowski, *Geschichte der Verbindungen ...*, *op. cit.*
- ⁸⁰ A. Kokowski, *La fin ...*, *op. cit.* s. 316, 319 ryc. 7; A. Kokowski, *Die Masłomęcz-Gruppe ...*, *op. cit.*, s. 730-731, 827
- ⁸¹ J. Okulicz, *Pradzieje ...*, *op. cit.* s. 482 ryc. 247b
- ⁸² T. Sulimirski, *Znalezisko z Zamościa i jego tło*, *Archeologia Polski*, t. 11:1966, s. 118-173; V.V. Kropotkin, *Skarb srebrnych monet i przedmiotów z IV w. n.e. z Zamościa*, *Wiadomości Numizmatyczne*, R. XIV:1970, s. 15-18; A. Kokowski, *Schätze ...*, *op. cit.*, s. 99 ryc. 63, s. 192
- ⁸³ V.P. Petrov, A.P. Kališčuk, *Skarb srebnych rečej z s. Kačyn, Volyns'koi oblasti*, [w:] *Materialy i doslidzennja z archeologii Prykarpattja i Volyni*, t. 5:1964, s. 88-94; Ju.V. Kucharenko, *O kačinskoj nachodke V v.*, [w:] A.K. Ambroz, I.F. Erdeli (red.) *Drevnosti epochi velikogo pereselenija narodov V-VIII vekov*, Moskva 1982, s. 234-244
- ⁸⁴ E. i A. Kokowscy, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne ...*, *op. cit.*, s. 33, 38, ryc. 6

WYDARZENIA**Histon H1 – nowe oblicze dawno znanego białka**

Od szeregu lat zajmujemy się analizą molekularnego mechanizmu działania histonu H1, kluczowego składnika białkowego chromosomów wszystkich organizmów eukariotycznych. *In vitro* H1 wykazuje właściwości ogólnego represora transkrypcji oraz stabilizatora skondensowanych struktur chromosomowych. Mimo, że udało się wyjaśnić molekularne podłoże specyficznej represji przez H1 genów 5S rRNA, zachodzącej w trakcie rozwoju u *Xenopus*^{1,2,3,4} ogólna funkcja H1 w komórkach nie jest jasna, szczególnie w świetle doświadczeń wykazujących, że eliminacja H1 *in vivo* (za pomocą unieczynnienia genu) u takich organizmów, jak *Tetrahymena* i drożdże, nie jest letalna ani nie prowadzi do zasadniczych zmian fenotypowych. Histon H1 występuje w komórkach roślin i zwierząt w postaci zróżnicowanych sekwencyjnie wariantów. Ich znaczenie dla normalnej fizjologii komórek i organizmów jest również niejasne.

W naszej pracowni opracowaliśmy system oparty na roślinach transgenicznym pozwalający na manipulowanie poziomem i składem wariantów H1 u tytoniu⁵. Analiza skonstruowanych przez nas roślin ze zmienionym profilem wariantów sekwencyjnych histonu H1 doprowadziła do zaskakującego odkrycia. Tytoń, jak to wykazaliśmy, posiada 6 wariantów sekwencyjnych histonu H1: dwa duże (H1A i H1B) stanowiące ok. 90% wszystkich H1 i cztery małe (H1C, H1D, H1E, i H1F) występujące w śladowych ilościach. Okazało się, że podniesienie w komórkach poziomu małych wariantów kosztem dużych prowadzi do drastycznie ostrego fenotypu polegającego na zaburzeniu w rozwoju kwiatu objawiającego się całkowitą męskosterylnością i nie wytwarzaniem nasion. Pierwotną przyczyną tego fenotypu jest spowodowany zmianą proporcji wariantów defekt w parowaniu chromosomów homologicznych w mejozie prowadzącej do powstania gamet męskich, co szczegółowo opisaliśmy⁶. Od dawna wiadomo, że identyczny fenotyp wywołwany jest powszechnie u roślin przez stres suszy pojawiający się we wczesnym okresie rozwoju kwiatu (wtedy, gdy zachodzi mejoza i wytwarzane są gamety). Uważa się, że jest to uniwersalna strategia przystosowawcza roślin kwiatowych umożliwiająca czasowe zaniechanie inwestycji rozrodczej w niekorzystnych warunkach. Zjawisko to i związany z nim brak nasion, jest przyczyną największych światowych strat w zbiorach, szczególnie w krajach ubogich. Fizjologia i biochemia tego zjawiska są dobrze przebadane⁷. Uważa się, że rzeczywistym sygnałem powodującym indukcję opisanego fenotypu jest zwiększone stężenie uniwersalnego sensora stanu fizjologicznego rośliny, jakim jest sacharoza. Odwodnienie powoduje stopniowy wzrost stężenia tego cukru w komórkach.

Nie wiadomo tylko, co jest molekularnym przełącznikiem między stężeniem sacharozy a wspomnianym, niezwykle wybiórczym efektem fenotypowym.

Obecnie wydaje się, że możemy na to pytanie przynajmniej częściowo odpowiedzieć. Gdy sklonowaliśmy geny dwóch małych wariantów H1 (H1C i H1D), których poziom wzrasta w skonstruowanych przez nas męskosterylnych roślinach, okazało się, że należą one do małej rodziny roślinnych wariantów H1 indukowanych przez suszę. O istnieniu takich wariantów w roślinach wiedziano od jakiegoś czasu, nikt jednak nie był w stanie zaproponować rozsądnego wyjaśnienia łączącego białka chromosomowe i stres suszy. Co więcej, wykonana przez nas analiza fragmentu 3' końcowego (tzw. 3' UTR) mRNA wariantu H1C ujawniła, że zawiera on element sekwencyjny związany z reakcją na poziom sacharozy, a analiza mRNA H1C w roślinach hodowanych w płynnej pożywce wykazała pozytywną zależność między jego poziomem a stężeniem sacharozy w pożywce. Nie jest więc wykluczone, że molekularne podłoże powszechnego u roślin kwiatowych fenotypu związanego ze stresem suszy obejmuje indukcję transkrypcji lub wybiórczą stabilizację mRNA charakterystycznych wariantów histonu H1 i w konsekwencji zmianę normalnych proporcji wariantów H1 w chromosomach, co wywołuje zakłócenie rozpoznawania i parowania chromosomów homologicznych w mejozie i prowadzi do wytwarzania niezdolnych do zapłodnienia gamet.

Andrzej Jerzmanowski

Prof. dr hab. Andrzej Jerzmanowski jest pracownikiem Instytutu Eksperymentalnej Biologii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego i Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie.

- ¹ Jerzmanowski A, Cole R.D (1990) Flanking Sequences of *Xenopus* 5S RNA Genes Determine Differential Inhibition of Transcription by H1 Histone *in vitro*. *J. Biol. Chem.* 265, 10726-10732
- ² Tomaszewski R, Jerzmanowski A (1997) The AT-rich flanks of the Oocyte-type 5S RNA Gene of *Xenopus laevis* Act as a Strong Local Signal for Histone H1-mediated Chromatin Reorganization *in vitro*. *Nucleic Acids Research* 25, 458-465
- ³ Tomaszewski R, Mogielnicka E, Jerzmanowski A (1998) Both the 5S rRNA Gene and the AT-Rich Flanks of *Xenopus laevis* Oocyte-type 5S rDNA Repeat are Required for Histone H1-Dependent Repression of pol III-type Genes in *in vitro* Reconstituted Chromatin. *Nucleic Acids Research* 26, 5596-5601
- ⁴ Crane-Robinson C (1999) How do Linker Histones Mediate Differential Gene Expression? *BioEssays* 21, 367-371
- ⁵ Prymakowska-Bosak M, Przewłoka M, Iwkiewicz J, Egierszдорff S, Kuraś M, Chaubet N, Gigot C, Spiker S, Jerzmanowski A (1996) Histone H1 Overexpressed to High Level in Tobacco Affects Certain Developmental Programs but has Limited Effect on Basal Cellular Functions. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* 93, 10250-10255
- ⁶ Prymakowska-Bosak M, Przewłoka M.R, Ślusarczyk, J, Kuraś M, Lichota J, Kiliańczyk B, Jerzmanowski A (1999) Linker Histones Play a Role in Male Meiosis and the Development of Pollen Grains in Tobacco. *The Plant Cell* 11, 2317-2329
- ⁷ Saini H.S (1997) Effect of Water Stress on Male Gametophyte Development in Plants. *Sex Plant Reprod.* 10, 67-73

WYDARZENIA

Regulacja replikacji DNA plazmidów λ

Plazmidy pochodzące od bakteriofaga λ zawierają fragment genomu faga, który obejmuje wszystkie geny i sekwencje sygnałowe niezbędne do inicjacji replikacji DNA. Fragment ten w postaci kolistej cząsteczki DNA może replikować się w komórkach *Escherichia coli* w postaci plazmidu. Prowadzone w Katedrze Biologii Molekularnej Uniwersytetu Gdańskiego badania wykazały, że w przeciwieństwie do poprzednio powszechnie przyjmowanych hipotez, kompleks replikacyjny utworzony w *ori* λ po rozpoczęciu replikacji nie rozpada się, lecz po każdej rundzie replikacyjnej jest dziedziczony przez jedną z dwu potomnych kopii DNA^{1,2,3}. Ten dziedziczony kompleks replikacyjny zawiera białko inicjatorowe O, które jest chronione przed proteazami przez inne elementy kompleksu^{4,5,6}; białko to jest bardzo szybko degradowane przez proteazę ClpP/ClpX gdy występuje w stanie wolnym w komórce. Co ciekawe, okazało się, że dziedziczony kompleks replikacyjny może funkcjonować co najmniej przez kilkanaście generacji komórkowych, a prawdopodobnie nawet dłużej⁷. Ponieważ białkowy kompleks replikacyjny, dziedziczony po każdej rundzie replikacyjnej przez jedną z dwu potomnych cząsteczek DNA niesie informację o specyficzności inicjacji replikacji, wyżej opisane zjawisko nazwano "dziedziczeniem białka"⁷. Niedawne badania wykazały, że proces ten nie jest specyficzny jedynie dla plazmidów λ , lecz występuje także w przypadku innych replikonów bakteryjnych⁸. Co więcej, w ostatnio przedstawianych modelach obrazujących regulację replikacji DNA w komórkach drożdży *Saccharomyces cerevisiae*, proponuje się podobny mechanizm, polegający na dziedziczeniu kompleksu białkowego ORC (*origin recognition complex*) przez jedną z dwu sekwencji *origin* replikacji po rozpoczęciu syntezy DNA⁹. Zatem zjawisko dziedziczenia kompleksu replikacyjnego wydaje się mieć znaczenie ogólnobiologiczne.

Wyżej opisane badania doprowadziły do dogłębnej weryfikacji poprzednio uznawanego modelu regulacji replikacji plazmidów λ . Według niego, głównymi procesami regulującymi częstość inicjacji replikacji *ori* λ miałyby być wiązanie się białka inicjatorowego O do tego rejonu oraz autoregulacyjna pętla represora Cro, który w wyższych stężeniach blokuje transkrypcję z promotora pR, co z kolei uniemożliwia ekspresję genu O¹⁰. Ponieważ uważano, że białko O jest niestabilne w każdych warunkach, sądzono iż do każdej nowej rundy replikacyjnej konieczna jest synteza nowych cząsteczek tego białka. Badania wskazujące na istnienie stabilnego kompleksu replikacyjnego implikowały konieczność poszukiwania innych mechanizmów regulacyjnych mogących kontrolować częstość inicjacji replikacji DNA. Kluczowym procesem okazała się aktywacja transkrypcyjna rejonu *ori* λ , czyli transkrypcja przechodząca w okolicy miejsca startu replikacji DNA^{11,12,13,14,15}. Ponadto udało się wykazać, że funkcja represora

Cro nie jest konieczna do stabilnego utrzymywania się plazmidów λ w komórkach^{16,17}. Zatem aktywacja transkrypcyjna *ori λ* wydaje się głównym procesem regulującym replikację DNA.

Poszukiwania czynników, które mogą regulować proces inicjacji replikacji DNA plazmidów λ doprowadziły do zwrócenia uwagi na białko DnaA, kodowane przez komórkę gospodarza. Jest to białko inicjatorowe replikacji DNA chromosomu bakteryjnego, ale przez wiele lat było ono uważane jako zbędne w replikacji DNA λ . Wykazano, że faktycznie białko to nie wiąże się do *ori λ* , jednakże odgrywa bardzo istotną rolę regulacyjną. DnaA stymuluje bowiem aktywację transkrypcyjną *ori λ* ^{18,19,20}. Dzieje się tak w wyniku pozytywnej regulacji aktywności promotora pR, dzięki oddziaływaniu białka DnaA z podjednostką β polimerazy RNA²¹. Warto zaznaczyć, że wyniki tych badań po raz pierwszy wykazały, że podjednostka ta może być miejscem kontaktu dla białkowych aktywatorów transkrypcji.

W podsumowaniu, wydaje się, że stymulowana przez komórkowe białko DnaA aktywacja transkrypcyjna *ori λ* jest głównym procesem regulującym częstość inicjacji replikacji DNA plazmidów λ zarówno w przypadku tworzenia nowego kompleksu replikacyjnego jak i funkcjonowania dziedzicznego kompleksu.

Grzegorz Węgrzyn

Prof. dr hab. Grzegorz Węgrzyn jest kierownikiem Katedry Biologii Molekularnej Uniwersytetu Gdańskiego

- ¹ Węgrzyn G, Kwaśnik E, Taylor K (1991) Replication of λ Plasmid in Amino Acid-Starved Strains of *Escherichia coli*. *Acta Biochim. Pol.*, **38**, 181-186
- ² Węgrzyn G, Neubauer P, Krueger S, Hecker M, Taylor K (1991) Stringent Control of Replication of Plasmids Derived From Coliphage λ . *Mol. Gen. Genet.*, **225**, 94-98
- ³ Węgrzyn G, Taylor K (1992) Inheritance of the Replication Complex by One of Two Daughter Copies During λ Plasmid Replication in *Escherichia coli*. *J. Mol. Biol.*, **226**, 681-688
- ⁴ Węgrzyn G, Pawłowicz A, Taylor K (1992) Stability of Coliphage λ DNA Replication Initiator, the λ O Protein. *J. Mol. Biol.*, **226**, 675-680
- ⁵ Pawłowicz A, Węgrzyn G, Taylor K (1993) Effect of Coliphage λ P Gene Mutations on the Stability of the λ O Protein, the Initiator of λ DNA Replication. *Acta Biochim. Pol.*, **40**, 29-31
- ⁶ Węgrzyn A, Węgrzyn G, Taylor K (1995) Protection of Coliphage λ O Initiator Protein From Proteolysis in the Assembly of the Replication Complex *in vivo*. *Virology*, **207**, 179-184
- ⁷ Węgrzyn A, Węgrzyn G, Herman A, Taylor K (1996) Protein Inheritance: λ Plasmid Replication Perpetuated by the Heritable Replication Complex. *Genes Cells*, **1**, 953-963
- ⁸ Potrykus K, Wróbel B, Węgrzyn A, Węgrzyn G (2000) Replication of *oriJ*-based Plasmid DNA During the Stringent and Relaxed Responses of *Escherichia coli*. *Plasmid*, praca przyjęta do druku

-
- ⁹ DePamphilis, M.L. (1998) Initiation of DNA Replication in Eukaryotic Chromosomes. *J. Cell. Biochem. Suppls.* **30/31**: 8-17
- ¹⁰ Matsubara, K. (1981) Replication Control, System in Lambda dv. *Plasmid* **5**: 32-52
- ¹¹ Szalewska-Pałasz A, Węgrzyn A, Herman A, Węgrzyn G (1994) The Mechanism of the Stringent Control of λ Plasmid DNA Replication. *EMBO J.*, **13**, 5779-5785
- ¹² Szalewska-Pałasz A, Węgrzyn G (1994) An Additional Role of Transcriptional Activation of *ori λ* in the Regulation of λ Plasmid Replication in *Escherichia coli*. *Biochem. Biophys. Res. Commun.*, **205**, 802-806
- ¹³ Taylor K, Węgrzyn G (1995) Replication of Coliphage Lambda DNA. *FEMS Microbiol. Rev.*, **17**, 109-119
- ¹⁴ Szalewska-Pałasz A, Węgrzyn G (1995) Inhibition of Transcription Starting From Bacteriophage λ pR Promoter During the Stringent Response in *Escherichia coli*: Implications For λ DNA Replication. *Acta Biochim. Pol.*, **42**, 233-240
- ¹⁵ Węgrzyn A, Węgrzyn G (1995) Transcriptional Activation of *ori λ* regulates λ Plasmid Replication in Amino Acid-Starved *Escherichia coli* Cells. *Biochem. Biophys. Res. Commun.*, **214**, 978-984
- ¹⁶ Herman-Antosiewicz A, Śrutkowska S, Taylor K, Węgrzyn G (1998) Replication and Maintenance of λ Plasmids Devoid of the Cro repressor Autoregulatory Loop in *Escherichia coli*. *Plasmid*, **40**, 113-125
- ¹⁷ Herman-Antosiewicz A, Węgrzyn A, Taylor K, Węgrzyn G (1998) DnaA-Mediated Regulation of Phage λ -Derived replicons in the absence of pR and Cro function. *Virology*, **249**, 98-107
- ¹⁸ Węgrzyn G, Szalewska-Pałasz A, Węgrzyn A, Obuchowski M, Taylor K (1995) Transcriptional Activation of Coliphage λ DNA Replication is Regulated by the Host DnaA Initiator Function. *Gene*, **154**, 47-50
- ¹⁹ Węgrzyn A., Węgrzyn G., Taylor K. (1995) Plasmid and Host Functions Required For λ Plasmid Replication Carried Out by the Inherited Replication Complex. *Mol. Gen. Genet.*, **245**, 501-508
- ²⁰ Węgrzyn G, Węgrzyn A, Pankiewicz A, Taylor K. (1996) Allele Specificity of the *Escherichia coli dnaA* Gene Function in the Replication of Plasmids Derived From Phage λ . *Mol. Gen. Genet.*, **252**, 580-586
- ²¹ Szalewska-Pałasz A, Węgrzyn A, Błaszczak A, Taylor K, Węgrzyn G (1998) DnaA-Stimulated Transcriptional Activation of *ori λ* : *Escherichia coli* RNA Polymerase β Subunit as a Transcriptional Activator Contact Site. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*, **95**, 4241-4246

WYDARZENIA

Konsekwencje poznania genomów mikroorganizmów

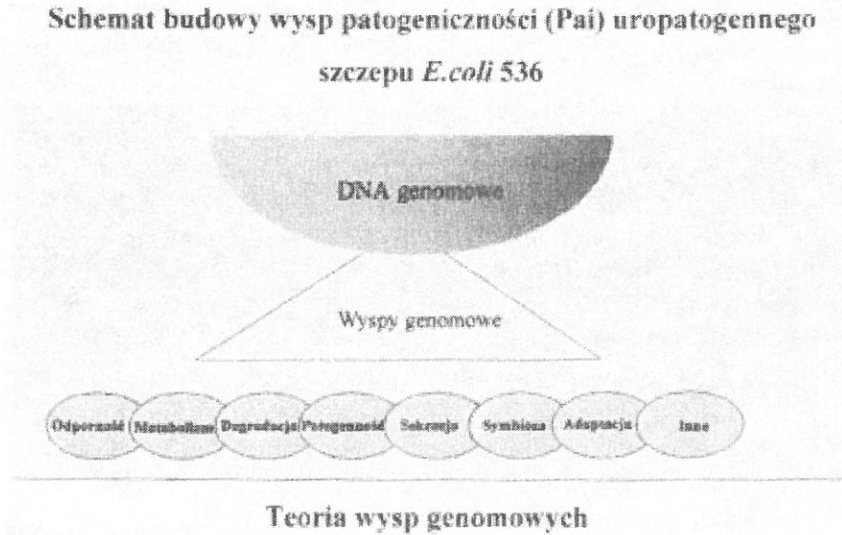
Pełna sekwencja pierwszych dwóch genomów bakteryjnych *Mycoplasma genitalium* i *Haemophilus influenzae*, została ogłoszona w 1995 r. przez prywatną firmę C. Ventera, TIGR (The Institute of Genomic Research). W ciągu następnych lat zsekwencjonowano dalszych 50 genomów i około 130 jest w trakcie sekwencjonowania. Dyscyplina biologii skupiająca się na systematycznym badaniu genomów to genomika strukturalna i funkcjonalna. Z genomiki wywodzą się bezpośrednio proteomika, czyli nauka o wszystkich białkach syntetyzowanych w organizmie oraz transkryptomika, której celem jest badanie ilościowe i jakościowe informacyjnego RNA.

Większość zsekwencjonowanych bakterii to patogeny ludzi i zwierząt. Uzasadnieniem dla podjęcia wysiłku eksperymentalnego i finansowego była więc nadzieja poznania mechanizmów patogenyzy oraz możliwość opracowania nowych leków i szczepionek. Część zsekwencjonowanych genomów należy do archebakterii i bakterii o szczególnie ciekawym metabolizmie. *Deinococcus radiodurans* zadziwia szczególną odpornością na promieniowanie gamma (*Science* 1999, 286, 1571). Dawki milionów radów nie wpływają ani na przeżywalność tych bakterii ani na poziom mutacji. Spodziewano się więc odkrycia szczególnie wydajnych systemów naprawczych i rzeczywiście takie systemy znaleziono, często w wielu powtórzeniach. *Aeropyrum pernix* (*DNA Res.* 1999, 6, 83), *Aquifex aeolicus* (*Nature* 1998, 392, 353) i *Archeoglobus fulgidus* (*Nature* 1997, 390, 364) należą do tzw. ekstremofili, o optymalnej temperaturze wzrostu 85-95°C, interesująca więc była odpowiedź na pytanie jakie białka i inne struktury ochronne tworzą takie bakterie. Sekwencja genomu obligatoryjnego symbionta mszyc *Buchnera sp.* wykazała, że to genom bakterii koduje aminokwasy niezbędne dla metabolizmu mszyc (*Nature* 2000, 407, 81). Osiągnięciem ostatnich miesięcy jest podanie pełnej sekwencji *Pseudomonas aeruginosa* oportunistycznego patogena w mukowiscydozie, ale też bakterii powszechnie spotykanej w różnych środowiskach (*Nature* 2000, 406, 959). Jest to największy do tej pory zsekwencjonowany genom bakterii (5 570 otwartych ramek odczytu, 6.3 Mbp), z ogromną ilością genów regulatorowych, rozbudowanym katabolizmem i licznymi genami oporności na antybiotyki. Poznana do tej pory sekwencja różnych genomów wyjaśniła przede wszystkim ich organizację. Mitem okazała się hipoteza kolistości chromosomów bakteryjnych. Genom bakteryjny mogą stanowić zarówno kolisty jak i liniowe chromosomy i plazmidy. Rekord bije *Borrelia burgdorferi* czynnik sprawczy boreliozy, która obok liniowego chromosomu ma 21 liniowych i kolistych

plazmidów (*Nature* 1997, 390, 580). Jak można się było spodziewać poznanie sekwencji DNA nie odpowiedziało na wszystkie postawione pytania i potrzebne są dalsze badania zmierzające do poznania funkcji genów.

Poznanie sekwencji genomów bakteryjnych oraz ogromny postęp bioinformatyki porządkującej dane pozwolił na porównanie całych genomów. Analiza komputerowa genomów prokariotycznych wykazała, że 70% białek ma domeny konserwatywne. Biorąc za podstawę różne domeny konserwatywne białek z 21 zsekwencionowanych genomów zgrupowano białka w grupy pokrewne funkcjonalnie i filogenetycznie (*Nucl. Acids Res.* 2000, 28, 33). Utworzono ponad 2000 grup tzw. COGs (cluster of ortologous groups), które stanowią 56-86% produktów białkowych zsekwencionowanych genomów. Ta baza danych jest skojarzona z programem pozwalającym na dopasowanie nowego białka do określonej grupy ortologów. Można w ten sposób przewidzieć położenie filogenetyczne i funkcję nowego, nieznanego białka. Baza danych zawiera też grupy białek paralogicznych powstałych przez duplikację w obrębie jednego genomu, spełniających podobne funkcje. Im prostszy organizm tym więcej jego genów jest ortologami tzn. używa w metabolizmie bardziej konserwatywnych białek. Ortologi są też podzielone na 17 grup funkcjonalnych i co ciekawe największą grupę stanowią białka o zupełnie nieznannej funkcji.

Poznanie genomów kilkudziesięciu mikroorganizmów dostarczyło dowodu na ich molekularną ewolucję. Można było podać molekularny dowód na istnienie horyzontalnego transferu genów, czyli międzygatunkowego, jednoetapowego przeniesienia grup genów pozwalającego na adaptację bakterii do nowego środowiska (*Genome Res.* 10, 1719). Około 1.5%-14.5% genów *Archea* i *Bacteria* została nabyta w wyniku horyzontalnego transferu genów poprzez transformację, koniugację i transdukcję. Zidentyfikowano tzw. wyspy patogeniczności, czyli duże (10-200 kbp) regiony genomu skupiające geny dla czynników wirulencji (adhezyny, toksyny, inwazy, systemy sekrecji białek, systemy pobierania żelaza i in.) (*Cell* 1996, 87, 791). Wyspy symbiotyczne są to duże (500 kbp) regiony genomu zawierające grupy genów odpowiedzialne za symbiozę *Mesorhizobium* z roślinami motylkowatymi. Wyspy adaptacyjne, czyli regiony genomu skupiające geny pozwalające na przeżywanie w określonym środowisku (np. *Pseudomonas putida* rozkładający chlorokatechole). Wyspy genomowe są rozpoznawane w genomie na podstawie odmiennej zawartości par GC w stosunku do całego genomu, odmiennej używalności kodonów oraz obecności genów i sekwencji świadczących o ruchliwości wysp, np. genów dla transpozaz, integraz fagowych, rekombinaz, końcowych powtórzeń, czy elementów IS. Ewolucja mikroorganizmów według teorii wysp genomowych przebiegałaby nie poprzez stopniowe gromadzenie mutacji punktowych w genomie, a poprzez nabywanie fragmentów DNA umożliwiających przystosowanie mikroorganizmów do różnych nisz ekologicznych (Rys. 1).

Komputerowa analiza sekwencji zasad genomu *Escherichia coli* umożliwiła również badania, które nazwano molekularną archeologią (*Proc. Natl. Acad. Sci.*, 1998, 95, 9413). Można zbadać ewolucyjną historię genów na podstawie oszacowania stopnia transferu poziomego genów oraz tzw. współczynnika upodobnienia (ang. amelioration) co jest funkcją względnego tempa mutacji G\C do A\T. Stwierdzono, że około 100 mln lat temu dwa gatunki *E. coli* i *Salmonella enterica* oddzieliły się od siebie w wyniku 234 przypadków horizontalnego transferu aż 18% genów (755 spośród 4288). Średni wiek wprowadzonych genów określa się na 14.4 mln lat.

Sekwencjonowanie genomów mikroorganizmów i organizmów wyższych ma ogromne znaczenie dla nauk podstawowych, ale też dla medycyny, diagnostyki medycznej, farmakologii, terapii genowej i wielu innych dziedzin. Można też obserwować gwałtowny rozwój technologii instrumentalnej i bioinformatyki zajmującej się zbieraniem, analizą i interpretacją ogromnej ilości danych tworzonych w wyniku postępu genomiki.

Anna Skorupska

Prof. dr hab. Anna Skorupska pracuje w Zakładzie Mikrobiologii Ogólnej, Wydziału BiNoZ UMCS w Lublinie

WYDARZENIA

Kongres Kultury Chrześcijańskiej

W 1997 roku, tuż po objęciu archidiecezji lubelskiej, arcybiskup Józef Życiński zapowiedział, że w 2000 roku zorganizuje w Lublinie Kongres Kultury Chrześcijańskiej. Takiej imprezy, gromadzącej luminarzy nauki i kultury, nie tylko polskiej - na pewno nie było w powojennej historii miasta. W dniach 15-17 września i 6-7 listopada 2000 roku w KUL i innych miejscach Lublina odbył się kongres pod hasłem *Sacrum i kultura. Chrześcijańskie korzenie przyszłości*. Do Lublina zjechały wybitne postacie polskiej i europejskiej nauki i kultury. Byli m.in.: kardynał Paul Poupard, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Kultury z wykładem *Pomiędzy barbarzyństwem i nadzieją. Kryzys współczesnej kultury i chrześcijańska odpowiedź*, kardynał Miloslav Vlk z Pragi (*Nie żyć w kłamstwie i nienawiści*), Andrzej Wajda (*Między tradycją a rozwojem: pytanie o tożsamość kulturową*), Leszek Kołakowski (*Czy już w po-chrześcijańskim czasie żyjemy?*), Andrzej Zoll (*Czy demokracja pomaga w stanowieniu prawnego prawa?*), abp Tadeusz Kondrusiewicz z Moskwy (*Papieska wizja jedności a mentalność postkomunistyczna*), Ryszard Kapuściński (*Współczesne patologie władzy a banalność zła*), Stanisław Rodziński (*Problemy współczesnej kultury. Promieniowanie sacrum - terapia czy nadzieja?*), Krzysztof Zanussi (*Napięcie wartości jako źródło rozwoju kultury*), ks. Michał Heller (*Wpływ myśli chrześcijańskiej na powstanie nauk empirycznych*), Leszek Kuźnicki, były prezes PAN (*Obecność inspiracji chrześcijańskich w rozwoju ewolucjonizmu*), Adam Urbanek (*Rodowód intelektualny klasycznych teorii ewolucyjnych*), Cezary Michalski (*Sfera publiczna jako przedmiot roszczeń*), ks. Tadeusz Styczeń SDS (*Aksjologiczne podstawy kultury politycznej*), Aleksander Smolar (*Niepokój o politykę demokratyczną w czasach jej triumfu*), Jarosław Gowin (*Polityczna poprawność - ideologia czy instrument rynku?*), Jan Skórzyński (*Sześć grzechów polskiego dziennikarstwa*), Stefan Wilkanowicz (*Kryzys człowieka po totalizmie*), Piotr Wojciechowski (*Rzeczywistość przemieniająca i jej odrzucenie*), Andrzej Osęka (*Wszystko da się powiedzieć*), Tadeusz Sobolewski (*Myśli na temat kiczu nihilistycznego*), Siergiej Awierincew (*Przyjąć Boże przesłanie dzisiaj: ponad fundamentalizmami i liberalizmami*), Konrad Kucza-Kuczyński (*Modernizm, postmodernizm i sacrum w architekturze*), Tadeusz Boruta (*Świątynia obrazem Miasta Świętego*), Renata Rogozińska (*Nie ma adresata?*), Wojciech Skrodzki (*Sacrum i przestrzeń tego świata*), Ryszard Skubisz (*O potrzebie corpus iuris*), ks. Stanisław Budzik (*Internet i rzeczywistość wirtualna. Szanse i zagrożenia dla kultury*), Stanisław Dąbek (*Biblijny rockman*), Jerzy Bartmiński (*Czy kulawy*

może pomóc chromemu?), Jadwiga Puzynina (*Etos akademicki a odpowiedzialność za kulturę*), ks. Andrzej Szostek MIC (*Etos akademicki - etosem odpowiedzialności za prawdę*), Władysław Stróżewski (*Etos akademicki a odpowiedzialność za kulturę*), Stefan Sawicki (*Wokół problemu: uniwersalizm chrześcijański a tradycja narodowa*), ks. Adam Boniecki MIC (*Uniwersalizm katolicki i tradycja narodowa*), Grzegorz Górny (*Uniwersalizm katolicki i tradycja narodowa*), Grzegorz Przebinda (*Fides et Ratio a Rosja*), Władysław Panas (*Uniwersalizm katolicki a tradycja narodowa*), abp Józef Życiński (*Chrześcijaństwo wobec nowych wyzwań kulturowych*).

Wyżej wymienieni głosili referaty w auli uniwersyteckiej KUL. Kilkadziesiąt innych osób uczestniczyło w dyskusjach panelowych, które równocześnie odbywały się w kilku miejscach; tak więc niemożliwe było obserwowanie przebiegu całego kongresu. Współorganizator tej wielkiej imprezy ks. prof. Ryszard Rubinkiewicz z KUL wyjaśniał, że dobór prelegentów był trudny i nie można było zaprosić wszystkich, którzy na Kongresie Kultury Chrześcijańskiej powinni byli wystąpić. Kongresowi towarzyszyły liczne imprezy kulturalne. Największy oddźwięk, także w mediach zagranicznych, wzbudził wielki plenerowy happening zorganizowany przez Ośrodek Brama Grodzka-Teatr NN i jego dyrektora Tomasza Pietrasiewicza: w sobotę, 17 września o godz. 20.15 na Starym Mieście zgasły latarnie i zamigotały tysiące świec. Rabin Michael Schudrich z Izraela napełnił naczynie ziemią wykopaną z miejsca, gdzie do 1942 roku stała Wielka Synagoga pod Zamkiem Lubelskim. W tym samym czasie abp Józef Życiński, metropolita lubelski, wziął naczynie z ziemią, na której do XIX wieku stała fara pw. św. Michała. W Bramie Grodzkiej, oddzielającej niegdyś chrześcijański i żydowski Lublin, ziemię wymieszano i zasadzono w niej krzak winorośli. W tej wielkiej imprezie zatytułowanej *Jedna Ziemia - Dwie Świątynie* uczestniczyli Sprawiedliwi wśród Narodów Świata, ocaleni z Holocaustu Żydzi i ok. dwóch tysięcy mieszkańców Lublina.

7 listopada, podczas drugiej części Kongresu Kultury Chrześcijańskiej, na terenie byłego obozu koncentracyjnego na Majdanku modlili się wspólnie chrześcijanie różnych wyznań, Żydzi i muzułmanie. W zorganizowanie tego symbolicznego (także zauważonego przez świat) pojednania ludzi różnych religii i wyznań, również zaangażowany był Tomasz Pietrasiewicz z Ośrodka Brama Grodzka-Teatr NN.

Listopadowa, druga część kongresu miała wybitnie ekumeniczny charakter. KUL przyznała trzy doktoraty honorowe; odebrali je naczelny rabin Rzymu Elio Toaff, prawosławny patriarcha Rumunii Teoktyst i katolicki kardynał z Baltimore w Stanach Zjednoczonych William Keeler.

Zgodnie z zapowiedzią abp. Józefa Życińskiego debaty kongresowe mają swój ciąg dalszy w Internecie na stronie www.kul.lublin.pl. W grudniu głos zabrali ks. prof. Jerzy Szymik i ks. dr Alfred Wierzbicki. Określono tematy dalszej

---

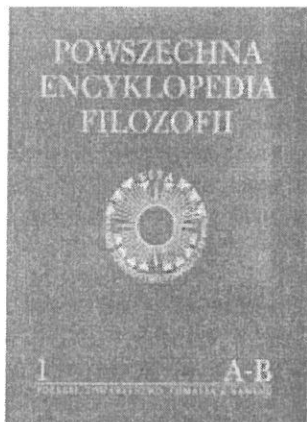
dyskusji: *Jakie zjawiska w obecnej polskiej kulturze odbieram najboleśniej jako przejaw odchodzenia od etosu Ewangelii? oraz Czy widzę możliwość budowania trwałego systemu demokracji na fundamencie czysto pragmatycznych ustaleń, bez odniesienia do świata wartości, zasad moralnych, przekonań religijnych?* Teksty można wysyłać na adres poczty elektronicznej j.zycinski@kuria.lublin.pl. Metropolita lubelski abp Józef Życiński uważa, że Kongres Kultury Chrześcijańskiej, a szczególnie Dzień Pięciu Modlitw na Majdanku, były najważniejszymi wydarzeniami 2000 roku w archidiecezji lubelskiej.

Jan Pleszczyński

Oddział PAN w Lublinie

KSIĄŻKI

Wielka encyklopedia filozofii

Pod koniec 2000 roku ukazał się pierwszy tom monumentalnej Powszechnej Encyklopedii Filozofii. W dzieło zaangażowanych jest ok. 150 osób. Wydawca - Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, któremu przewodniczy o. prof. Mieczysław Albert Krąpiec, członek rzeczywisty PAN i członek naszego lubelskiego oddziału Akademii - pozyskał do współpracy uczonych z wielu polskich ośrodków (m.in. Lublina, Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Poznania, Gdańska, Olsztyna, Torunia) i z zagranicy (m.in. z Hiszpanii, Włoch, Francji, Stanów Zjednoczonych, Rosji, Ukrainy, Białorusi, Estonii, Słowacji).

Encyklopedię zaplanowano na osiem tomów. Będą wychodzić późną jesienią, jeden tom rocznie.

Komitet naukowy tego dzieła tworzą: o. prof. Mieczysław Albert Krąpiec OP, prof. Abelardo Lobato OP, prof. Andrzej Maryniarczyk SDB, prof. Piotr Jaroszyński, prof. Henryk Kieres, s. prof. Zofia Zdybicka.

Zespół redakcyjny stanowią: Andrzej Maryniarczyk (redaktor naczelny), Maria Joanna Gondek (sekretarz redakcji), Teresa Zawajska (redaktor prowadzący), Mirella Nawracała-Urban (redaktor bibliografii i skrótów).

Trzeba też wymienić redaktorów naukowych działów, bowiem na nich spoczywa poważna odpowiedzialność za merytoryczne zredagowanie haseł: Marek Czachorowski (etyka), Piotr Jaroszyński (filozofia kultury), Henryk Kieres (filozofia sztuki, teoria poznania), Małgorzata Kowalewska (filozofia polska), Mieczysław A. Krąpiec (metafizyka, antropologia), Piotr Kulicki (logika), Agnieszka Lekka-Kowalik (metodologia nauk, filozofia współczesna), Reet Otsason (filozofia arabska), Zenon E. Roskał (filozofia przyrody), Kazimierz Wójcik (filozofia polska, filozofia średniowieczna), Krzysztof Wroczyński (filozofia prawa), Maciej St. Zięba (filozofia wschodu).

Pierwszy tom obejmuje hasła rozpoczynające się literami A i B. W każdym tomie przewidziano ok. 500 haseł. Encyklopedię otwiera *Abelard*, zamyka *Byt konieczny*. Mieczysław A. Krąpiec i Andrzej Maryniarczyk: *W Powszechnej Encyklopedii Filozofii przedstawiono podstawowe problemy filozoficzne, z uwzględnieniem egzystencjalnie ważnych pytań metafizycznych oraz udzielonych na nie odpowiedzi w całym kontekście historii filozofii. Pozwoli to zainteresowanym wyrobić pogląd na temat słuszności lub błędności danych rozwiązań. Problemy te przedstawiono w języku przedmiotowym, w formie wykładu, co stanowi swoisty wyróżnik tej encyklopedii. (...) W Powszechnej Encyklopedii Filozofii w sposób szczególnie uwzględniono dziedzictwo filozofii klasycznej, gdyż ono stanowi podstawę*

tożsamości kultury europejskiej. Zwrócono także uwagę na dorobek filozofii Wschodu (Indii, Chin, Korei i Japonii), dzięki czemu dostarczono szerokiej (powszechnej) perspektywy rozumienia filozofii.

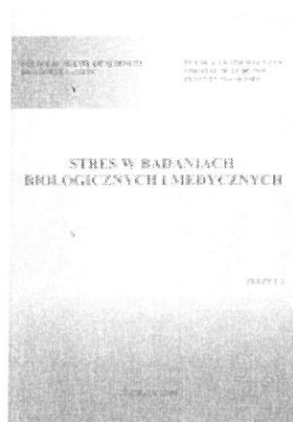
Dedykacja w Powszechnej Encyklopedii Powszechnej brzmi: *Narodowi Polskiemu na ręce Jego Świątobliwości Jana Pawła II Największego Syna tego Narodu na progu Trzeciego Tysiąclecia Chrześcijaństwa.*

Powszechna Encyklopedia Filozofii, tom 1, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2000, s. 800

jp

Co wiemy o stresie?

W 2000 roku lubelski oddział PAN zainicjował serię wydawniczą *Zeszytów Naukowych*. Redaktorem naczelnym *Zeszytów* jest prezes oddziału prof. Zbigniew Lorkiewicz. Do komitetu redakcyjnego zapraszani są specjaliści w dziedzinie, której dotyczy publikacja. Pierwszy numer zawiera materiały konferencji naukowej nt. *Stres w badaniach biologicznych i medycznych*, która odbyła się na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w grudniu 1999 roku. Sesję tę organizowały lubelskie oddziały PAN, Polskiego Towarzystwa Biochemicznego i Polskiego Towarzystwa Genetycznego, przy pomocy sponsorów: Akademii Rolniczej w Lublinie, Instytutu Nauk Rolniczych w Zamościu oraz firm: ABO-Bio-Supplier z Gdańska, Polygen s.c. z Wrocławia, Kucharczyk TE z Warszawy i Cormay z Lublina. Komitet redakcyjny *Zeszytu 1* utworzyli profesorowie: Teresa Jakubowicz, Anna Skorupska i Zbigniew Lorkiewicz (przewodniczący).

Na dwudniowej sesji wygłoszono blisko 20 referatów i przedstawiono kilkadziesiąt posterów. Tematyka konferencji była tak obszerna, że nikt nie podjął się próby przeglądowego naświetlenia wciąż zagadkowego (ale bardzo modnego) problemu stresu. Autorzy skupili się na precyzyjnym zreferowaniu rezultatów własnych badań. Niektóre z wygłoszonych i zamieszczonych w tym tomie *Zeszytów* wykładów, szczególnie te przedstawiane przez uczonych z lubelskiej Akademii Medycznej, mogą okazać się ciekawe także dla laików, nie mających specjalistycznego przygotowania.

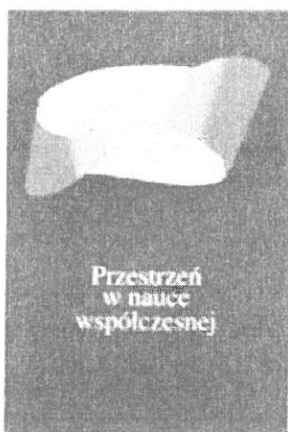
Referaty stanowią większą część książki. Znalazły się w niej prace: Kazimierza Trębacza (*Mechanizmy transdukcji i transmisji sygnałów u roślin*), Anny Skorupskiej (*Stres biotyczny w tworzeniu układów symbiotycznych w roślinach motylkowatych*), Elżbiety Malarczyk i Marzanny Paździoch-Czochry (*Formaldehid jako marker odpowiedzi stresowej u roślin i mikroorganizmów*), Krzysztofa Grzywnowicza (*Strategie tolerancji stresu u grzybów wyższych*), Zofii Tyneckiej (*Stres bioenergetyczny w komórkach prokariotycznych Staphylococcus aureus*), Teresy Jakubowicz (*Udział kinaz białkowych w odpowiedzi komórek na stres*), Andrzeja Stepulaka (*Hyperfosforylacja cytokeratyny 8 pod wpływem aktywacji receptora Fas w komórkach raka jelita grubego*), Janusza Kockiego (*Zastosowanie oligonukleotydów*

antysensownych w badaniu procesu apoptozy *in vitro*), Jana Kotarskiego (*Substytucja estrogenowa po kastracji chirurgicznej kobiet*), Grzegorza Polaka (*Niewyjaśniona niepłodność: choroba stresu oksydacyjnego?*), Andrzeja Semczuka (*Mutacje punktowe w genie ki-ras w ludzkich nowotworach endometrium*), Elżbiety Wartacz (*Aspekty osobowościowe i style radzenia sobie ze stresem a zmiany emocjonalne u pacjentów ze schorzeniami somatycznymi*), Ewy Koprianiuk (*Stres jako mechanizm pośredniczący w etiopatogenezie chorób somatycznych*), Andrzeja Marciniaka (*Stres oksydacyjny w ciężkich oparzeniach*), Wiesławy Ogrodnik (*Antystresowe działanie magnezu*), Haliny Zaporowskiej (*Wybrane aspekty działania wanadu w organizmach ssaków*).

JP

Stres w badaniach biologicznych i medycznych, PAN O/L Zeszyty Naukowe, Zeszyt 1, red. Zbigniew Lorkiewicz, Teresa Jakubowicz, Anna Skorupska, Lublin 2000, s.160

Przestrzeń w nauce

Uczeni z UMCS od kilku lat organizują interdyscyplinarne sesje nt. *Przestrzeń w nauce współczesnej*. Zapraszają przedstawicieli różnych dyscyplin i ośrodków akademickich. W konferencjach uczestniczą fizycy, matematycy, biolodzy, filozofowie, lingwiści, muzycy, architekci, ekonomiści. Lubelskimi animatorami takiego interdyscyplinarnego, ciągle w Polsce mało popularnego ujmowania problemów naukowych są prof. Stefan Symotiuk, filozof, i dr Grzegorz Nowak, biochemik. Stefan Symotiuk prowadzi też Komisji Filozoficzno-Przyrodniczej, która w 2000 roku powstała przy lubelskim oddziale PAN. Oddział zaś włącza się w organizację tych cyklicznych sesji.

W tym roku ukazał się trzeci tom z serii *Przestrzeń w nauce współczesnej*. Poza walorami merytorycznymi materiałów, wszystkie tomy mają znakomitą szatę edytorską.

Organizatorom udaje się wydawać kolejne tomy w kierowanym przez Andrzeja Peciaka Wydawnictwie UMCS, słynącym z wielkiej staranności i profesjonalizmu.

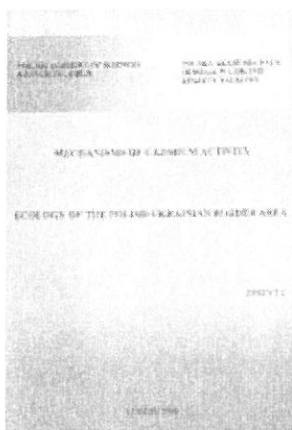
Zawartość trzeciego tomu: Andrzej Krasiński (*Co to jest przestrzeń i w jakiej przestrzeni żyjemy. Punkt widzenia fizyka niekwantowego*), Karol I. Wysokiński (*Struktura przestrzeni a własności obiektów kwantowych*), Andrzej Kuczumow (*Naturalne struktury okresowe jako "przechowalniki" czasu i danych o środowisku*), Jerzy Dzik (*Biologiczny sens przestrzennej formy muszli*), Zofia Kolbuszewska (*Fraktale w literaturze*), Marek Wolf (*Prawo Zipfa, samopodobieństwo i muzyka*), Wiesław A. Kamiński (*Geometryczne właściwości przestrzeni fazowej sieci neuronowych*), Zdzisław Cackowski (*Przestrzeń rzeczy/percepcji a przestrzeń języka/symboli*), Andrzej L. Zachariasz (*Przestrzeń kulturowa a pytanie o sposób jej istnienia i możliwości jej geometrii*), Andrzej Kapusta (*Architektura, przestrzeń i władza*), Wiesław Krajka (*Dramat przestrzeni w marynistyce Conrada*), Sławomir G. Kozłowski (*Przestrzeń a*

gospodarowanie), Wiesław Walentukiewicz (*Wittgensteina koncepcja przestrzeni logicznej w "Traktacie"*), Jadwiga Mizińska (*Das Traumsleben - międzyświat snu*), Krzysztof Kosior (*Nieskończona przestrzeń jako forma umysłu w buddyjskiej medytacji wyciszenia*). W UMCS odbyło się już osiem konferencji nt. *Przestrzeń w nauce współczesnej*.

jp

Przestrzeń w nauce współczesnej, tom 3, red. Stefan Symotiuk i Grzegorz Nowak, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000

Pierwsze sesje polsko - ukraińskie

Drugi numer *Zeszytów Naukowych* zawiera materiały z konferencji, które lubelski oddział PAN zorganizował wspólnie z Zachodnim Centrum Narodowej Akademii Nauk Ukrainy we Lwowie. Obie prowadzono w języku angielskim i dlatego materiały wydrukowano w tym języku. Pierwsza sesja, zatytułowana *Ecological Situation in Western Ukraine and Central-Eastern Poland* odbyła się w listopadzie 1998 roku, druga, nt. *Cadmium Toxicity and Mechanism of Its Neutralisation*, rok później. Obie przeprowadzono w Lublinie, w Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS.

Współpracę z uczonymi ukraińskimi lubelski oddział PAN traktuje jako jeden z priorytetów swej działalności. Nie tylko PAN; Lublin stał się najważniejszym w Polsce ośrodkiem naukowych i kulturalnych kontaktów z Ukrainą. W 2000 roku powstało tu Europejskie Kolegium Polsko-Ukraińskie, które utworzyło pięć lubelskich publicznych szkół wyższych (oficjalnymi sygnatariuszami są KUL i UMCS) oraz trzy wiodące uczelnie ukraińskie: Uniwersytet Iwana Franki we Lwowie, Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie i Akademia Mohylańska w Kijowie; od kilku lat bardzo zaawansowaną współpracę z Ukrainą ma Instytut Europy Środkowo-Wschodniej kierowany przez prof. Jerzego Kłoczowskiego (jest honorowym doktorem m.in. Akademii Mohylańskiej).

Konferencje zorganizowane przez PAN w 1998 i 1999 roku były jednymi z pierwszych konkretnych przykładów praktycznej współpracy naukowej polsko-ukraińskiej. Materiały z kolejnych sesji ukażą się w następnych numerach *Zeszytów*.

jp

Mechanism of Cadmium Activity. Ecology of The Polish-Ukrainian Border Area, *Zeszyty naukowe O/L PAN*, *Zeszyt 2*, red. Zbigniew Lorkiewicz, adiustacja językowa Eugeniusz Hejno, Lublin 2000, s.128

Kwartalnik pod naszym patronatem

W 2000 roku ukazały się dwa numery pisma *Eksploatacja i Niezawodność* a trzeci numer, też datowany na rok 2000, wydrukowano na początku 2001 roku. *Eksploatację i Niezawodność* wydaje Polskie Naukowo-Techniczne Towarzystwo Eksploatacyjne oraz Instytut Zastosowań Techniki. Ukazało się sześć numerów pisma. Dr Andrzej Bieganowski z Instytutu Agrofizyki PAN, członek Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki PAN oraz redaktor zapewnia, że od 2001 roku *Eksploatacja i Niezawodność* będzie kwartalnikiem. Począwszy od czwartego numeru patronat nad pismem objął lubelski oddział PAN, reprezentowany w redakcji przez prof. Ryszarda Walczaka, czł. koresp. PAN.

Artykuły w *Eksploatacji i Niezawodności* są publikowane w języku polskim i angielskim. Wszystkie mają recenzentów.

Redaktorem naczelnym czasopisma jest dr inż. Dariusz Mazurkiewicz. Adres redakcji: Politechnika Lubelska, 20-618 Lublin, ul. Nadbystrzycka 36, tel. (0-81) 538 12 33, e-mail: dar_maz@archimedes.pol.lublin.pl

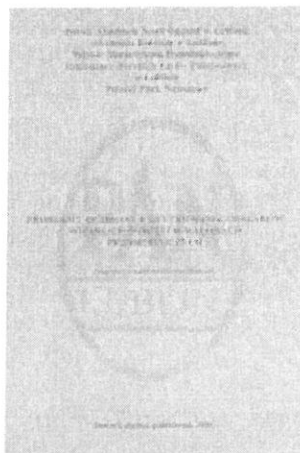
jp

Wsi spokojna, wsi wesola...

W październiku 2000 roku w Janowie Lubelskim odbyła się duża krajowa konferencja nt. *Problemy ochrony i użytkowania obszarów wiejskich o dużych walorach przyrodniczych*. *Spiritus movens* przedsięwzięcia był prof. Stanisław Radwan z lubelskiej Akademii Rolniczej. Konferencję organizowali: oddział lubelski PAN, AR w Lublinie, Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie i Poleski Park Narodowy.

Niebawem zostaną opublikowane materiały z tej konferencji. Wkładem naszego oddziału było zredagowanie i przygotowanie do druku skrótów referatów i doniesień przedstawianych w Janowie.

„Prezentowane na konferencji (i publikowane w tym tomiku streszczeń) teoretyczne rozważania i propozycje rozwiązań praktycznych, które dotyczą zasad rolniczego użytkowania cennych przyrodniczo obszarów wiejskich, stanowią bogate źródła informacji o stanie środowiska przyrodniczego i o sposobach prowadzenia na tych obszarach gospodarki zgodnej z koncepcją zrównoważonego rozwoju kraju” - piszą we *Wprowadzeniu* redaktorzy tomiku profesorowie Stanisław Radwan i Zbigniew Lorkiewicz.

jp

KOMUNIKATY

Aktualne trendy badawcze w fizykochemii zjawisk międzyfazowych Polsko-izraelskie sympozjum Lublin-Kraków, 3-7 lipca 2000

Świadomość, że polscy Żydzi wydali wielu znakomitych uczonych w różnych dyscyplinach nauki wydaje się powszechna w dzisiejszej Polsce. Również w dziedzinie fizykochemii powierzchni, sztandarowej dla środowiska lubelskich chemików, napotykamy znakomite nazwiska ludzi, którzy w Polsce albo się urodzili, albo ich korzenie wrosły głęboko w polską ziemię w czasie długich wieków diaspory. O ile jednak nazwiska tych pierwszych są raczej ogólnie znane, to dla niektórych prawdziwym odkryciem może być istnienie wielu uczonych izraelskich polskiego pochodzenia pracujących w dziedzinie fizykochemii powierzchni. Jednak często można się tego dowiedzieć dopiero przy bliższym wzajemnym poznaniu. Również dopiero bliższy kontakt uświadamia, jak intensywna i bolesna jest nadal - mimo upływu ponad pół wieku - ich pamięć o tragedii Holocaustu. Dostrzega się także, jak ciągle żywe pozostają ich więzi emocjonalne z rodzinnym krajem, czy krajem pochodzenia ich przodków.

Autor tego artykułu, organizujący od wielu lat duże (cykliczne) międzynarodowe sympozja ISSHAC (International Symposium on Effects of Surface Heterogeneity in Adsorption and Catalysis on Solids), odnotowywał zawsze wyjątkowo liczny w nich udział naukowców izraelskich. Na tym forum zrodziła się idea spotkania bilateralnego naukowców obu krajów pracujących w dziedzinie fizykochemii powierzchni. Ze strony izraelskiej inicjatywę pilotował prof. Mordechai Folman, urodzony i wykształcony w Polsce, a znany w Izraelu jako organizator i lider środowiska fizykochemii powierzchni w TECHNION - pierwszej i wciąż najbardziej prestiżowej uczelni Izraela. Goszczący w jego domu w Hajfie, pięknie położonym na wzgórzu, będą z pewnością oczarowani panoramą miasta i zdumieni imponującym zbiorem polskiej literatury pięknej, zgromadzonym przez panią Wandę Folman. Ze strony polskiej koordynacją przygotowań zajmował się autor niniejszego artykułu.

Po wielu konsultacjach uzgodniono ramy organizacyjne i program naukowy spotkania. Sympozjum zorganizowane zostało przez Wydział Chemii UMCS, Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN w Krakowie oraz sekcję Polskiego Towarzystwa Chemicznego „Fizykochemia Zjawisk Międzyfazowych”. Brało w nim udział 65 naukowców z Polski i 20 z Izraela. Uczni z Izraela przybyli z 14 osobami towarzyszącymi. Ze strony polskiej reprezentowane były następujące środowiska naukowe: Wydział Chemii UMCS, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Instytut Agrofizyki PAN w Lublinie, Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN w Krakowie, Wydział Paliw AGH w Krakowie, Politechnika Szczecińska, Instytut Chemii Fizycznej PAN w

Warszawie, Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie, Politechnika Poznańska, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Politechnika Wrocławska, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Łódzki. Ze strony izraelskiej reprezentowane były: TECHNION - Institute of Technology, The Hebrew University of Jerusalem, Weizmann Institute of Technology, Ben-Gourion University, Nuclear Research Center in Negev oraz Bar Ilan University.

Pierwsza część sympozjum (3-4 lipca) odbywała się w Lublinie. Na inaugurację przybyło wielu przedstawicieli władz uczelni lubelskich, jak też inni zaproszeni goście. Wykład inauguracyjny wygłosił prof. Lahav Meir, wybitny uczony ze znanego na całym świecie Instytutu Weizmanna w Rehovot, tegoroczny laureat prestiżowej nagrody Izraelskiego Towarzystwa Chemicznego. W czasie dwudniowego spotkania wygłoszono 19 referatów oraz zaprezentowano 55 posterów. W godzinach popołudniowych i wieczornych organizowano programy towarzysko-kulturalno-historyczne. Goście zwiedzili muzeum na Majdanku, gdzie odmówiono modlitwę za zmarłych i złożono kwiaty na płycie pamiątkowej. Intencją organizatorów było też pokazanie gościom śladów bogatej historii żydowskiej społeczności Lublina. Zwiedzili przeto budynek Jeszybotu przy ulicy Lubartowskiej, wyższej uczelni będącej spadkobierczynią znakomitych tradycji pierwszej instytucji naukowej Lublina, posiadającej prawa akademickie z nadania królewskiego. Zwiedzili też inne historyczne zabytki miasta, które od wieków licznie zamieszkiwali Żydzi. W dniu wybuchu II wojny światowej było ich 43 tysiące, stanowili 35 procent mieszkańców Lublina.

Duże wrażenie na gościach z Izraela zrobił koncert Zespołu Pieśni i Tańca UMCS i specjalny program przygotowany na tę okazję przez pana Jerzego Leszczyńskiego. Trudno wyobrazić sobie coś bardziej wzruszającego, niż piękne odśpiewanie ulubionych pieśni żydowskich przez studentów odzianych w historyczne stroje kraju, z którego pochodzili przodkowie wielu uczestników sympozjum. Po koncercie jeden z nich zwierzył się autorowi, że odczuwał mieszane uczucia zachwytu nad pięknem i wielkością tradycji, i żalu z powodu jej tragicznego przerwania.

Znakomite wrażenie na gościach zrobił też występ doskonałej grupy klezmerskiej Va Banque. Profesor Lahav Meir, który z pewnością oglądał występy wielu zespołów klezmerskich na świecie stwierdził, że grupa Va Banque jest najlepszą, jaką widział. W czasie nocnego koncertu artyści wskrzesili dawny klimat przedwojennej społeczności żydowskiej małych miast, nastroje smutku, zadumy i zabawy. Ada Aharoni, najznakomitsza współczesna poetka Izraela, wygłosiła kilka swoich wierszy pisanych w języku angielskim, przez co ich sens był zrozumiały dla wszystkich uczestników tego wieczorno-nocnego programu towarzyskiego.

Następnego dnia rano goście odjechali do Krakowa, zwiedzając po drodze grób słynnego cadyka w Leżajsku, miejsce corocznych pielgrzymek tysięcy Żydów z całego świata. Droga do Krakowa wiodła dalej przez Łańcut. Pałac w

Łańcucie, dziś muzeum, a kiedyś wspaniała rezydencja Potockich, był w społeczności polskich Żydów synonimem bogactwa. Kilku uczestników sympozjum opowiedziało autorowi, że ich matki (w Izraelu), strofując swoje dzieci mawiały „Cóż ty sobie wyobrażasz, że jesteś hrabią Potockim?”

Druga część naukowa sympozjum miała miejsce w Krakowie. Rolę gospodarza przejął tu Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN. Podobnie jak w Lublinie, oprócz programu naukowego, był też program kulturalno-historyczny. Goście zwiedzili Kazimierz - historyczną żydowską dzielnicę Krakowa oraz trzy znajdujące się tam synagogi. Zwiedzanie zakończyło się obiadem w jednej z nowo otwartych restauracji żydowskich na Szerokiej, głównej ulicy starego Kazimierza. Oczywiście, było też zwiedzanie Wawelu i Rynku. Następnego dnia goście, już na własną rękę, kontynuowali zwiedzanie miasta; był to akurat finałowy dzień Festiwalu Kultury Żydowskiej, jaki corocznie odbywa się w Krakowie. Tego samego dnia, wieczorem, większość gości odleciała bezpośrednim rejsem LOT-u z Krakowa do Tel Avivu.

W ciągu następnych dni, na adres internetowy autora przychodziły listy od uczestników z Izraela, którzy na gorąco dzielili się swymi wrażeniami oraz składali podziękowania organizatorom sympozjum. Ton tych listów, jak też końcowe rozmowy pożegnalne przed odlotem do Izraela, świadczyły nie tylko o dużym sukcesie naukowym spotkania, ale też o dużo bliższej rzeczywistości ocenie aktualnego stanu świadomości Polaków w kwestii stosunków polsko-żydowskich. Pokłosie tego nowego spojrzenia jest już widoczne. Wielu izraelskich uczestników spotkania pragnie, by sympozjum było kontynuowane w przyszłości i planuje zorganizować następne takie sympozjum za 2 lub 3 lata w Izraelu.

Oprócz zaproszeń do składania wizyt w izraelskich ośrodkach naukowych, pojawiły się też propozycje przyjęcia w Izraelu na dłuższe staże przed- i podyktorskie młodych naukowców z Polski. Tymczasem to pierwsze polsko-izraelskie sympozjum, będące wydarzeniem o dużej randze naukowej, zostanie utrwalone w pamięci społeczności naukowej poprzez wydanie specjalnego tomu czasopisma *Colloids & Surfaces*.

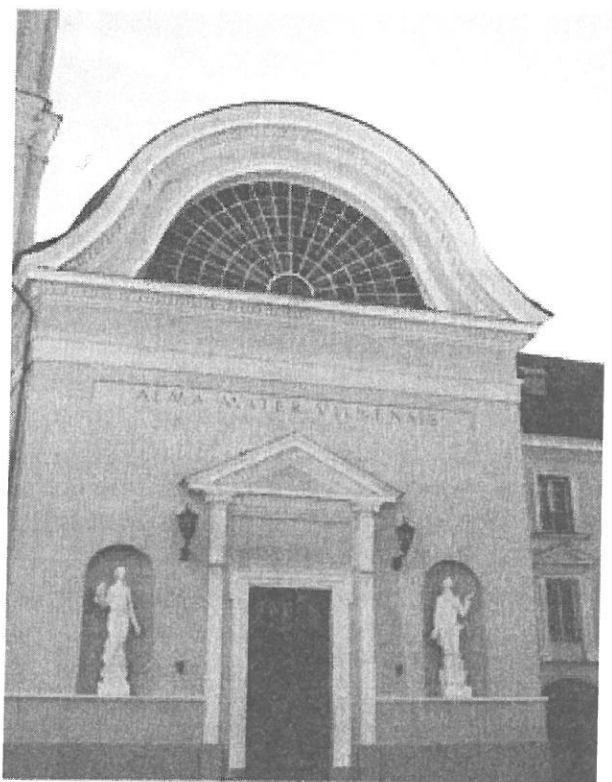
Autor niniejszego artykułu oraz prof. Folman z Izraela zostali zaproszeni przez Elsevier do pełnienia funkcji “guests editors” tego tomu. Na ich ręce wpłynęło już ponad 40 manuskryptów, które obecnie znajdują się na etapie recenzji.

Władysław Rudziński

Prof. dr hab. Władysław Rudziński jest kierownikiem Zakładu Chemii Teoretycznej Wydziału Chemii UMCS w Lublinie

KOMUNIKATY

Nasze książki w Wilnie

Kaplica Uniwersytetu Wileńskiego

fot. Piotr Kieraciński

Z inspiracji Stowarzyszenia Wydawców Szkół Wyższych od kilku lat odbywają się w różnych krajach europejskich wystawy polskiej książki naukowej. Najpierw był Paryż, potem Londyn, Lwów i Rzym. W końcu września 2000 r. książki opublikowane przez wydawców z polskich szkół wyższych były prezentowane na wystawie w czytelni profesorskiej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Wileńskiego - spadkobiercy tradycji Uniwersytetu im. Stefana Batorego.

W wystawie, której głównymi organizatorami były Uniwersytet Marii

Curie-Skłodowskiej i Katolicki Uniwersytet Lubelski, wspomagane w tym roku przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika z Torunia, uczestniczyło 38 wydawców uczelnianych oraz zaproszeni goście: Wydawnictwo Naukowe PWN, Instytut Literacki w Paryżu i Wydawnictwa Polskiej Akademii Nauk. Przywieźli oni do Wilna swoje najlepsze książki, ogółem ponad 2 tys. pozycji o wartości przekraczającej 50 tys. zł. Prezentowane na ekspozycji publikacje, zgodnie z kilkuletnią tradycją, pozostają jako dary w instytucji, która użycza miejsca na wystawę.

Uroczyste otwarcie wystawy miało miejsce 27 września. Stronę polską reprezentowali m.in. Eufemia Tejchman, ambasador Polski na Litwie, prof. Mieczysław Jackiewicz, konsul RP w Wilnie, prorektorzy Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i poznańskiej Akademii Rolniczej. Stronę litewską reprezentowała Birute Budkievičienė, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Wileńskiego oraz prof. Algis Kaleda, kierownik Katedry Filologii Polskiej Uniwersytetu Wileńskiego.

Na zdjęciu: (od lewej) ks. prof. Gabriel Witaszek, ks. dr Edward Pudęko, Andrzej Peciak, prof. Zbigniew Krupa, Eufemia Tejchman, Birute Budkievičienė. Uroczystość otwarcia wystawy

fot. Piotr Kieraciński

Uczestnicy i organizatorzy wystawy byli nieco rozczarowani tym, że Litwini nie byli należycie przygotowani. W ostatniej chwili zmieniono salę, w której miała się odbyć wystawa - co prawda czytelnia profesorska jest piękna, ale do celów wystawowych nie bardzo się nadaje. Właściwie należy powiedzieć, że nie starczyło miejsca, żeby należycie wyeksponować wszystkie przywiezione przez Polaków książki. Zabrakło też przedstawicieli choćby władz Uniwersytetu Wileńskiego. A przecież, co podkreśliła w swoim wystąpieniu podczas otwarcia wystawy pani Budkievičienė, książki podarowane przez polskich wydawców mają duże znaczenie dla 19 tys. czytelników biblioteki. Miłym akcentem była

obecność studentów i pracowników Katedry Filologii Polskiej, którzy pomagali wydawcom z Polski zorganizować ekspozycję. Część prezentowanych książek została wytypowana na wystawę przez prof. Kalede. Pozycje wskazane przez litewskiego polonistę, przywiezione do Wilna w większej liczbie, wzbogaciły zbiory zakładowych bibliotek obu katedr polonistycznych w Wilnie oraz niektórych szkół polskich w okolicy.

Na zdjęciu (od prawej) dr Krystyna Harasimiuk, Wiktor Tomasz Grudzień. Stoisko Wydawnictwa UMCS w Uniwersytecie Wileńskim

fot. Piotr Kieraciński

Obecnie w Wilnie można studiować polonistykę na dwóch uczelniach: Uniwersytecie Pedagogicznym oraz Uniwersytecie Wileńskim. W tym pierwszym Katedra Języka i Literatury Polskiej istnieje od dawna, jednak mogą się tam kształcić jedynie absolwenci szkół polskich, którzy chcą zostać nauczycielami języka polskiego w tych szkołach. Polonistyka, nazwijmy ją umownie uniwersytecką, otwarta dla wszystkich zainteresowanych istnieje dopiero od 1993 r. Wówczas w Warszawie otwarto studia bałtystyczne z lituanistyką, a w Wilnie Katedrę Filologii Polskiej. Uniwersytet Pedagogiczny kształci obecnie ok. 90 polonistów, natomiast Uniwersytet Wileński - ok. 150. W ciągu siedmiu lat istnienia Katedry Filologii Polskiej w Wilnie dyplomy uzyskało 30 polonistów. Studenci wileńskiej polonistyki odbywają staże językowe na polskich uniwersytetach jako stypendyści naszego rządu. Obecnie Katedra zatrudnia dziesięć osób, w tym jednego profesora i trzech doktorów. Pozostali pracownicy

łączą pracę dydaktyczną w Wilnie ze studiami doktoranckimi w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Polonistów litewskich wspomagają od samego początku uczeni polscy. Obecnie przebywają w Wilnie dr Jolanta Chojak z Uniwersytetu Warszawskiego i dr Jerzy Borowczyk z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Akademicy wydawcy przygotowują się już do kolejnej wystawy polskiej książki naukowej. Andrzej Peciak, dyrektor Wydawnictwa UMCS i główny organizator wystaw, jako kolejne miejsca ekspozycji wymienia Sztokholm, Moskwę lub Petersburg, Pragę oraz Jerozolimę.

Piotr Kieraciński

Autor jest redaktorem „Forum Akademickiego”

* * *

Wykaz publikacji zebranych przez Centrum Upowszechniania Nauki PAN i przekazanych Oddziałowi PAN w Lublinie z przeznaczeniem na Wystawę Polskiej Książki Naukowej w Wilnie, organizowanej we wrześniu 2000 r. (248 pozycji)

1. Polsko-Rosyjska Komisja Historyczna PAN i RAN, *Katolicyzm w Rosji i prawosławie w Polsce (XI-XX w)*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1997
2. M.Biskup (red.), *Ziemie północne Rzeczypospolitej Polsko-Litewskiej w dobie rozbiorowej 1772-1815*, Materiały z konferencji międzynarodowej w dn. 11-14 maja 1995 r. w Toruniu, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa-Toruń 1996
3. J.Mucha (red.), *Spoleczeństwo polskie w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1999
4. M.Zwodniak, *Literatura w stanie oskarżenia. Rola krytyki w życiu literackim socrealizmu*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1998
5. W.Welfe (red.), *Kwartalny model gospodarki Polski*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1995
6. W.Miodunka (red.), *Edukacja językowa Polaków*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1998
7. K.Kaniowska, D.Markowska (red.), *Ethnology and Anthropology at the Time of Transformation*, DWN, Łódź 1998
8. S.Rączkowski (red.), *Economic Transition in China and the Eastern European Countries*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1997
9. S. Wrzosek, *Świat historii Stanisława Wyspiańskiego*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1999
10. J.Pokora, *Nosce te ipsum. Studium z ikonografii błazna*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1996
11. R.Maczyński, *Pijarski pałac Collegium Nobilium w Warszawie*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1996

12. Polsko-Rosyjska Komisja Historyczna PAN i RAN, *Polskie profiessora i studienty w uniwersitetach Rossii*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-0” Sp. z o.o., Warszawa 1995
13. J.Bardach, J.Ślusarczyk (red.), *Przemiany w Polsce, Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie (druga połowa XVII-pierwsza XVIII w.)*, Ossolineum 1991
14. E.Morawska (red.), *Rola samorządu terytorialnego w rozwoju gospodarczym Polski i Rosji*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1998
15. E.Morawska (red.), *Warunki i perspektywy międzynarodowych stosunków gospodarczych w Polsce i w Rosji*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1997
16. A.H. Szapow, S.M.Falkowicz, N.J. Szczawieliewa (red.), *Związki kulturalne między Polską a Rosją, XI-XX w.*, Moskwa 1998
17. K.Dejna, *Atlas gwar polskich, t.I. Małopolska*, Upowszechnianie Nauki-Oświata „UN-O” Sp. z o.o., Warszawa 1998
18. J.Szudy (red.), *Fizyka polska u progu trzeciego tysiąclecia*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu 1998
19. J.Kornacki (red.), *Proceedings of the International Conference The Discovery of Polonium and Radium*, Centrum Upowszechniania Nauki, Warszawa 1999
20. R.Piętkowski, R.Czarnota-Bojarski, *Mechanika gruntów*, Arkady, Warszawa 1964
21. A. Wiczysty, *Hydrogeologia inżynierska*, PWN, Warszawa 1982
22. E.Piliszek, S.Serafin (red.), *Budownictwo betonowe, t.IV. Betony lekkie*, Arkady, Warszawa 1967
23. S.Bażanski, R.Gutowski, J.Sławianowski, K.Wilmański, Cz.Woźniak, *Foundations of Mechanics*, PWN, Warszawa 1992
24. W.Derski, R.Izbicki, I.Kisiel, Z.Mróż, *Rock and Soil Mechanics*, PWN, Warszawa 1988
25. J.M.Łakomy (red.), *Polish Journal of Veterinary Sciences*, Komitet Nauk Weterynaryjnych PAN
26. *Humic Substances in the Environment*, vol.I no.1 1999
27. *Medycyna Weterynaryjna*, 8/99, BLOWET, Puławy 1999
28. *Acta Physiologiae Plantarum*, 1998,99
29. H.Okruzsko (red.), *Postępy Nauk Rolniczych*, 2/2000, Warszawa 2000
30. P.Minkiewicz, *Charakterystyka produktów proteolizy kazeiny przez chymozynę rozdzielonych za pomocą wysoko-sprawnej chromatografii cieczowej*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2000
31. S.Pabis (red.), *Problemy Inżynierii Rolniczej*, 4/99, Warszawa 1999
32. M.Fotyła (red.), *Fragmenta Agronomica* 2/99, Puławy 1999
33. M.Fotyła (red.), *Fragmenta Agronomica* 4/99, Puławy 1999
34. G.Dębniwski, H.Pałach, W.Zakrzewski, *Mikroekonomia*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2000
35. M.Juchniewicz, K.Pasternak, *Planowanie działalności przedsiębiorstwa*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2000
36. W. Józwiak (red.), *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 2-3/99, Warszawa 1999
37. R.Dzięciołowski (red.), *Folia Forestalia Polonica*, 41/99, Warszawa 1999
38. H.Okruzsko (red.), *Annal of Agricultural Sciences*, series E - Plant Protection 1/2, PWRiL, Poznań 1998
39. *Sylwan* 2/2000, (czasopismo leśne zał. w 1820 r.), Warszawa 2000
40. J.Gliński (red.), *Agrophysics*, 1/2000, Lublin 2000
41. S.Niziński, *Elementy eksploatacji obiektów technicznych*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2000

42. *Osiągnięcia i perspektywy badań nad bydłem mięsnym*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Popielno 3-4 czerwca 1996, Warszawa 1996
43. J.Gliński (red.), *Acta Agrophysica*, 23/99, Lublin 1999
44. J.Gliński (red.), *Acta Agrophysica*, 26/2000, Lublin 2000
45. T.Orłowski, *Choroby nerek*, Wyd. Lekarskie PZWL 1997
46. W.Rudowski, A. Śródka (red.), *Album Chirurgów Polskich*, Ossolineum 1990
47. H.Adamska-Dyniewska (red.), *Leki współczesne, które warto znać*, cz. 3, Łódź 1998
48. H.Adamska-Dyniewska (red.), *Leki współczesne, które warto znać*, 4, Łódź 1999
49. K. Ostrowski, *Zakażenia przenoszone przez przeszczepy*, Upowszechnianie Nauki-Oświata "UN-O" Sp. z o.o., Warszawa 1997
50. P.Cyulko, *Muzykoterapia w rehabilitacji ruchowej dzieci niewidomych i słabo widzących*, Warszawa 1998
51. K.Ostrowski, *Infections transferred by transplants*, PAN, Warszawa 2000
52. H.Krischner, J. Kopczyński (red.), *Aktualne problemy zdrowotne: zagrożenia i szanse*, Warszawa 1999
53. B.Kosmowska-Ceranowicz, H.Panera (red.), *Investigations into amber*, Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Muzeum Ziemi PAN, Gdańsk 1999
54. W.Narębski, K.Jakubowski (red.), *Prace Muzeum Ziemi PAN*, Warszawa 1993
55. J.Grabowska, K.Jakubowski (red.), *Prace Muzeum Ziemi PAN*, Warszawa 1998
56. J.Kołodziejcki, *Polska przestrzeń w europejskiej perspektywie*, Warszawa 1996
57. J.Pajęstka, *O orientację na przyszłość w reformach polskich*, Warszawa 1994
58. J.Stacewicz, *Megatrendy a strategia i polityka rozwoju*, Warszawa 1996
59. S.Kozłowski, *Ekologiczne problemy przyszłości świata i Polski*, Warszawa 1998
60. I.Wojnar, J.Kubin, *Kultura-inspiracją kształcenia ogólnego*, Warszawa 1998
61. (praca zbiorowa), *Perspektywy awangardowych dziedzin nauki i technologii do roku 2010*, Warszawa 1999
62. (praca zbiorowa), *Strategia rozwoju Polski do roku 2020, t.I Diagnostyka uwarunkowań rozwojowych*, Warszawa 2000
63. I.Wojnar, A.Bogaj, J.Kubm (red.), *Strategie reform oświatowych w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 1999
64. (praca zbiorowa), *Spółeczeństwo polskie wobec wyzwań transformacji systemowej*, Warszawa 1998
65. (praca zbiorowa), *Przyszłość państwa a gospodarka*, Warszawa 1997
66. A.Karpiński, *Spór o przyszłość przemysłu światowego*, Warszawa 1994
67. *Polska 2000, Plus*, 1/2000, Warszawa 2000
68. M.Fikus, T.Twardowski (red.), *Biotechnologia*, 1,2,3,4/99, 1,2/2000, PAN, Poznań 1999
69. R.Domański (red.), *The spatial transformation of the economy*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998
70. R.Domański (red.), *Emerging spatial and regional structures of an economy in transition*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998
71. R.Domański (red.), *Towards the explanation and modeling of the spatial and regional dimensions of the transformation process*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1996
72. A.Majer, *Miasta Ameryki. Kryzys i polityka odnowy*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1999
73. J.Kołodziejcki (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 176, *Polska przestrzeń a wyzwania XXI wieku*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997

74. W.Maik, *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 177, *Problematyka rozwoju lokalnego w warunkach transformacji systemowej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997
75. A.Kukliński (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 178, *Polska przestrzeń w perspektywie długiego trwania*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997
76. A.Stasiak (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 179, *Konflikty wokół przebiegu autostrad w Polsce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997
77. T.Marszał, M.Opałło (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 180, *Współczesne problemy rozwoju regionalnego*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998
78. T.Markowski, T.Marszał (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 182, *Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998
79. J.Kołodziejcki, T.Parteka, *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 186, *Cywilizacja informacyjna a przekształcenia przestrzeni. Zmiany strukturalne metropolii polskich*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1999
80. J.Kołodziejcki (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 189, *Transformacja polskiej przestrzeni w perspektywie integracji europejskiej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1999
81. T.Marszał (red.), *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, z. 190, *Budownictwo mieszkaniowe w latach 90 - zróżnicowanie przestrzenne i kierunki rozwoju*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1999
82. K.Handke (red.), *Kresy - pojęcie i rzeczywistość*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
83. I.Grek-Pabisowa, K.Handke, M.Ostrówka, A. Zielińska, *Bohaterowicze sto lat później*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1998
84. Z.Mieczkowska (red.), *Studia Litteraria Polono-Slavica*, 2, *Literackie świadectwa zniewolenia*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
85. A.Drawicz (red.), *Studia Litteraria Polono-Slavica* 3, *Dekada poszukiwań, literatura rosyjska lat dwudziestych XX wieku*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
86. R.Bobryk, J.Faryno (red.), *Studia Litteraria Polono-Slavica*, 4, *Utopia czystości i góry śmieci*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
87. Z.Rudnik-Karwatowa (red.), *Bibliografia językoznawstwa sławistycznego za rok 1992*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
88. Z.Rudnik-Karwatowa (red.), *Bibliografia językoznawstwa sławistycznego za rok 1993*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
89. Z.Rudnik-Karwatowa (red.), *Bibliografia językoznawstwa sławistycznego za rok 1993, z uzupełn. za rok 1992*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
90. Z.Rudnik-Karwatowa (red.), *Bibliografia językoznawstwa sławistycznego za rok 1994*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
91. Z.Rudnik-Karwatowa (red.), *Bibliografia językoznawstwa sławistycznego za rok 1995*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
92. J. Grabiński (wybór tekstów, wstęp i opracowanie), *Mysł białoruska XX wieku. Filozofia, religia, kultura (Antologia)*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1998
93. A.Drawicz (red.), *Antologia wolnej literatury rosyjskiej*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992

94. G. Bobilewicz, *Wyobrażenia poetycka - Wiaczesław Iwanow w kregu sztuk*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
95. E. Wrocławska (red.), *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1994
96. E. Kedelska, *Studia nad łacińsko-polską leksykografią drugiej połowy XVI wieku*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
97. E. Wolnicz-Pawłowska, *Antroponimia lemowska na tle polskim i słowackim XVI-XIX wiek*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
98. H. Faßke, E. Grabowska, *Z historii języków łużyckich. Zbiór studiów*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
99. W. Olbrych, J. Szokalski, *Włodzimierz Majakowski i jego czasy*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
100. W. Boryś, *Czakawskie studia leksykalne*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
101. L. A. Jankowiak, *Prasłowiańskie dziedzictwo leksykalne we współczesnej polszczyźnie ogólnej*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
102. W. Boryś, W. Sędzik (red.), *Studia z dialektologii polskiej i słowiańskiej*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
103. E. Rzetelska-Feleszko J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1991
104. I. Sawicka, A. Holvoet (red.), *Studies in the Phonetic Typology of the Slavic Languages*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1991
105. R. Roszko, *Wykładowiki modalności imperceptywnej w języku polskim i litewskim*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
106. W. Szulowska, *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
107. Z. Sobierajski (red.), *Słownik gwarowy tzw. Słowińców kaszubskich, A-C*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
108. Z. Mieczkowska (red.), *Acta Baltico-Slavica XXI*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
109. Z. Mieczkowska (red.), *Acta Baltico-Slavica XXII*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1994
110. Z. Mieczkowska (red.), *Acta Baltico-Slavica XXIII*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
111. Z. Mieczkowska (red.), *Acta Baltico-Slavica XXIV*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
112. V. Koseska-Toszewa *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska*, Składnia Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
113. J. Dulewiczowa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Fonetyka i fonologia, grafia i ortografia*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
114. B. Białokozowicz (red.), *Studia Polono-Slavica Orientalia*, Acta litteraria XIII, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
115. H. Popowska-Taborska (red.), *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 31, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
116. H. Popowska-Taborska (red.), *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 32, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
117. H. Popowska-Taborska (red.), *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 33, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996

-
118. H. Popowska-Taborska (red.), *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 34, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1998
  119. H. Popowska-Taborska (red.), *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 35, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
  120. I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, R. Morris (red.), *Skupiska staroobrzędowców w Europie. Azji i Ameryce. Ich miejsce i tradycje we współczesnym świecie*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
  121. I. Maryniakowa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia ze słowotwórstwem*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
  122. K. Rymut (red.), *Antroponimia słowiańska. Prace onomastyczne*, 35, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
  123. A. Zielińska, *Wielojęzyczność staroobrzędowców mieszkających w Polsce*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
  124. I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach północno-wschodnich*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
  125. K. Handke (red.), *Region, regionalizm - pojęcia i rzeczywistość*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
  126. I. Grek-Pabisowa, (red.), *Historia i współczesność języka polskiego na Kresach wschodnich*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
  127. G. Bobi i Lewicz-Bryś, A. Drawicz (red.), *Literatura rosyjska XX wieku. Nowe czasy, nowe problemy*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
  128. Z. Mieczkowska (red.), *Obraz językowy słowiańskiego Pomorza i Łużyc*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
  129. K. Handke, *Rozważania i analizy językoznawcze*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
  130. I. Grek-Pabisowa, *Staroobrzędowcy. Szkice z historii, języka, obyczajów*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1999
  131. Z. Mieczkowska (red.), *Onomastyka i dialektologia*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
  132. J. Sujecka, *Obraz wielkiej przemiany w poezji bułgarskiej (1918-1925)*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
  133. M. Basaj, D. Rytel, *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1994
  134. A. Holvoet, *Transitivity and clause structure in Polish*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1991
  135. W. Budziszewska, *Zapożyczenia słowiańskie w dialektach nowogreckich*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1991
  136. V. Koseska-Toszeza, *The Semantic Category of Definiteness/Indefiniteness in Bulgarian and Polish*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1991
  137. V. Koseska-Toszeza, M. Korytkowska (red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. V- VI, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993
  138. M. Wojtyła-Świerżowska, *Prasłowiańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
  139. I. Grek-Pabisowa, L. W. Smirnow (red.), *Synchroniczne badania porównawcze systemów gramatycznych języków słowiańskich*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
  140. G. Szwat-Gyłybowa, *W kręgu bułgarskiej groteski. O twórczości Jordana Radiczkowa*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1991

-
141. J. Zieniukowa (red.), *Procesy rozwojowe w językach słowiańskich*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1992
  142. V. Koseska-Toszeva, M. Korytkowska (red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie. t. IV, Modalność i inne kategorie językowe*, Res Publica Press 1991
  143. Z. Mieczkowska (red.), *Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian, z. 4*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
  144. Z. Kaleta, *Nazwisko w kulturze polskiej*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1998
  145. H. Popowska-Taborska (red.), *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1997
  146. L. Moszyński, *Cerkiewno słowiańskie tytuły ewangelijne*, Warszawa 1990
  147. H. Beicova, G. Nieszciminko, Z. Rudnik-Karwatowa (red.), *Problemy teoretyczno metodologiczne badań konfrontatywnych języków słowiańskich, Letter Quality*, Warszawa 1991
  148. Z. Mieczkowska (red.), *Atlas gwar wschodniosłowiańskich, t. V, Leksyka 1*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
  149. I. Maryniakowa, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich, t. V, Leksyka 2*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, 1996
  150. I. Maryniakowa, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich, t. V, Leksyka 3*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, 1999
  151. K. Handke, *Polski język familijny*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1995
  152. K. Handke, H. Popowska-Taborska, I. Galsterowa (red.), *Nie dajmy zginąć słowom*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996
  153. K. Handke, H. Dalewska-Greń, *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1994
  154. J. Piłsudski (red.), *Wybór pism*, Ossolineum 1999
  155. M. Hłasko, *Pierwszy krok w chmurach, Następny do raju*, Ossolineum 1999
  156. M. Mochacki, *Rozprawy literackie*, Ossolineum 2000
  157. A. Kowalczykowa (oprac.), *Idee programowe romantyków polskich*, Ossolineum 2000
  158. S. Grzybowski, *Trzyście miast*, Ossolineum 2000
  159. K. Sójka-Zielińska (red.), *Drogi i bezdroża prawa*, Ossolineum 2000
  160. J. Strzelczyk, *Otton III*, Ossolineum 2000
  161. J. Żarnowski, *Spoleczeństwa XX wieku*, Ossolineum 1999
  162. K. Kawalec, *Spadkobiercy niepokornych. Dzieje polskiej myśli politycznej 1918-1939*, Ossolineum 2000
  163. K. Polański (red.), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Ossolineum 1999
  164. S. Urbańczyk, M. Kucala (red.), *Encyklopedia języka polskiego*, Ossolineum 1999
  165. M. Bogucka, *Historia Polski do 1864 roku*, Ossolineum 1999
  166. J. Sławiński (red.), *Słownik terminów literackich*, Ossolineum 2000
  167. A. Czachowski (oprac.), *Wiadomości Literackie 1934-1939. Bibliografia zawartości*, Ossolineum 1999
  168. T. Michałowska (red.), *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze-Renesans-Barok*, Ossolineum 1990
  169. E. Hałoń, G. Labuda (red.), *O nauce, pseudonauce, paranauce*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1999
  170. W. Ostrowski (red.), *Ludzie i idee w biochemii*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1998
  171. A. Wyczański, *Nauka - między przeszłością a przyszłością*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1995

-
172. L. Kuźnicki (red.), *Europejskie Organizacje Naukowe i ich współpraca z Polską Akademią Nauk*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1996
  173. E. Hałoń (red.), *Henryk Sienkiewicz w Wiedniu i Kaltenleutgeben. Kaltenleutgeben u schyłku XIX wieku*, Stacja Naukowa PAN w Wiedniu 1997
  174. B. Malisz (red.), *O ład przestrzenny. Wspomnienia naukowca i urbanisty*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1996
  175. R. Taborski (red.), *Obóz koncentracyjny Mauthausen-Gusen w 50-lecie oswobodzenia*, Stacja Naukowa PAN w Wiedniu 1995
  176. J. Szczepański, *Najważniejsze i najtrudniejsze*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1999
  177. G. Labuda, *Nauka, nauczanie, upowszechnianie nauki*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1998
  178. E. Hałoń (red.), *Rad, Polon. Stulecie odkrycia*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1997
  179. E. Hałoń (red.), *Rodzina - jej funkcje przystosowawcze i ochronne*, Centrum Upowszechniania Nauki PAN 1995
  180. E. Małachowicz, *Wrocław na wyspach*, Ossolineum 1992
  181. R. Brykowski, *Drewniana architektura cerkiewna*, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami 1995
  182. R. Brykowski, G. Ruszczyk (red.), *Zabytki województwa stanisławowskiego 1920-29*, Ministerstwo Kultury i Sztuki 1998
  183. A. Hutnikiewicz, *Młoda Polska*, PWN 1997
  184. J. Ziomek, *Renesans*, PWN 1997
  185. Z. Wójcik, *Historia powszechna XVI-XVII w.*, PWN 1999
  186. M. Żywczyński, *Historia powszechna 1789-1870*, PWN 1999
  187. E. Rostworowski, *Historia powszechna wiek XVIII*, PWN 1999
  188. D. Pajewski, *Historia powszechna 1871-1918*, PWN 1999
  189. Cz. K. Grzelak (wyb. I oprac.), *Wrzesień na kresach*, Neviton 1999
  190. J. K. Ostrowski, *Kresy bliskie i dalekie*, Universitas 2000
  191. J. Włodarski (red.), *Między Wileńszczyzną a Prusami*, Marpress 1998
  192. Z. Zdanowicz, *Pod wileńskim niebem*, Marpress 1998
  193. *Księga cytatów z polskiej literatury pięknej*, (praca zbiorowa), PIW 1998
  194. J. Łukasiewicz, *Mickiewicz*, Wyd. Dołnośląskie 1999
  195. D. Sobczyńska, P. Zeidler (red.), *Chemia. Laboratorium myśli i działań*, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu 1999
  196. J. Bachórz, A. Kowalczykova (red.), *Słownik literatury polskiej XIX w.*, Ossolineum 1997
  197. R. Michałowski (red.), *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, DIG 1997
  198. J. Sawicki, *Wołyń poetycki w przestrzeni kresowej*, DIG 1999
  199. K. Łopin, *Kraina Ostrobramskiej Pani*
  200. A. Z. Makowiecki, *Słownik postaci literackich*, PIW 2000
  201. M. Głowiński, *Słownik terminów literackich*, Ossolineum
  202. A. Markowski, *Łatwy słownik trudnych wyrazów*, Wilga, Warszawa 2000
  203. Z. Kurzowa, *Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków
  204. L. Kuźnicki (red.), *Nauka*, 3,4/97, Ossolineum 1997
  205. L. Kuźnicki (red.), *Nauka* 1,2,3,4/98, Ossolineum 1998
  206. M. Mossakowski (red.), *Nauka* 1,2,4/99, Ossolineum 1999
  207. M. Mossakowski (red.), *Nauka* 1,2/2000, Ossolineum 2000

-
- 208.A.Szałagan, *Maria Kuncewiczowa. Monografia*, IBL PAN, Warszawa 1995
209.L.Ludorowski, *Sienkiewicz i film*, Kielce 1998
210.R.Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893-1939*, Ossolineum 1980
211.J.Lewczuk, *Kultura Przeworska na Środkowym Nadodrzu w okresie Lateńskim*, Poznań 1997
212.Z.Przybyła (red.), *Jubileuszowe „Żniwo u Prusa”*, Kraków-Częstochowa 1998
213.*Ludzie nauki w wojsku* (praca zbiorowa), Warszawa 1997
214.D.Cichy, E.J.Pałyga (red.), *Edukacja ekologiczna w Polsce*, Warszawa 1995
215.A.Karłowska-Kamzowa (red.), *Flora i fauna w kulturze średniowiecza od XII do XV wieku*, Poznań 1997
216.M.Lisiewska (red.), *Badania fizjograficzne nad Polską zachodnią*, Poznań 1998
217.B.Suchodolski, J.Kubin (red.), *Kultura umysłowa*, Warszawa 1990
218.K.Kuczyński (red.), *Herby miast polskich w okresie zaborów (1772-1918)*, Włocławek 1999
219.W.Wróblewski, *Statystyka Włocławka. Wiek XIX*, Włocławek 1999
220.P.Bokota (red.), *Zeszyty Naukowe*, 1, Włocławek 1998
221.S.L.Bagdziński, *Środowisko przyrodnicze w województwie włocławskim*, Włocławek 1997
222.J.Kryszak (red.), *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, Toruń 1998
223.J.Kryszak (red.), *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, Toruń 1999
224.*Prof. A.Gieysztorowi w 80-tą rocznicę urodzin*, Płock 1996
225.L.Śliwiński, Płock 1996
226.J.Kuczyński, Z.Wieczorek, *Dialogue and universalize. Toward Synergy of Civilizations*, 7-8/1998, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1998
227.J.Piskurewicz, *Korespondencja Marii Skłodowskiej-Curie z uczonymi z Europy Środkowej i Wschodniej 1904-1934*, UMCS, Lublin 1998
228.A.Kimpel, *Technologie zgrzewania metali i tworzyw termoplastycznych*, Politechnika Śląska, Gliwice 1999
229.M.Skłodowska-Curie, *Badanie ciał radioaktywnych*, Warszawa 1992
230.E.Zalewska (red.), *Polish Journal of Medical Physics and Engineering*, 4/1997, Warszawa 1997
231.J.Korczak, *Dzieci ulicy. Dziecko salonu*, Warszawa 1992
232.J.Korczak, *Moški, Joški i Srule. Józki, Jaški i Franki*, Warszawa 1997
233.J.Grabowska, K.Jakubowski (red.), *Ignacy Domeyko (1802-1889)*, Warszawa 1995
234.Z.A.Judycki, *Polacy w świecie. Kwartalnik Bibliograficzny Polonii nr 13*, Paryż-Kielce 1999
235.J.Grelak, *Góry Świętokrzyskie w literaturze polskiej*, Kielce 1997
236.M.Wojciechowski (red.), *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, t.12, Włocławek 1998
237.B.Wojnowska (red.), *Literatura i władza*, IBL PAN, Warszawa, 1996
238.I.Galicka, H.Sygietyńska (red.), *Odkrywanie sztuki. Sztuka odkrywania*, PAN, Warszawa 1994
239.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXX, z. 1-4/94, Centrum Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1994
240.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXI, z. 1-2/95, Centrum Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1995
241.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXI, z.3-4/95, Centrum Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1995
242.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXII, z. 1/96, Centrum Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1996

-
- 243.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXII, z.3/96, Centrum
Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1996
- 244.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXIII, z. 1-2/97, Centrum
Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1997
- 245.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXIII, z.3,4/97, Centrum
Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1997
- 246.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXIV, z. 1-4/98, Centrum
Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1998
- 247.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXV, z. 1,2,3,4/99, Centrum
Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 1999
- 248.I.Malecki (red.), *Zagadnienia Naukoznawstwa*, t.XXXVI, z. 1/2000, Centrum
Upowszechniania Nauki PAN, Warszawa 2000

KOMUNIKATY

Spojrzenie na Wschód

Najmłodszy i jedyny na prawym brzegu Wisły Oddział PAN w Lublinie za jeden z najważniejszych kierunków swoich działań przyjmuje współpracę ze wschodnimi sąsiadami Polski. Trzy polsko-ukraińskie konferencje naukowe w ciągu dwóch lat to pierwsze, wymierne, efekty tych działań. Zaś akademicki Lublin staje się najważniejszym w Polsce ośrodkiem współpracy naukowej i kulturalnej z Ukrainą.

Lubelski oddział PAN powstał na mocy uchwały z dnia 23 maja 1997 roku Zgromadzenia Ogólnego PAN. Prezesem oddziału wybrano prof. Zbigniewa Lorkiewicza, mikrobiologa i genetyka, członka rzeczywistego PAN, emerytowanego profesora UMCS i byłego rektora tej uczelni. Położenie obszarów statutowo związanych z działalnością oddziału lubelskiego, od Białegostoku po Zamość i Chełm, jest szansą tworzenia, ciągle pionierskich, naukowych i kulturalnych kontaktów z Ukrainą. Tej szansy lubelski oddział PAN stara się nie zmarnować.

Łączy nas Bug

Pierwszą wspólną inicjatywą lubelskiego oddziału PAN i Zachodniego Centrum Naukowego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy była zorganizowana w listopadzie 1998 roku w Lublinie konferencja „Ecological Situation in Western Ukraine and Central-Eastern Poland”. W marcu 2000 roku we Lwowie, odbyła się sesja nt. „Rynek pracy w procesie transformacji ustroju gospodarczego”. W organizację tej konferencji włączyła się niepubliczna Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu.

Pod koniec października lubelski oddział PAN zaprosił do Lublina ukraińskich akademików i znanych polskich ekonomistów na konferencję „Transformacja ekonomiczna w kierunku gospodarki wolnorynkowej w Polsce i na Ukrainie”. Referaty przygotowali profesorowie Marjan I. Dolisznij, Oleg Karawański, Iwan Dutcak, Władysław Welfe, Franciszek Tomczak, Henryk Chołaj i ks. Leon Dyczewski.

Oceny sytuacji ekonomicznej Polski nie były jednoznaczne. Prof. Welfe z Uniwersytetu Łódzkiego uważa, że „po stosunkowo krótkim okresie recesji transformacyjnej, która to wyzwoliła trwale bezrobocie, ma miejsce - z różną intensywnością - ożywienie gospodarcze datujące się od połowy 1992 roku do końca bieżącego stulecia. Podstawowym czynnikiem wzrostu był popyt finalny, początkowo i w ostatnich latach eksport, a przede wszystkim popyt konsumpcyjny i inwestycyjny, pobudzany w latach 1994-97, zaś hamowany w latach ostatnich (...).”

Generalnie przewiduje się, iż stopy wzrostu PKB zbliżą się do 6% w okresie wchodzenia do UE, a następnie będą powoli maleć, jednakże stopy bezrobocia spadną ponownie poniżej 10% nie wcześniej niż po 2005 roku; podobnie dopiero po tym roku stopa inflacji spadnie poniżej 5%. Wyniki te otrzymano przy założeniu, że polityka gospodarcza ponownie stanie się prowzrostowa”.

Henryk Chołaj, emerytowany profesor warszawskiej SGH zauważył dylemat: „Czy Polska (i ewentualnie Ukraina) przeszła już do okresu posttransformacyjnego, czy też przebyła dopiero masę krytyczną przemian w toku powstawania kapitalistycznej gospodarki rynkowej, choć cel ten nie został jeszcze w pełni osiągnięty”. Dylemat ten uważa za „kwestię otwartą, a nie definitywnie przesądzoną”.

Ukraińców interesują perspektywy rozwoju ekonomicznego ich kraju. Prof. I. Doliszniż rozważał trzy możliwości ekonomicznej transformacji Ukrainy, na którą musi być przygotowana: pierwsza, jeśli Ukraina wejdzie w struktury Unii Europejskiej; druga, gdy z różnych przyczyn opcja europejska nie powiedzie się, co spowoduje nasilenie procesów integracyjnych z Rosją, Białorusią, Uzbekistanem, Turkmenią i Kirgistanem; wreszcie trzecia, jeśli Ukraina zostanie swoistą strefą buforową. „Dla Ukrainy, zamknięcie się w małym rynku wewnętrznym, izolowanie się od procesów integracyjnych, to droga równoznaczna z ekonomicznym samobójstwem” - uważa prof. Doliszniż.

Materiały z pierwszej lubelskiej konferencji z 1998 roku lubelski oddział PAN wydał w drugim numerze cyklicznej serii „Zeszytów” O/L PAN, zaś z drugiej sesji naukowej z marca 2000 roku opublikował wspólnie z Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji w Zamościu. Referaty wygłoszone w październiku w Lublinie zostaną wydane w jednym z kolejnych „Zeszytów” a ich streszczenia znajdują się na internetowych stronach oddziału www.pan-ol.lublin.pl.

Polsko-ukraiński Lublin

Lublin już od kilku lat staje się ważnym centrum współpracy polsko-ukraińskiej. W obu uniwersytetach: KUL i UMCS studiuje ok. tysiąca osób z zachodniej strony Bugu i z roku na rok ich liczba wzrasta. Na kontraktach zatrudniani są profesorowie z Ukrainy. Studia nad historią i polityką pogranicza prowadzi Instytut Europy Środkowo-Wschodniej założony przez prof. Jerzego Kłoczowskiego. Dwutomowa „Historia Ukrainy”, opracowana przez młodych historyków ukraińskich (Jarosława Hrycaka i Natalię Jakowenko) jest jednym z efektów działań Instytutu. Wydawnictwo UMCS opublikowało w jesieni monumentalną pracę Bogumiły Berdychowskiej o Oli Hnatiuk „Bunt pokolenia. Rozmowy z intelektualistami ukraińskimi”.

27 października formalnie zaczęło istnieć w Lublinie Polsko-Ukraińskie Kolegium Europejskie. Tablicę informacyjną na gmachu kolegium odsłonił premier Ukrainy Wiktor Juszczenko. Ta pionierska w skali kraju inicjatywa wyszła z pięciu lubelskich uczelni publicznych (UMCS, KUL, Politechniki Lubelskiej, Akademii Rolniczej i Akademii Medycznej), które do współpracy przy tworzeniu kolegium zaprosiły uczelnie ukraińskie. Jak mówi rektor UMCS prof. Marian Harasimiuk, głównymi partnerami lubelskich szkół wyższych będą Uniwersytet Iwana Franki we Lwowie, Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie i Akademia Mohylańska w Kijowie. Zajęcia dydaktyczne w nowej uczelni rozpoczną się w październiku 2001 roku. Z czasem kolegium stanie się uniwersytetem, trzecim w Lublinie.

Mocnym akcentem stosunków polsko-ukraińskich była uroczystość nadania tytułu honorowego doktora UMCS Wiktorowi Juszczenko. 27 października premier Ukrainy odebrał to najwyższe uniwersyteckie wyróżnienie „za niezwykle aktywną działalność inicjującą i wspierającą wszechstronną współpracę polsko-ukraińską, zwłaszcza w dziedzinie bankowości, gospodarki, a także w sferze humanitarnej”. Tego samego dnia doktorat honoris causa otrzymał pośmiertnie Jerzy Giedroyc, redaktor paryskiej „Kultury”, gorący orędownik partnerskich stosunków Polski i Ukrainy, czołowa postać tych polskich środowisk intelektualnych, które od kilku dziesiątków lat doceniały problem polityki wschodniej. Było życzeniem Redaktora, ażeby uroczyste wręczenie obu doktoratów odbyło się tego samego dnia.

Prezes lubelskiego oddziału PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz rozmawiał podczas tej uroczystości z premierem Wiktorem Juszczenką. Kolejnym krokiem w budowaniu w Lublinie polsko-ukraińskiego centrum naukowo-kulturowego będzie być może utworzenie pod auspicjami PAN i Narodowej Akademii Nauk Ukrainy Instytutu Polsko-Ukraińskiego. Na pewno nie jest to jednak kwestia najbliższych miesięcy. Ale, jak mówił na październikowej polsko-ukraińskiej konferencji zorganizowanej w Lublinie przez lubelski oddział PAN ks. prof. Leon Dyczewski z KUL: „Wszelkie zmiany, także w dziedzinie gospodarczej, rozpoczynają się w głowie. Tak działamy, jak myślimy. Jeżeli chcemy zmienić działanie, musimy najpierw zmienić myślenie. Nowoczesnymi podstawami tej zmiany są: nowe systemy kształcenia, nowe możliwości przepływu i wykorzystania informacji, nowe sposoby komunikowania się. Wiedza i umiejętność jej wykorzystania są podstawą rozwoju gospodarki”.

Jan Pleszczyński

PRO MEMORIA

Alfred Jahn

(1915-1999)

Alfred Jahn, geograf i geomorfolog, urodził się 22 kwietnia 1915 roku we wsi Kleparów, która kilka lat później została włączona w obręb Lwowa; Kleparów stał się jego przedmieściem¹. To ten właśnie Kleparów wraz z sąsiadującym z nim Zamarstynowem był opisywany w licznych piosenkach, baladach, stał się synonimem gwary lwowskiego przedmieścia, pewnej beztroskiej atmosfery i kultu pogodnego bohatera - „batiara” lwowskiego.

Całą swoją edukację Alfred Jahn odbył we Lwowie. Tu kończył szkołę

powszechną i gimnazjum, w którym nauka trwała 8 lat. Było to V Gimnazjum im. S. Żółkiewskiego przy ul. Kuszewicza 5, jedno z dwunastu męskich państwowych gimnazjów we Lwowie i jedno z najlepszych. Warto może przy tym zaznaczyć, że gimnazjum miało opinię szkoły proletariackiej, a 2/3 jej uczniów stanowili Żydzi. Także wielu profesorów tej szkoły było pochodzenia żydowskiego. Alfred Jahn kończy gimnazjum maturą w 1933 roku jako prymus. We Lwowie, na Uniwersytecie Jana Kazimierza odbywa w latach 1933-1937

¹A. Jahn, *Z Kleparowa w świat szeroki (autobiografia)*, Ossolineum 1991

studia geograficzne, które kończy z tytułem magistra. Specjalizował się w dziedzinie geomorfologii a jego bezpośrednim opiekunem naukowym był prof. August Zierhoffer. Praca magisterska dotyczyła rzeźby północnej krawędzi Podola. W 20-leciu międzywojennym Lwów był najsilniejszym, obok Krakowa, ośrodkiem geograficznym w Polsce, któremu patronował Eugeniusz Romer. Można śmiało mówić o lwowskiej szkole geograficznej.

Alfred Jahn zostaje asystentem w Instytucie Geograficznym. Bezpośrednio po studiach, w 1937 roku, bierze udział w wyprawie naukowej na Grenlandię, zorganizowanej i kierowanej przez A. Kosibę. Na podstawie materiałów zebranych podczas tej wyprawy przedstawia rozprawę doktorską pt. *Badania nad strukturą i temperaturą gleb w Zachodniej Grenlandii*; tytuł doktora filozofii Uniwersytetu Jana Kazimierza uzyskuje w 1939 roku. Drugą wojnę światową przeżywa we Lwowie. Nie całej rodzinie udało się uratować. Młodszy brat Bronisław aresztowany na początku wojny przez NKWD umiera w łagrze gdzieś pod Władywostokiem. W sierpniu 1940 roku bierze ślub z Marią Szaynowską, której ojciec Marian Szaynowski był przed samą wojną naczelnikiem Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie. W czasie wojny po zajęciu Lwowa przez armię radziecką w latach 1939-41 pracuje dalej w swoim macierzystym uniwersytecie przemianowanym na Uniwersytet im. Iwana Franko.

Taką możliwość dalszej pracy polskim przedwojennym pracownikom uniwersytetu stworzył życzliwy Polakom nowy dyrektor Instytutu Geograficznego, Ukrainiec prof. Jurij Polański. Po zajęciu Lwowa przez Niemców Alfred Jahn zatrudnia się w zakładzie naukowym, kierowanym przez prof. Rudolfa Weigla, wybitnego uczonego, Polaka patriotę. W tym niemieckim zakładzie produkującym szczepionki przeciw tyfusowi płamistemu znajduje schronienie wraz z innymi reprezentantami polskiej inteligencji lwowskiej, przede wszystkim ludźmi nauki, jako karmiciel wszy niezakażonych. Praca ta była przez dwa lata źródłem utrzymania całej rodziny. Po ponownym wkroczeniu Rosjan do Lwowa, po odmowie zatrudnienia na uniwersytecie, znajduje pracę w Urzędzie Geologicznym miasta Lwowa.

W wyniku nasilającego się terroru sowieckiego Alfred Jahn wraz z rodziną decyduje się na wyjazd. Przyjeżdża wiosną 1945 roku do Lublina i zostaje od razu przyjęty do pracy na stanowisku adiunkta w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Katedrze Geografii, którą zorganizował na nowym uniwersytecie starszy kolega Alfreda Jahna ze Lwowa prof. Adam Malicki. W kwietniu 1946 roku Alfred Jahn habilituje się na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu u swojego lwowskiego profesora Augusta Zierhoffera. Podstawą przewodu habilitacyjnego była rozprawa *Utwory czwartorzędowe i morfologia doliny Bugu pod Sokalem*. Pracując na UMCS jako docent podejmuje równocześnie dodatkowe prace w Regionalnej Dyrekcji Planowania Regionalnego w Lublinie.

Okres lubelski, aczkolwiek krótki, bowiem trwał tylko 4 lata (1945-49) miał istotne znaczenie dla życia i działalności naukowej Alfreda Jahna. Związał się emocjonalnie na trwałe z Lubelszczyzną i Lublinem. Pokochał piękną ziemię lubelską, którą poznał jeszcze przed wojną, przebywając na wakacjach u swojej siostry, nauczycielki w Giełczwi. W Lublinie zmarła w 1947 roku jego matka, która została pochowana na cmentarzu przy ul. Lipowej. Okres lubelski to nade wszystko czas bardzo intensywnej, twórczej pracy naukowej opartej o badania terenowe. Były to najbardziej płodne lata w działalności naukowej. Zaowocowały kilkoma monografiami problemowymi o podstawowym znaczeniu. Można tu wymienić następujące: *Less, jego pochodzenie i związek z klimatem epoki lodowcowej i Zjawiska krioturbacyjne współczesnej i plejstoceńskiej strefy peryglacjalnej*, a przede wszystkim *Wyżyna Lubelska - rzeźba i czwartorzęd*.

Ta ostatnia monografia, mająca formę książki o dużej objętości (453 strony), wydana w 1956 roku - można chyba powiedzieć: dzieło życia Alfreda Jahna - jest do tej pory niedoścignionym przykładem geomorfologicznej i paleogeograficznej monografii regionalnej, a w warstwie merytorycznej pozostaje w znacznym stopniu nadal aktualna. Odegrała ona olbrzymią rolę inspirującą późniejsze badania jego następców.

W 1949 roku Alfred Jahn uzyskuje tytuł profesora nadzwyczajnego i przechodzi na Uniwersytet Wrocławski obejmując tam kierownictwo Zakładu Geografii Fizycznej, a później Zakładu Geomorfologii. We Wrocławiu pozostaje już do końca życia, a więc 50 lat. Wrocław jest świadkiem jego błyskotliwej kariery profesorskiej, kariery uczonego, organizatora nauki, wreszcie działacza społecznego. W 1958 roku zostaje mianowany profesorem zwyczajnym. Na uniwersytecie pełni szereg ważnych funkcji kierowniczych. W latach 1952-54 był prodziekanem Wydziału Nauk Przyrodniczych, następnie zostaje prorektorem (1959-62), a w 1962 roku rektorem Uniwersytetu Wrocławskiego, pełniąc równocześnie w latach 1960-68 stanowisko dyrektora Instytutu Geografii. Jako rektor był bezpośrednio zaangażowany w wydarzeniach Marca 1968 roku. Stał po stronie strajku okupacyjnego studentów uniwersytetu, chroniąc ich przed prześladowaniami i nie godząc się na relegowanie z uczelni liderów i uczestników strajku. Postawa ta, wymagająca dużej odwagi, była postawą godną rektora, profesora uniwersytetu i wychowawcy młodzieży studenckiej. Znamienne i dramatyczne to wydarzenie mówi nam właściwie wszystko o człowieku, jego osobowości, postawie ideowej. Profesor Alfred Jahn był wielkim autorytetem moralnym nie tylko w środowisku geograficznym, ale w całym polskim życiu naukowym okresu powojennego.

Był wybitnym uczonym światowego formatu, autorem ok. 380 prac naukowych. Badania i wykłady prowadził w wielu krajach świata. Na szczególną uwagę zasługują jego badania w krajach polarnych, na Spitsbergenie, Alasce i Syberii. Był inicjatorem i organizatorem polskich wypraw polarnych, którym nadał kierunek ściśle badawczy, naukowy. Był współzałożycielem i pierwszym

prezesem Polskiego Klubu Polarnege. Z problematyką polarną wiążą się jego książki popularne, jak: *Kraj biały czy zielony, Alaska, Grenlandia*, i naukowe: *Zagadnienia strefy peryglacjalnej* (wydane po polsku i po angielsku), czy *Lód i zlodowacenia*.

Profesor Alfred Jahn miał szerokie kontakty z nauką światową. Uczestniczył w licznych zagranicznych kongresach naukowych. Był członkiem wielu polskich i zagranicznych towarzystw naukowych, m.in. członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Geograficznego, a w latach 1971-75 był jego prezesem. W międzynarodowej Unii Geograficznej pełnił kierownicze funkcje w dwu jej komisjach. Był członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Glacjologicznego i Międzynarodowego Stowarzyszenia Zmarzlinoznawstwa, Norweskiej Akademii Nauk i Niemieckiej Akademii Leopoldina.

Był członkiem Polskiej Akademii Nauk. Członkiem korespondentem został w 1971 roku, a w roku 1983 członkiem rzeczywistym, wchodząc także w skład prezydium Akademii (1981-1986). Był członkiem Komitetu Nauk Geograficznych, Komitetu Zagospodarowania Ziemi Górskiej, Komitetu Badań Polarnych (1981-84 przewodniczącym) i Komitetu Badań Czwartorzędu PAN.

W uznaniu zasług trzy polskie uniwersytety obdarzyły prof. Alfreda Jahna tytułem doktora honoris causa: Uniwersytet Wrocławski (1985), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej (1985) i Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1990). Także Uniwersytet im. Iwana Franko we Lwowie przyznał mu ten tytuł tuż przed śmiercią.

Warto też podkreślić działalność społeczną profesora Jahna. Był jednym z inicjatorów udostępnienia społeczeństwu *Panoramy Raclawickiej*. W 1980 roku stanął na czele Społecznego Komitetu Odnowy Panoramy Raclawickiej i doprowadził do jej otwarcia w 1985 roku. Angażował się też w wiele innych przedsięwzięć o charakterze społecznym, m.in. w odbudowę Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie. Otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Wrocławia (Civitate Wratislaviensi Donatus). Został odznaczony m.in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą, Orderem Odrodzenia Polski.

Lubelski ośrodek geograficzny, z którym prof. Alfred Jahn był emocjonalnie i uczuciowo związany, wiele mu zawdzięcza. Był recenzentem przewodów doktorskich, habilitacyjnych i wniosków profesorskich wielu pracowników Instytutu Nauk o Ziemi UMCS. Można było zawsze liczyć na jego życzliwą radę i pomoc.

Alfred Jahn był przede wszystkim geografem-geomorfologiem ale także paleogeografem, geologiem. Zajmował się też historią nauki. Jego rola w geografii polskiej jest trudna do przecenienia. Był jej wybitną postacią drugiej połowy XX wieku.

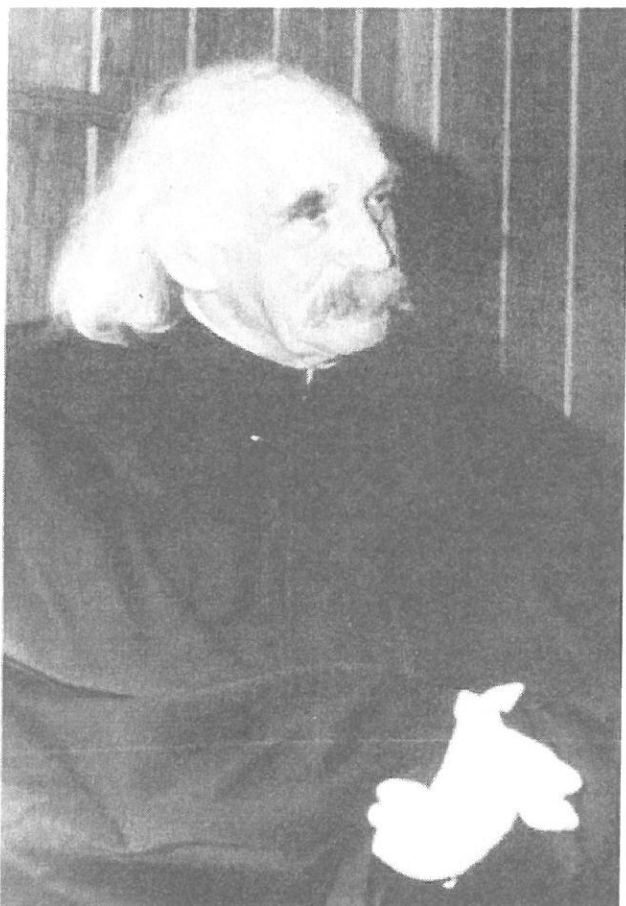
Józef Wojtanowicz

Prof. dr hab. Józef Wojtanowicz jest kierownikiem Zakładu Geografii Fizycznej i Paleogeografii Wydziału BiNoZ UMCS w Lublinie

PRO MEMORIA

Władysław Kunicki-Goldfinger

(1916-1995)

W piątą rocznicę śmierci naszego profesora spotykamy się, jak co roku, przy jego grobie w Lublinie, a ci z Warszawy - w kościele Dominikanów.

Spotkałem Mistrza po mdłych wówczas studiach na sławnym Uniwersytecie Jagiellońskim. Tu, w Lublinie, na nieznanym Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, tacy ludzie jak on wyprowadzali polską biologię z XIX wieku. Niesforny student Kunicki (wówczas jeszcze nie Goldfinger) studiował na Wydziale Filozoficznym nauki przyrodnicze, na

poczesnym miejscu stawiając zamiłowanie do pracy społeczno-partyjnej, wyniesione z Lublina, z rodzinnego domu (był już członkiem PPS). Pozostał humanistą, nic co ludzkie nie było mu obce. Na ścieżkę mikrobiologiczną wkroczył w 1938 roku. Po raz pierwszy zobaczyłem Mistrza (tak go nazywaliśmy) w 1952 roku, w ponurym gmaszysku dawnego jeszybotu, oddanym rozrastającemu się uniwersytetowi. Profesor zdjął już wówczas mundur armii Andersa. Miał uśmiechniętą i życzliwą twarz, ale wyglądał, jak na profesora z

tamtych czasów, dość dziwnie. Jak hippis. To także uczyniło nam go bliskim. Był i pozostał budowniczym katedr, zakładów i pracowni mikrobiologicznych, które oddzielał od fizjologii roślin, czyniąc z nich samodzielne uniwersyteckie lub PAN-owskie jednostki. Zaczął od rodzinnego Lublina, potem droga wiodła na uniwersytet do Wrocławia i do Instytutu PAN im. Hirszfelda. Wędrowałem, już jako asystent, za Mistrzem. Dalsza droga niespokojnego wędrowca wiodła do Warszawy, gdzie na uniwersytecie w 1961 roku założył katedrę a potem Instytut Mikrobiologii. Troje, jak wówczas mówiło się, pomocniczych pracowników naukowych, było wśród budowniczych. Byłem i ja. Profesor stopniowo odchodził od pracy w laboratorium ale stymulował badania z zakresu genetyki bakterii. Pisał podręczniki. Zawód nauczyciela sam w swym barwnym życiu określał jako najważniejszą część swej służby. Może była to przesadna skromność? My dziś inaczej widzimy zasługi profesora.

Zbliża się rok 1980. Władysław Kunicki-Goldfinger związany jest już z opozycją demokratyczną. Drażni władze, także rektorskie. Płyną anonimy pełne pomówień i kłamstw. Profesor bierze udział w działalności Latającego Uniwersytetu. Zakłada w Instytucie konwersatorium biologii teoretycznej. Coraz bliższe są mu nauki ewolucjonizmu, współpracuje z filozofami z uniwersytetu, PAN, Akademii Teologii Katolickiej. Jest współzałożycielem Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk. Współpracuje z Komitetem Obrony Robotników, z Kasą Stypendialną dla prześladowanych naukowców.

A my byliśmy dumni z Mistrza i Nauczyciela. Gniewał się (oj, umiał wpadać w złość, a potem przeproszać), gdy nazywano go wychowawcą lub twórcą szkół naukowych. Jesteśmy odmiennego zdania.

Zbigniew Kwiatkowski

Prof. dr hab. Zbigniew Kwiatkowski był emerytowanym profesorem biologii, fizjologii bakterii i mikrobiologii. Zmarł w styczniu 2001 r

PRO MEMORIA**Tadeusz Preciszewski****(1922-2000)**

6 grudnia 2000 roku zmarł w Warszawie prof. Tadeusz Preciszewski, znany specjalista w dziedzinie ekonomii społecznej, współzałożyciel katolickiego miesięcznika „Więź”, oficer Armii Krajowej, więzień sowieckich łagrów i polskich stalinowskich więzień.

Urodził się w Sierpcu 2 marca 1922 roku. W 1929 roku rodzina Preciszewskich przeniosiła się do Warszawy. Jego ojciec był pracownikiem Tramwajów Miejskich, pełnił zarazem funkcję prezesa Chrześcijańskiego Związku Zawodowego tego przedsiębiorstwa.

Podczas kampanii wrześniowej Tadeusz Preciszewski zgłosił się na ochotnika do wojska i został skierowany na Kresy Wschodnie. Rozbrojony przez Armię Czerwoną w Kowlu, jako niepełnoletni został zwolniony i uniknął wywózki. Maturę uzyskał w czerwcu 1940 roku na tajnych kompletach w I Miejskim Gimnazjum i Liceum im. Gen. Sowińskiego. Wiosną 1941 roku rozpoczął działalność konspiracyjną w Okręgu Stołecznym Narodowej Organizacji Wojskowej, przyjmując pseudonim „Baryka”. Redagował pismo „Młoda Polska”. W czerwcu 1942 roku ukończył Szkołę Podchorążych Armii Krajowej. Równocześnie studiował na konspiracyjnym Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego i w Szkole Handlowej, gdzie kształcił się pod kierunkiem prof. Edwarda Lipińskiego.

W marcu 1945 został aresztowany przez NKWD i wywieziony do łagru Kaszaj na Uralu w obłasti Swierdłowsk. Pracował przy wyрубie syberyjskich lasów. Na mocy amnestii (tzw. Mikołajczykowskiej) zwolniony, powrócił do Polski.

Już w grudniu 1945 uzyskał tytuł magistra na Wydziale Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W lipcu 1946 roku ukończył Szkołę Główną Handlową w Warszawie a trzy lata później doktoryzował się na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1946 roku redagował „Tygodnik Warszawski” - organ Kurii Arcybiskupiej w Warszawie. Aresztowany w listopadzie 1948 roku, we wspólnym procesie m.in. z Wiesławem Chrzanowskim, został skazany na 6 lat więzienia. Na wolność wyszedł dopiero w grudniu 1953 roku.

Jesienią następnego roku utworzył z Tadeuszem Mazowieckim i Januszem Zabłockim katolicki miesięcznik „Więź”. Podejmuje pracę na Wydziale Ekonomii Politycznej Uniwersytetu Warszawskiego. Tu uzyskał w 1963 roku stopień doktora habilitowanego w zakresie nauk ekonomicznych. Odmówił wstąpienia do PZPR i w wyniku tego natychmiast stracił pracę na Wydziale.

Zaczął współtworzyć Wydział Ekonomiczny UMCS, wykładał też w KUL. Przez ponad ćwierć wieku przyjeżdżał regularnie do Lublina z Warszawy. Zatrudniony w 1964 roku na etacie docenta w UMCS organizował Zakład Planowania i Polityki Gospodarczej i kierował nim do chwili przejścia na emeryturę w 1992 roku.

Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1972 roku, profesora zwyczajnego w 1982. W latach 1973-79 był członkiem Komitetu Pracy i Polityki Społecznej PAN, a w latach 1981-96 członkiem Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN.

Tadeusz Przeciszewski był odznaczony m.in. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski i Krzyżem Armii Krajowej.

Jan Pleszczyński

Oddział PAN w Lublinie

KRONIKA ODDZIAŁU

2000

Styczeń

21, piątek

Lubelski oddział PAN zorganizował w Wydziale BiNoZ UMCS spotkanie z prof. Andrzejem Kokowskim, kierownikiem Katedry Archeologii UMCS, który wygłosił wykład nt. *Ludy barbarzyńskie Europy w okresie rzymskim*.

28, piątek

Prof. Jan Rayss, chemik z UMCS, współtwórca lubelskich światłowodów, przedstawił historię i dzień dzisiejszy techniki światłowodowej. Spotkanie w Wydziale BiNoZ UMCS zorganizował O/L PAN.

Luty

3, czwartek

W siedzibie O/L PAN przy ul. Akademickiej 19 odbyło się posiedzenie Prezydium oddziału w składzie: Zbigniew Lorkiewicz (prezes), Jan Gliński (wiceprezes) i Marian Truszczyński. W spotkaniu brał także udział prof. Ryszard Walczak, czł. koresp. PAN.

Academia Europaea powiadomiła, że prof. Jan Gliński, dyrektor Instytutu Agrofizyki PAN i wiceprezes lubelskiego oddziału PAN, został jej członkiem w sekcji Earth & Cosmic Sciences.

22, wtorek

W sali seminaryjnej Instytutu Mikrobiologii i Biotechnologii Wydziału BiNoZ UMCS odbyło się zebranie organizacyjne Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki przy Oddziale PAN w Lublinie. Na przewodniczącego Komisji wybrano prof. Ryszarda Walczaka, czł. koresp. PAN, zaś na sekretarza dr. Andrzeja Bieganowskiego. Obaj pracują w Instytucie Agrofizyki PAN.

24, czwartek

Lubelski oddział PAN objął patronatem kwartalnik *Eksploatacja i Niezawodność*. Do Rady Naukowej pisma oddelegowano przewodniczącego Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki prof. Ryszarda Walczaka, do redakcji dr. Andrzeja Bieganowskiego.

28, poniedziałek

Robocze spotkanie w sprawie utworzenia w Lublinie Międzynarodowego Centrum Jakości Życia odbyło się w sali seminaryjnej Instytutu Mikrobiologii i Biotechnologii Wydziału BiNoZ UMCS. Uczestniczyli w nim m.in. profesorowie Zbigniew Lorkiewicz i Jan Gliński.

Marzec

7, wtorek

Na zaproszenie Polskiego Towarzystwa Genetycznego, Polskiego Towarzystwa Biochemicznego i lubelskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk prof. Grzegorz Węgrzyn z Uniwersytetu Gdańskiego wygłosił w auli BiNoZ UMCS wykład pt. *Mechanizmy regulacji replikacji DNA i ekspresji genów bakteriofaga lambda*.

- 10, piątek W sali seminaryjnej Instytutu Mikrobiologii i Biotechnologii UMCS odbyło się Zgromadzenie Ogólne O/L PAN. Swoją dorobek naukowy przedstawił prof. Jerzy Święch z UMCS. Ukonstytuowała się też Komisja Biotechnologii przy oddziale lubelskim PAN w składzie: profesorowie Anna Skorupska (przewodnicząca) i Jacek Wojcierowski (zastępca), dr Jarosław Król (sekretarz) oraz profesorowie: Józef Bednara, Magdalena Fikus, Krzysztof Grzywnowicz, Teresa Jakubowicz, Martyna Kandeferszerzeń, Jacek Kuźmak, Zdzisław Targoński.
- 15, środa Przy udziale lubelskiego oddziału PAN, Wydział Filozofii i Socjologii UMCS, Zakład Biochemii UMCS i Zakład Fizyki Systemów Złożonych UMCS zorganizowały już siódmą dyskusję panelową z cyklu *Przestrzeń we współczesnej nauce*. Referaty głosili: prof. Stanisław Szpikowski (*Przestrzeń mikroświata*), dr Andrzej Rozwałka (*Geometria sieci pajęczej*), prof. Jadwiga Mizińska (*Przestrzeń snów*), mgr Andrzej Antoszek (*Cyberspace*), dr Józef Piłat (*Czy istnieje przestrzeń umysłowa?*), prof. Jerzy Święch (*Kategoria przestrzeni w badaniach nad sztuką i literaturą*), dr Jacek Lejman (*Przestrzeń komunikacji w body language*), prof. Jerzy Bartmiński (*Językowe stanowienie przestrzeni*), prof. Jerzy Falicki (*Androgynia jako jedna z form symetrii postulowanej*), dr Arkadiusz Dudziak (*Antropologia przestrzeni w filmie fabularnym*).
- 21, wtorek Prezes O/L PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz uczestniczył w kolejnym posiedzeniu komisji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego.
- 30, czwartek We Lwowie odbyła się polsko-ukraińska konferencja nt. *Problemy regulowania zatrudnienia i problemy bezrobocia na regionalnym rynku pracy*. Seminarium zorganizował lubelski oddział PAN i Zachodnie Centrum Naukowe Narodowej Akademii Nauk (NAN) Ukrainy. W seminarium uczestniczyli M.J. Doliszniy, czł. akad. NANU (*Bezrobocie w miastach i na wsi pogranicza z Polską*), H. Chołaj, czł. koresp. PAN (*Bezrobocie jako kwestia ekonomiczna i społeczna w gospodarce tranzytowej w Polsce*), Z. Mitura i J. Szubstarska (*Zmiany w poziomie i strukturze bezrobocia w Polsce i regionie lubelskim w latach 1990-1998*), B. Kawałko i M. Kowerski (*Rola samorządu lokalnego w ograniczaniu bezrobocia. Przykład miasta Zamościa*), oraz G. Chomiejca, J.P. Turanowski, T.J. Łukaszik, C.M. Złupko, U.J. Sadowa, L.K. Semin. Autorzy zreferowali główne problemy związane z bezrobociem na przygranicznych terenach polsko-ukraińskich. Bezrobocie jest m.in. wynikiem transformacji gospodarki typu socjalistycznego w wolnorynkową. Zwracano też uwagę na ukryte (utajone) bezrobocie. Dokonano analizy grup społecznych szczególnie zagrożonych bezrobociem: kobiety i młodzież. Dyskutowano nad metodami przeciwdziałania bezrobociu i perspektywami ograniczania już istniejącego. W lwowskim seminarium uczestniczył prezes

- lubelskiego oddziału PAN prof. Z. Lorkiewicz. O/L PAN wspólnie z Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji w Zamościu przygotował materiały z konferencji.
- 31, piątek W ramach działalności oddziałowej Komisji Biotechnologii wykład nt. *Zmiany w obrębie genu supresorowego APC w nowotworach* wygłosił dr hab. Roman Miturski z lubelskiej Akademii Medycznej.
- Kwiecień**
- 5, środa Prezes O/L PAN uczestniczył w sesji plenarnej Wydziału Nauk Biologicznych PAN w Warszawie.
- 13, czwartek Lubelskie oddziały Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, Polskiego Towarzystwa Genetycznego i Polskiej Akademii Nauk zorganizowały w auli Wydziału BiNoZ UMCS spotkanie z prof. Andrzejem Jerzmanowskim. Prof. Jerzmanowski, pracujący w Uniwersytecie Warszawskim i Instytucie Biochemii i Biofizyki PAN, wygłosił wykład pt. *Histon H1 - nowe oblicze dawno znanego białka*.
- 13,14, czwartek-
piątek Sesja wyjazdowa V Wydziału Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN odbyła się w Instytucie Agrofizyki PAN. Część sesji poświęcono ocenie działalności naukowo-badawczej Instytutu Agrofizyki za lata 1996-1999. Wydział V PAN w uchwale z dnia 13.04.2000 r. uznaje Instytut Agrofizyki im. B. Dobrzańskiego PAN za jednostkę o wysokiej randze krajowej. *Jego osiągnięcia wzbogacają i rozwijają krajowy i światowy dorobek naukowy głównie w zakresie agrofizyki - czytamy*. Instytut w klasyfikacji KBN utrzymuje się w I, najwyższej grupie wśród placówek rolniczych.
- 18, wtorek Odbyło się posiedzenie Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki przy Oddziale PAN w Lublinie w Instytucie Agrofizyki PAN. W trakcie posiedzenia uczestnicy zwiedzili pracownie naukowe Instytutu i zapoznali się z problematyką badawczą procesów fizycznych i fizyko-chemicznych związanych z wymianą masy i energii w systemie gleba - roślina - atmosfera oraz procesów związanych ze zbiorem, transportem, i przechowywalnością materiałów rolniczych.
- 19, środa UMCS otworzył przy ul. Sowińskiego nowoczesne Centrum Języka Polskiego. W uroczystości uczestniczył prezes O/L PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz. Centrum będzie udostępniać sale na konferencje naukowe, także oddziałowi PAN.
- Maj**
- 9, wtorek Prezes O/L PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz uczestniczył w posiedzeniu Prezydium PAN w Warszawie.
- 10, środa W Lubelskim Towarzystwie Naukowym odbyło się uroczyste posiedzenie Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN.

-
- 12, piątek W ośrodku dydaktycznym Poleskiego Parku Narodowego w Załuczu Starym k. Urszulina podpisano dokumenty dotyczące powołania Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie. Świętowano też 10-Lecie PPN. Okolicznościową uroczystość organizował oddział lubelski PAN, Instytut Agrofizyki PAN, Akademia Rolnicza w Lublinie i dyrekcja Poleskiego Parku Narodowego. Wśród 60 gości byli przedstawiciele Ukrainy (prof. T. Andrienko i doc. O.Maryskiewicz) i Białorusi (profesorowie I.Lisztwan i N.Bambałow). Wybrano prezydium Międzynarodowego Zespołu Naukowego ds. Badań Środowiska Przyrodniczego Polesie. Przewodniczącym został prof. Stanisław Radwan z Akademii Rolniczej w Lublinie, sekretarzem naukowym dr Tadeusz Chmielewski z Politechniki Lubelskiej.
- 17, środa Prezes O/L PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz uczestniczył w wyjazdowym posiedzeniu Rady Wydziału BiNoZ w Kazimierzu Dolnym.
- 18, czwartek W ramach działalności oddziałowej Komisji Biotechnologii wykład nt. *Pamięć genetyczna komórki zróżnicowanej* wygłosił prof. dr hab. Jacek Wojcierowski z Akademii Medycznej w Lublinie.
- 18, czwartek Prof. C.B. Rüthers odebrał honorowy doktorat KUL. W uroczystości uczestniczył prof. Zbigniew Lorkiewicz.
- 22, poniedziałek Spotkanie robocze w O/L PAN przygotowujące wizytę Rainera Gerolda, dyrektora Komisji Europejskiej ds. Jakości Życia w Brukseli.
- 25-26, czwartek-
piątek Lubelscy członkowie PAN uczestniczyli w Warszawie w Zgromadzeniu Ogólnym PAN.
- 26, piątek W ramach prac oddziałowej Komisji Chemii Plazmy Niskotemperaturowej odczyt nt. *NO_x, NH₃ Reduction by Negative Corona Discharge* wygłosiła prof. Satiko Okazaki, zagraniczny członek komisji.
- 29, poniedziałek Dr Rainer Gerold odwiedził Lublin. Główne spotkanie z przedstawicielami lubelskiego środowiska naukowego odbyło się w Pałacu Czartoryskich przy pl. Litewskim, w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

Wizyta Rainera Gerolda, dyrektora Komisji Europejskiej ds. Jakości Życia w Brukseli

Wizyta Rainera Gerolda, spotkanie z przedstawicielami lubelskiego środowiska naukowego

29-31, poniedziałek-
środa

Przewodniczący Komisji Chemii Plazmy Niskotemperaturowej przy lubelskim oddziale PAN prof. Iwo Pollo współprzewodniczył w Sopocie pierwszemu polsko-japońskiemu sympozjum "grupy Hakone" pt. *The First Polish-Japanese Hakone Group Symposium on Non-Thermal Plasma Processing of Water and Air*. Zagraniczny członek lubelskiej komisji prof. Satiko Okazaki (Uniwersytet Sophia w Tokio) i prof. Iwo Pollo (Politechnika Lubelska) otrzymali medale i dyplomy zatytułowane *Certificate of Merit in Recognition of the Pioneering Idea for the Symposiums on Non-Thermal Plasma Chemistry of Water and Air*.

31, środa

W Puławach odbył się jubileusz 50-lecia Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (obszernie piszemy o tym w dziale PRACOWNIE NAUKOWE-LABORATORIA-BADANIA).

Czerwiec

1, czwartek

W auli im. Stanisława Ziemeckiego w Instytucie Fizyki UMCS odbyła się sesja pt. *Fizyka w zastosowaniach*. Zorganizowały ją Komisja Fizyki Stosowanej i Techniki przy O/L PAN oraz lubelski oddział Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Przy okazji odbyło się posiedzenie oddziałowej Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki: prezes i wiceprezes oddziału, profesorowie Zbigniew Lorkiewicz i Jan Gliński wręczyli nominacje członkom komisji. Nominacje otrzymali: prof. Ryszard Walczak (przewodniczący, IA PAN), dr Andrzej Bieganowski (sekretarz, IA PAN) oraz profesorowie: Bogdan Adamczyk (UMCS), Teresa Bachanek (AM), Henryk Czachor (IA PAN), Helena Gawda (AM), dr Jacek Gowin (AR), Mieczysław Hajnos (IA PAN), Stanisław Hałas (UMCS), Józef Horabik (IA PAN), Krystyna Konstankiewicz (IA PAN), Roman Koper (AR), Wiesława Kuniszyk-Juśkowiak (UMCS), Andrzej Kusz (AR), Jerzy Lipiec (IA PAN), Marek Malicki (IA PAN), Leszek Michalak (UMCS), Andrzej Niewczas (PL), Jan M. Olchowik, (PL), Marek Orkisz (Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych w Dęblinie), Wiktor Pietrzyk (Politechnika Lubelska), dr Andrzej Rosiński (AM), profesorowie: Keshra Sangwal (PL), Jan Sielewiesiuk (UMCS), Elżbieta Skrzypek (UMCS), Henryk Sobczuk (IA PAN), Zofia Sokołowska (IA PAN), Zofia Stępniewska (KUL, IA), Barbara Surowska, (PL), dr Janina Szaran (UMCS) oraz profesorowie: Edward Śpiewła (PL), Andrzej Wac-Włodarczyk (PL), Mirosław Wendeker (PL).

Posiedzenie oddziałowej Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki; prezes i wiceprezes oddziału, profesorowie Zbigniew Lorkiewicz i Jan Gliński wręczyli nominacje członkom komisji

- 2, piątek   Komisja oddziałowa Chemii Plazmy Niskotemperaturowej zorganizowała seminarium nt. *The Future of Impulse Corona Devices for Environmental Technologies*, w którym uczestniczył m.in. zagraniczny członek komisji prof. Massimi Rea z Padwy.
- 5, poniedziałek   Prezes oddziału lubelskiego PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz brał udział w kolejnym spotkaniu w ramach tworzenia strategii rozwoju województwa lubelskiego.
- 21, środa   W Świdniku odbyło się seminarium *Promocja Jakości*, którego organizatorami byli: Urząd Miasta Świdnika, Sekcja Jakości Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki przy Oddziale PAN w Lublinie i Komisja Lubelska Polskiego Naukowo-Technicznego Towarzystwa Eksploatacyjnego. Seminarium adresowane było do podmiotów gospodarczych gminy Świdnik. Referaty wygłosili: prof. Elżbieta Skrzypek, dr Andrzej Bieganowski i dr inż. Grzegorz Bartnik.
- Lipiec-Sierpień**
- 12, środa   Pod auspicjami oddziałowej Komisji Chemii Plazmy Niskotemperaturowej odbyło się spotkanie z prof. Pawłem Kozłowskim z Uniwersytetu stanu Kentucky w Louisville (USA), poświęcone metodom kształcenia w uczelniach amerykańskich i polskich.

Lubelski oddział PAN przygotował pierwszy numer *Zeszytów Naukowych* zawierający materiały z konferencji *Stres w badaniach biologicznych i medycznych*, która odbyła się w grudniu 1999 roku w Lublinie.

Wrzesień

10-13, niedziela-
środa

W Nałęczowie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa nt. silników spalinowych KONES 2000. Nad sesją zorganizowaną przez Instytut Lotnictwa w Warszawie i Politechnikę Lubelską patronat objął Komitet Badań Naukowych i lubelski oddział PAN.

10-13, niedziela-
środa

Przewodniczący oddziałowej Komisji Chemii Plazmy Niskotemperaturowej prof. Iwo Pollo z Politechniki Lubelskiej przewodniczył Międzynarodowemu Komitetowi Naukowemu i Organizacyjnemu międzynarodowego sympozjum "grupy Hakone" w Greifswaldzie (RFN) nt. *International Symposium on High Pressure Low Temperature Plasma Chemistry*. Zagraniczny członek komisji prof. Satiko Okazaki (Uniwersytet Sophia w Tokio) i prof. Iwo Pollo (Politechnika Lubelska) odebrali dyplomy i medale im. Rudolfa Seeliger w uznaniu ich zasług dla rozwoju chemii plazmy w wyładowaniach elektrycznych (*in Würdigung seines wissenschaftlichen Beitrages zur Plasmachemie in Gasenentladungen bei Atmosphärendruck*).

15, piątek

Akademia Rolnicza w Lublinie przyznała honorowy doktorat prof. Rudolfowi Michałkowi. W uroczystości uczestniczył prof. Zbigniew Lorkiewicz.

15-17, piątek-
niedziela

W KUL i kilku innych miejscach Lublina odbył się Kongres Kultury Chrześcijańskiej z udziałem luminarzy nauki i kultury. Abp Józef Życiński uznał kongres za najważniejsze wydarzenie w archidiecezji lubelskiej w 2000 roku. (O Kongresie Kultury Chrześcijańskiej piszemy w dziale WYDARZENIA).

18, poniedziałek

W ramach działań oddziałowej Komisji Chemii Plazmy Niskotemperaturowej zagraniczny członek komisji prof. Chobei Yamabe z Saga (Japonia) wygłosił w Lublinie wykład nt. *Electrical Discharge in Foaming System*.

20, środa

Prezes O/L PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz uczestniczył w Kolegium Rektorów Uczelni Lubelskich, które odbyło się w rektoracie Politechniki Lubelskiej.

21, czwartek W *Chatce Żaka* na miasteczku uniwersyteckim w Lublinie prezes O/L PAN brał udział w obradach posiedzenia plenarnego XI Kongresu Polskiego Towarzystwa Nauk Weterynaryjnych.

25-30, poniedziałek-

sobota Na Uniwersytecie w Wilnie prezentowano polskie książki naukowe. Podobnie jak podczas ubiegłorocznej wystawy we Lwowie, w Wilnie nie zabrakło też książek wydanych przez PAN. Po wystawie wszystkie tytuły ofiarowano Bibliotece Uniwersytetu w Wilnie (w dziale KOMUNIKATY publikujemy artykuł o tym wydarzeniu oraz listę przekazanych przez PAN książek). Ukazał się 2 numer *Zeszytów Naukowych* O/L PAN zawierający materiały z dwóch konferencji naukowych: *Mechanisms of Cadmium Activity* oraz *Ecology of the Polish-Ukrainian Border Area*, które odbyły się w 1998 i 1999 roku.

Październik

6, piątek W IUNG w Puławach odbyło się posiedzenie Komitetu Ochrony Roślin PAN, zaś w Państwowym Instytucie Weterynarii w Puławach wyjazdowe posiedzenie Prezydium oddziału lubelskiego PAN. m.in. powołano przy oddziale lubelskim PAN Komisję Filozoficzno-Przyrodniczą w składzie: profesorowie Stefan Symotiuł (UMCS), Wiesław Kamiński (UMCS), Jan Rayss (UMCS), Teresa Wawrzynowicz (Akademia Medyczna), Tadeusz Szkołut (UMCS). Leszek Sokołowski (Uniwersytet Jagielloński), dr Grzegorz Nowak (UMCS) i dr Zenon Roskał (KUL).

20-21, piątek-

sobota Z udziałem ok. 70 uczonych z Polski w Janowie Lubelskim odbyła się konferencja nt. *Problemy ochrony i użytkowania obszarów wiejskich o dużych walorach przyrodniczych*. Sesję organizowali: oddział lubelski PAN, Akademia Rolnicza w Lublinie, Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych i Poleski Park Narodowy. Lubelski oddział PAN opracował redakcyjnie i przygotował do druku streszczenia referatów.

24, wtorek

W sali seminaryjnej Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi odbyła się polsko-ukraińska konferencja nt. *Transformacja ekonomiczna w kierunku gospodarki wolnorynkowej w Polsce i na Ukrainie*. Referaty głosili profesorowie M.Dolisznij (*Procesy transformacji ekonomicznej Ukrainy w kontekście integracji europejskiej*), W.Welfe (*Wzrost gospodarczy Polski w okresie transformacji wraz z analizami symulacyjnymi do roku 2010*), O.Karawański (*Obecny stan potencjału naukowego regionu i możliwości jego wykorzystania w warunkach zmieniających się procesów ekonomicznych*), F.Tomeczak (*Uwarunkowania transformacji ekonomicznej: przykład rolnictwa rodzinnego*), I.Dutczak (*Aspekty regionalnej polityki naukowo-technologicznej*), H.Chołaj (*Osiowa problematyka transformacji systemowej*), ks. prof. L.Dyczewski (*Kultura symboliczna i społeczna czynnikiem rozwoju i stabilizacji gospodarki*).

Polsko-ukraińska konferencja nt. *Transformacja ekonomiczna w kierunku gospodarki wolnorynkowej w Polsce i na Ukrainie*. Uczestnicy spotkania (od prawej) M. Doliszniy, I. Dutcak, O. Karawański, H. Chołaj

27, piątek

Prezes O/L PAN uczestniczył w uroczystości nadania dwóch honorowych doktoratów UMCS. Uniwersytet przyznał je Jerzemu Giedroyciowi, redaktorowi paryskiej "Kultury" i premierowi Ukrainy Wiktorowi Juszczenko. Doktorat dla Redaktora Giedroycia odebrał Marek Krawczyk, prezes Towarzystwa Opieki nad Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu. Jerzy Giedroyc zmarł we wrześniu. Przed uroczystością premier Ukrainy i rektorzy odsłoniли na Gmachu Filharmonii w Lublinie tablicę "Europejskie Kolegium Polsko-Ukraińskie". Działalność dydaktyczną kolegium rozpocznie w październiku 2001 roku.

Listopad

6-7, poniedziałek-
wtorek

W KUL i na terenie byłego obozu koncentracyjnego na Majdanku odbyła się druga część Kongresu Kultury Chrześcijańskiej. Jej ekumeniczny wymiar podkreśliło wręczenie trzech honorowych doktoratów KUL. Odebrali je naczelny rabin Rzymu Elio Toaff, prawosławny patriarcha Rumunii Teoktyst Arapasu i kard. William Keeler z najstarszej katolickiej diecezji USA, Baltimore.

14, wtorek

Prezydium lubelskiego oddziału PAN powołało Komisję Naukowo-Problematyczną Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa w składzie: profesorowie Cezary Bocheński (SGGW), Eugeniusz Krasowski (AR

w Lublinie), Marian Wesołowski (AR), Wiesław Piekarski (AR), Zbigniew Burski (AR), Kazimierz Dreszer (AR), Andrzej Kusz (AR) Andrzej Kwieciński (AR), Mieczysław Szpryngiel (AR), Piotr Tarkowski (PL), Alojzy Skrobaczki (SGGW), Kazimierz Lejda (Politechnika Rzeszowska), Jan Pawlak (Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa w Warszawie), Andrzej Roszkowski (Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa w Warszawie), Józef Kowalczyk (AR), Józef Sawa (AR), Jan Ukalski (AR), Ignacy Niedziółka (AR), Janusz Nowak (AR), Marek Kuna-Broniowski (AR), Krzysztof Gołacki (AR), Mikołaj Miatłuk (Politechnika Białostocka), Czesław Celmerowski (Politechnika Białostocka), Andrzej Ambrozik (Politechnika Świętokrzyska). 21 grudnia komisja wybrała prof. Eugeniusza Krasowskiego przewodniczącym, dr. hab. inż. Wiesława Piekarskiego wiceprzewodniczącym i dr. hab. inż. Zbigniewa Burskiego sekretarzem.

16. czwartek

Prezes O/L PAN uczestniczył w Krakowie w posiedzeniu Rady Naukowej II Wydziału Nauk Biologicznych PAN.

17. piątek

W sali konferencyjnej Instytutu Mikrobiologii i Biotechnologii UMCS odbyła się VI Sesja Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału Lubelskiego PAN. Zgodnie z tradycją wybitni uczeni z naszego regionu prezentowali swój dorobek naukowy. Tym razem byli to profesorowie Akademii Rolniczej w Lublinie: Zdzisław Gliński i Marian Budzyński.

VI Sesja Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału Lubelskiego PAN

- 23, czwartek Prof. Waław Szybalski z Uniwersytetu Wisconsin, członek zagraniczny PAN, wieloletni przyjaciel lubelskich biologów, odebrał honorowy doktorat Akademii Medycznej w Gdańsku.
- 29, środa Komisja Biotechnologii oddziału lubelskiego PAN zorganizowała prelekcję prof. Magdaleny Fikus (Instytut Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie) i prof. Anny Skorupskiej (Zakład Mikrobiologii Ogólnej UMCS w Lublinie) nt. *Konsekwencje poznania genomów*. Wykład prof. Skorupskiej publikujemy w dziale WYDARZENIA.

Ukazał się pierwszy tom monumentalnej Powszechnej Encyklopedii Filozofii. W dzieło zaangażowanych jest ok. 150 osób. Wydawca - Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, któremu przewodniczy o. prof. Mieczysław Albert Krąpiec, członek rzeczywisty PAN i członek naszego lubelskiego oddziału Akademii - pozyskał do współpracy uczonych z wielu polskich ośrodków (m.in. Lublina, Warszawy, Wrocławia,

Rzym, grudzień 2000 r. o. prof. M.A. Krąpiec czł.rzecz. PAN przekazuje Ojcu Świętemu pierwszy tom Powszechnej Encyklopedii Filozofii

---

Krakowa, Poznań, Gdańsk, Olsztyn, Toruń) i z zagranicy (m.in. z Hiszpanii, Włoch, Francji, Stanów Zjednoczonych, Rosji, Ukrainy, Białorusi, Estonii, Słowacji). Więcej na ten temat w dziale KSIĄŻKI.

Grudzień

5, wtorek

Lubelski oddział PAN współorganizował ósmą dyskusję panelową *Przestrzeń we współczesnej nauce*. Referaty głosili: dr Henryk Wiewiórkowski z UMCS (*Przestrzeń proksemiczna*), prof. Roman Tokarczyk z UMCS (*Przestrzenie sal sądowych*), prof. Józef Szymański z UMCS (*Przestrzeń a historia*), dr. hab. Teresa Pękała z UMCS (*Początki nowoczesnej przestrzeni malarskiej*), dr. hab. Józef Piłat z IFiS w Warszawie (*Głębia w widzeniu*), dr Arkadiusz Dudziak (*Przestrzenie medialne*), prof. M. Jałochowski z UMCS (*Powierzchnia kryształu w przestrzeni rzeczywistej i w przestrzeni odwrotnej*), prof. Krzysztof Pomorski z UMCS (*Egzotyczne kształty w architekturze świata*), prof. Ewa Borowiecka (*Przestrzeń w sztukach i w estetyce*).

14-15, czwartek,

piątek

Członkowie lubelskiego oddziału PAN uczestniczyli w Warszawie w obradach Zgromadzenia Ogólnego PAN.

Fotografie w Kronice Oddziału z Archiwum PAN i zbiorów prywatnych o. prof. M.A. Krapca